

**SILVERMUSEET
ARJEPLOG**

**Rapporter över kulturhistoriska undersökningar
inom Arjeplogs socken 1988**

RAPPORT 1

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Ingela Bergman Rapport över kulturhistoriska inventeringar och utgrävningar vid Rackträsk, Arjeplog socken, Lappland....	1
Ingela Bergman Rapport över kulturhistorisk inventering av samiska lämningar vid Låddaure, Kakel, Arjeplog socken, Lappland.	17
Sven-Donald Hedman Rapport över arkeologiska inventeringar vid Gulles- vuoppe, Kakel, Arjeplog sn.....	43
Lars Liedgren Utgrävningar av fornlämningar vid Gullesvuoppe, Arjeplog sn, Lappland.....	59
Lars Liedgren Utgrävningar av fornlämningar vid Åsen, Arjeplog socken, Lappland.....	91
Ingela Bergman Antikvariska besiktningar 1988.....	110
Inkomna lösfynd, 1988.....	114

RAPPORT ÖVER KULTURHISTORISKA INVENTERINGAR OCH UTGRÄVNINGAR VID RACKTRÄSK, ARJEPLOGS SOCKEN, LAPPLAND.

INLEDNING

Silvermuseet i Arjeplog har under perioden 1984-1986 utfört arkeologiska fältundersökningar inom Arjeplogs sn i samarbete med institutionen för arkeologi, Umeå universitet. Arbetet har bedrivits på initiativ av framlidne dr. Einar Wallquist, Silvermuseet.

Dr Wallquist uppmärksammade tidigt de förhistoriska lämningarna inom Arjeplogs sn och utförde ett omfattande insamlings- och registreringsarbete. I Silvermuseet finns, som en följd härav, ett rikt förhistoriskt material.

Den arkeologiska verksamheten i övrigt har huvudsakligen föranletts av exploateringsarbeten, främst vattenkraftsutbyggnader längs Skellefte älv.

Sten- och bronsålder finns rikligt representerade genom såväl lösfynd som fasta fornlämningar. Järnålder och medeltid framträder främst genom lösfynd. Mot denna bakgrund önskade dr Wallquist utöka kunskapen om järnålderns och medeltidens resursutnyttjande och bopättningsmönster.

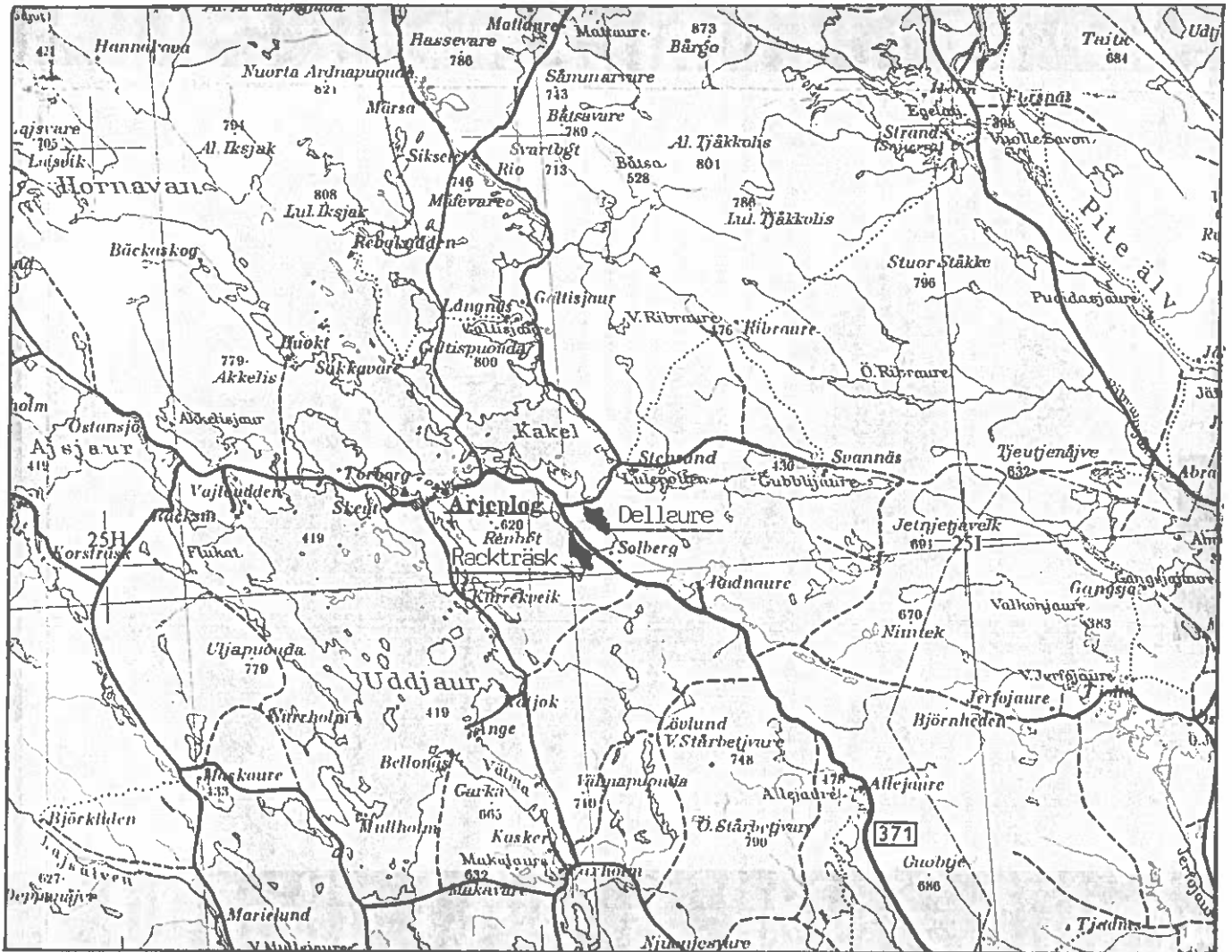
Fältarbetet 1984 inleddes med en systematisk inventering inom ett avgränsat område beläget mellan sjöarna Rackträsk och Dellaure, ca 8 km SO om Arjeplog samhälle (se översiktskarta). Undersökningarna visade att området nyttjats under en lång tidsrymd, från 800-tal fram till modern tid. En rad tidigare okända anläggningar, främst härdar, registrerades. Resultaten bedömdes vara av stort intresse varför Silvermuseet erhöll nya medel för fortsatta undersökningar.

Under fältarbetet 1985 intensifierades undersökningarna vid Rackträsk-Dellaure samtidigt som inventeringsområdet utvidgades till att omfatta en 3 km² stor yta. Vid fältsäsongens slut hade 183 härdar, tre kokgropar samt två tidigare okända fångstgropar registerats. Totalt undersöktes 12 härdanläggningar genom utgrävning.

Vid 1986 års fältarbeten undersöktes en kokgrop belägen i nära anslutning till fångstgropssystemet R 402. Vidare togs pollenprover ur fyra fångstgropar för datering. I anslutning till R 402 påträffades fem runda och flacka upphöjningar i terrängen, varav en undersöktes genom utgrävning.

Fältarbetet innebar slutligen att även historiskt kända samiska kätaplatser inventerades och dokumenterades.

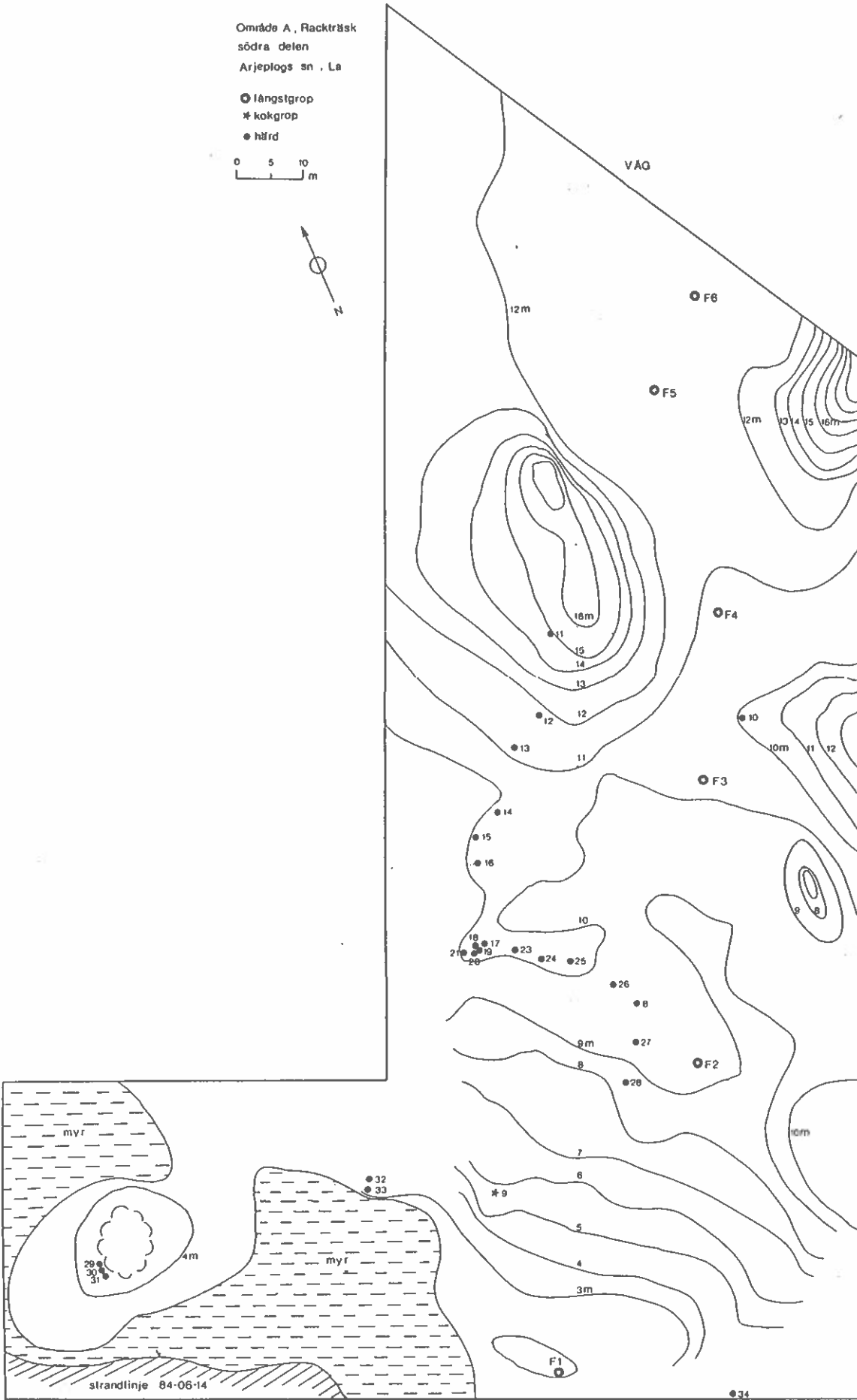
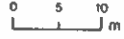
Fältundersökningarna vid Rackträsk kommer 1989 att avslutas med utgrävning av en fångstgrop tillhörande fångstgropsystemet R 402.

ÖVERSIKTSKARTA , SKALA 1:400 000

Område A, Rackträsk
södra delen
Arjeplogs sn., La

- långstgrop
- * kokgrop
- härd

strandlinje 84-06-14

●34

UNDERSÖKNINGSTID OCH ARBETSSTYRKA

Undersökningsledare: Ingela Bergman, 860630-860801.

Assistent: Sven-Donald Hedman, 860630-860801.

Pollenprovtagning utfördes av antikvarie Kjell-Åke Aronsson, Fd Norr, Luleå.

FINANSIERING

Undersökningarna har i sin helhet bekostats med regleringsmedel.

KARTMATERIAL

Vid inventeringsarbetet har följande kartblad använts:

Ekonomisk karta över Sverige:
Kartblad 25I 4-5 a-b Radnejaure, skala 1:20 000

Topografisk karta över Sverige:
Fältkarta 24 I Storavan, skala 1:100 000

UNDERSÖKNINGARNA VID RACKTRÄSKÖversiktlig områdesbeskrivning

Vid fältundersökningarna 1984 och 1985 inventerades ett område motsvarande 3 km². Undersökningsområdet sträcker sig från Stor-Kålmis- Gullesvuoppe i NV vidare mellan sjöarna Rackträsk och Dellaure ned mot Västra Radnejaure och Ranakgielas i SO. Området domineras av glaciälviala bildningar; sandåsar och sandslätter med inslag av morän. Den åsrygg som tar sin början vid Rebak i Hornavans SO del fortsätter ned mot Rackträsk-Dellaure där den upplöses i ett system av åsryggar och sandslätter.

I området förekommer ett stort antal tjärnar och ett mindre antal myrar, vilka i undersökningsområdets N och SV delar kan vara tämligen omfattande.

VEGETATION

Undersökningsområdet domineras av gles tallskog med renlav, lingonris och björnmossa som markvegetation. Inom Rackträsk-Dellaureområdet härjade vid 1900-talets början en kraftig höststorm varvid skogen gallrades hårt. I terrängen finns ett stort antal övervuxna vindfällor tillsammans med brandskadade torrfuror och stubbar. Ned mot sjöarna Rackträsk och Dellaure vidtar ett 30-50 m brett myrbälte ut mot strandkanten. Strandplan saknas.

UNDERSÖKNINGARNAS BAKGRUND OCH SYFTE

De arkeologiska undersökningarna vid Rackträsk påbörjades 1984. Målsättningen var att klarlägga och dokumentera samtliga inom området förekommande fasta fornlämningar, samt att fastställa anläggningarnas funktion och datering.

Med 1985 års fältarbete kom inventeringsytan att utvidgas. Syftet var dels att fastställa fornlämningsbeståndets representativitet, dels att skapa underlag för bebyggelsehistorisk forskning. Samtidigt intensifierades undersökningarna vid Rackträsk genom utgrävning och metalldetektorkartering. De utgrävda härdarna valdes med hänsyn till form, storlek, fyndkombinationer (detektorfynd) och topografisk belägenhet i området.

Fältarbetet 1986 inriktades på dokumentation av de övriga anläggningstyper som fanns representerade inom området, d v s kokgropar och fångstgropar.

I områdets västra del söder om väg 375 hade fem runda och flacka upphöjningar uppmärksammats. De var samtliga belägna på en låg åsrygg orienterad i öst-västlig riktning. Upphöjningarna företedde sådana likheter med gravhögar att utgrävning ansågs nödvändig.

Inventeringsarbetet 1986 omfattade enbart historiskt kända lokaler.

Med den vetenskapliga bearbetningen av Rackträskundersökningarna kartläggs i vilken utsträckning olika härdtyper uppvisar kronologiska skillnader och likheter. Fynd och osteologiskt material bidrar till tolkningen av härdarnas funktion och tidsställning.

Utöver den typologiskt inriktade analysen har undersökningarna ett bebyggelsehistoriskt perspektiv. Inom det undersökta området spåras en bosättningskontinuitet från historisk tillbaka till förhistorisk tid. Det arkeologiska materialet ansluter till det historiska källmaterialet och det är därmed möjligt att inom ett väl avgränsat område studera utvecklingen under nära 1 000 år.

ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGARAnläggning 9. Kokgrop.

Anläggningen är belägen i fångstgropssystemets södra del på en liten platta ca. 40 m nordost från strandkant. Kokgropen framträdde före avtorvning som en flack fördjupning, 0.2 m djup och med en inre diameter på 1.0 x 1.6 m. Otydlig vall. Vid sondering i gropens botten märktes en stenpackning samt därunder ett decimetertjockt kollager. Anläggningen utgrävdes i två 2 x 2-metersrutor vilka för-lades så att den grävda ytan kom att täcka två kvadranter. Rensningsnivå 1 (=Rn1) omfattade avtorvning och rensning. Därefter grävdes ett 5 cm djupt lager över hela den upp-tagna ytan. Vid grävning ned till Rn2 avgränsade sig an-läggningsytan mot urlakningsskiktet som en röd- och mörkfär-gad yta med starka inslag av kol. I gropens botten fram-kom en packning av skörbränd sten samt kol. Ca 1 m väst från kokgropens centrum framträdde spridda skärvstenar och kol inom en väl avgränsad rödfärgad yta. Enstaka skärv-stenar påträffades spridda över hela grävningssytan.

Vid grävning 5 cm ned till Rn3 undersöktes i den norra kvadranten endast 1 m² vilket motsvarade anläggningens ut-sträckning. Den vid Rn2 övriga undersökta ytan visade sig vara helt opåverkad. I den sydvästra kvadranten grävdes Rn3 med 3 m². Liksom tidigare i Rn2 framträdde kokgropen i plan som en väl avgränsad röd- och mörkfärgning med in-slag av kol och med skärvstenspackning i bottenpartiet. De spridda skärvstenar vilka påträffades spridda över en stör-re yta i Rn2 försvann liksom den avgränsade rödfärgning som i Rn2 framkom väst om gropens centrum.

Med rensningsnivå 4 avlägsnades ett tiotal skörbrända ste-nar ur stenpackningen, varunder ett kraftigt kollager fram-kom.

Under fortsatt grävning framträdde i plan två distinkta färg-ningar. Den ena, i anläggningens centrum, huvudsakligen be-stående av mörkfärgad sand tillsammans med en mycket stor mängd kol. Ett 20-tal kolstycken tillvaratogs för vedbestäm-ning. Två kolbitar visade märken efter yxhugg. Den andra ty-pen av färgning framkom ca. 20 cm utanför och runtom först-nämnda färgning och utgjordes av mycket kraftigt rödbränd sand med inslag av kol.

Då anläggningen ritats i plan efter nedgrävning till Rn4 avvägdes stenpackningen med över- resp. undermått. De ste-nar som inte låg i profilen plockades bort. Ytterligare ett kollager framkom därvid och under detta ännu ett lager skör-bränd sten. Med anledning härav grävdes kokgropen därefter i etapper från dess västra sida. Således upptogs ett 40 cm brett schakt längs profilkanten. Vid nedgrävning framträdde därvid två lager av stenpackningar samt under resp. packning ett kraftigt, decimetertjockt lager kolad ved. De två färg-

ningar som framträtt i Rn4 visade sig härröra från de två iakttagna lagren.

Slutligen grävdes anläggningen ned till steril mark så att profilerna kunde ritas. I profilerna framträdde då tre tydliga kollager med därtill hörande stenpackningar. Ur vart och ett av lagren togs kolprover för C14-analys.

UNDERSÖKNING AV ANTAGEN FORNLÄMNING VID R402

På en låg åsrygg ca 30 m S från vägkant och 40 m V från fångstgrop 6 påträffades vid inventering 1985 fem runda och flacka upphöjningar, ca. 4 x 4 m i diam. och 0.4-0.5 m höga. Vid en höststorm skadades den västligast belägna 'högen' av en rotvälta. I syfte att fastställa högarnas art av antingen fornlämning eller naturbildning undersöktes den skadade upphöjningen i samband med fätarbetet 1986.

Den undersökta 'högen' framträder som en 0.4 m hög upphöjning, 4 x 4 m i diameter. Vid dess nordöstra kant märks en ca 0.2 m bred och 0.1 m djup ränna. Upphöjningen avvägdes före avtorvning och utgrävdes därefter genom ett schakt, 1 x 3 m, vilket förlades så att anläggningens halva mittlinje kom att undersökas. Vid nedgrävning framkom ett centimetertjockt urlaknings-skikt under torvlagret. Därefter vidtog ett 2 dm tjockt lager grov sand med inslag av 5- 10 cm stora rullstenar. I schaktets NNV del och norr om rännan var profilen något avvikande. Här var rullstensförekomsten mycket sparsam och sanden finkornig. Inga gamla och överlagrade marktytor kunde urskiljas. Färgningar, kol eller övriga indikationer på påverkan saknades helt. Upphöjningen bedömdes därför vara en naturlig bildning.

PROVTAGNING FÖR POLLENANALYS

Fångstgropssystem R 402, fångstgropar nr 1, 2, 13 och 17.

Fångstgropssystemet R402 löper över en sträcka på ca. 900 m mellan sjöarna Dellaure och Rackträsk. Totalt finns 18 registrerade gropar. I samband med förestående vägbyggnad kom två gropar att undersökas 1971. De båda groparna, nr 6 och 7, är belägna på ömse sidor om väg 375. I samband med utgrävningen togs tre kolprover för datering. Kolproverna markerades emellertid inte i profilritningarna varför det är omöjligt att avgöra från vilka nivåer och lager proven tagits.

För att fastställa fångstgropssystemets tidsställning i förhållande till övriga förekommande fornlämningar var därför nya undersökningar nödvändiga. Då möjligheterna till pollen-datering bedömdes vara goda företogs 1986 provtagning vid

fyra fångstgropar. Provtagning och analys har utförts av Kjell-Åke Aronsson, Fd Norr, Luleå.

Analysresultaten gav enl K.-Å. Aronsson vid handen att groparna med hänsyn till den ringa förekomsten av granpollen bör ha anlagts före 1200-talet, men erbjöd därutöver ingen närmare information om tidpunkt för anläggandet.

SAMMANFATTNING AV ANALYSRESULTAT

Pollenanalys, fångstgropar:

Fångstgroparna 1, 2, 13 och 17 bedömdes tillhöra tiden före 1200 e Kr, se ovan.

Vedanalys, kokgrop:

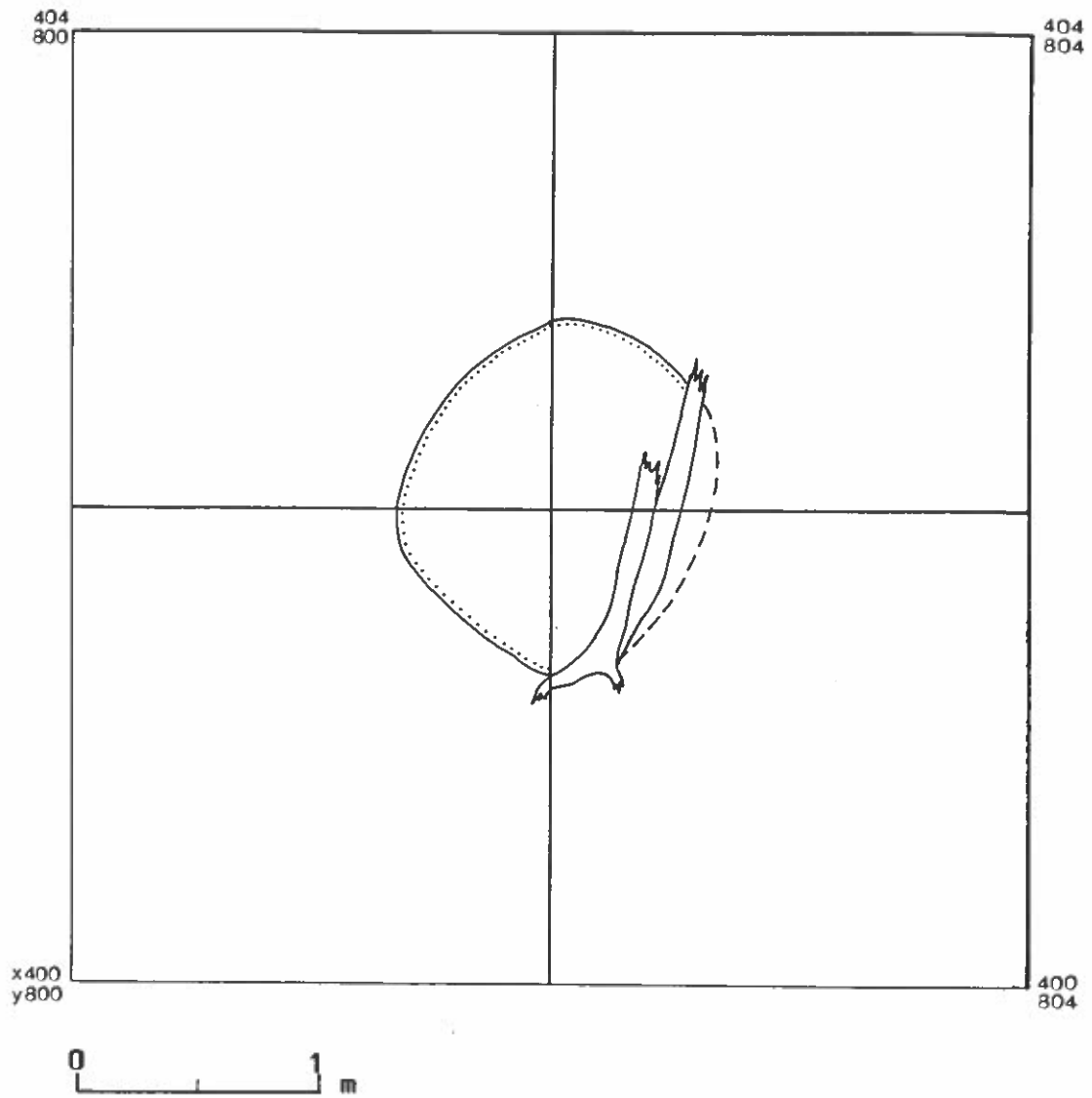
Enligt bedömning av docent Roger Engelmark, ekologiska avd. vid institutionen för arkeologi, Umeå, utgjordes kolproverna av tallved.

C14-analys, kokgrop:

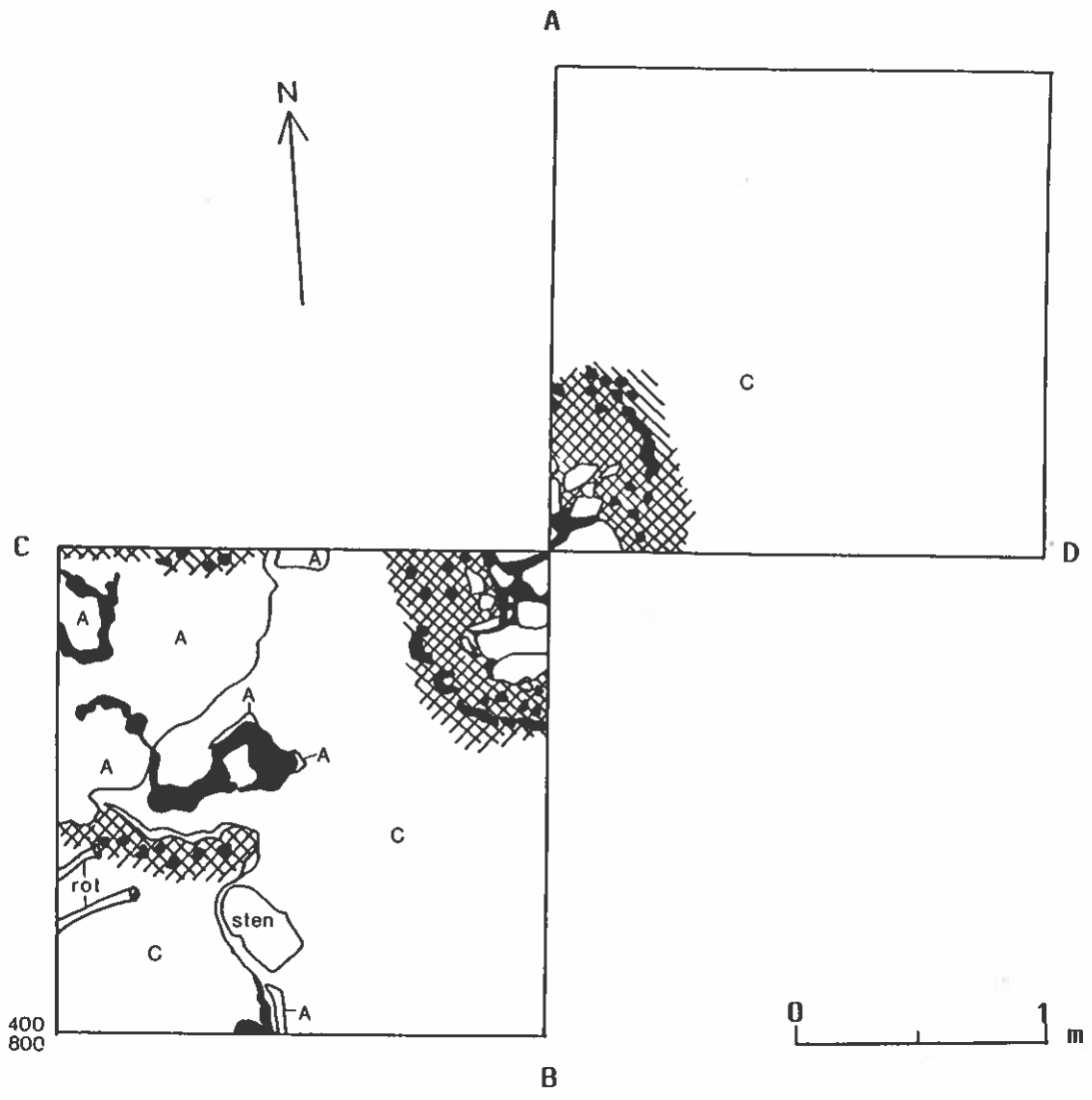
Kolprov nr 2 (se profilritning) daterades till tiden 995 ± 225 BP i okalibrerade värden. Analysen utfördes vid Naturhistoriska riksmuseet, laboratoriet för isotopgeologi. Se även förteckning över C14-dateringar nedan.

FÖRTECKNING ÖVER C14-DATERINGAR, RACKTRÄSK

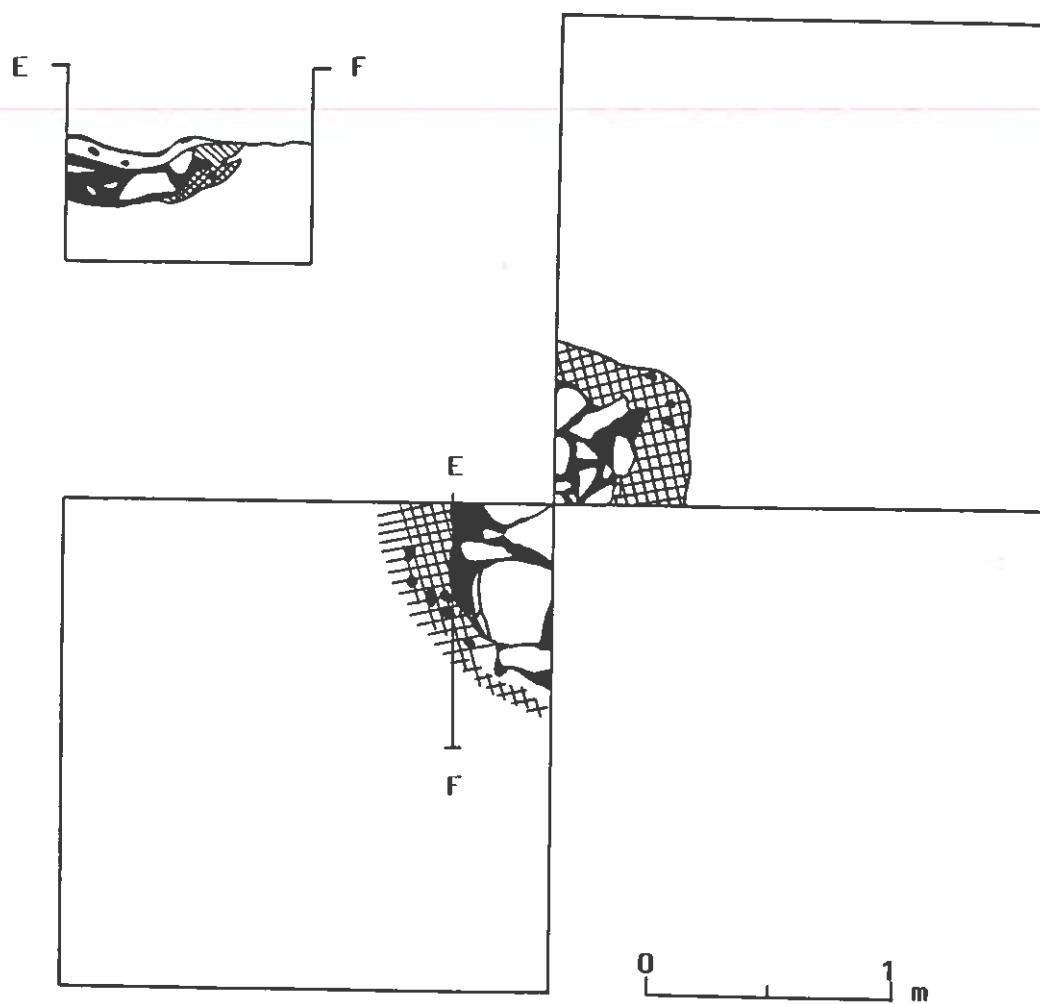
<u>Anl.nr</u>	<u>Prov nr</u>	<u>Lab.nr</u>	<u>Datering BP</u>	<u>Kalibr. dat AD</u>	<u>Rapportår</u>
9	2	St 11145	995 ± 225	-	1984
16	25	St 11144	445 ± 70	-	1984
17	2	St 11143	425 ± 150	-	1984
18	4	Ua-359	recent	1950-tal	1984
18	7	Ua-360	1340 ± 110	610-780	1984
18	6	Ua-361	1880 ± 115	0-240	1984
21	11	Ua-362	760 ± 115	1170-1290	1984
23	16	Ua-363	1000 ± 125	890-1170	1985a
24	19	Ua-364	905 ± 115	1010-1250	1985a
26	22	Ua-365	1070 ± 120	860-1040	1985a

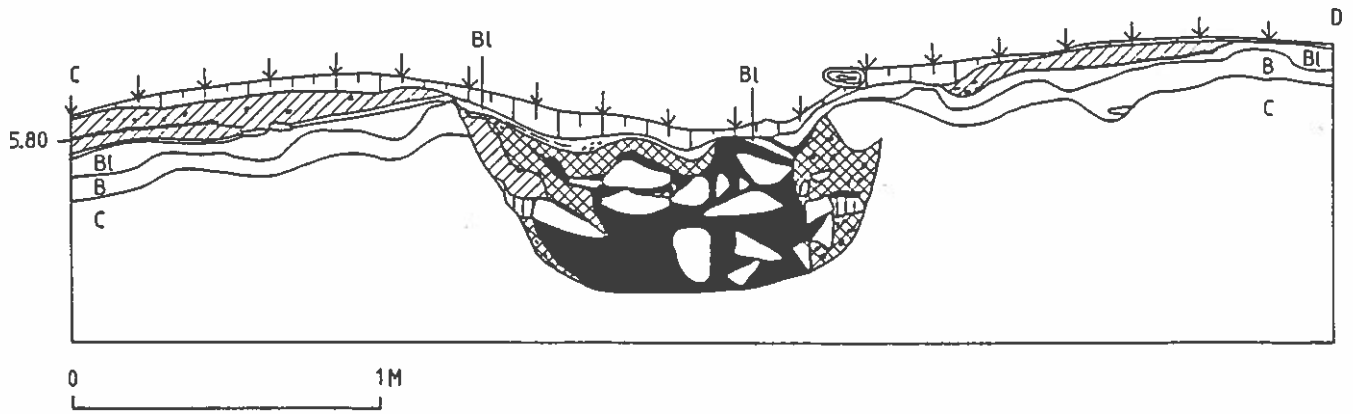
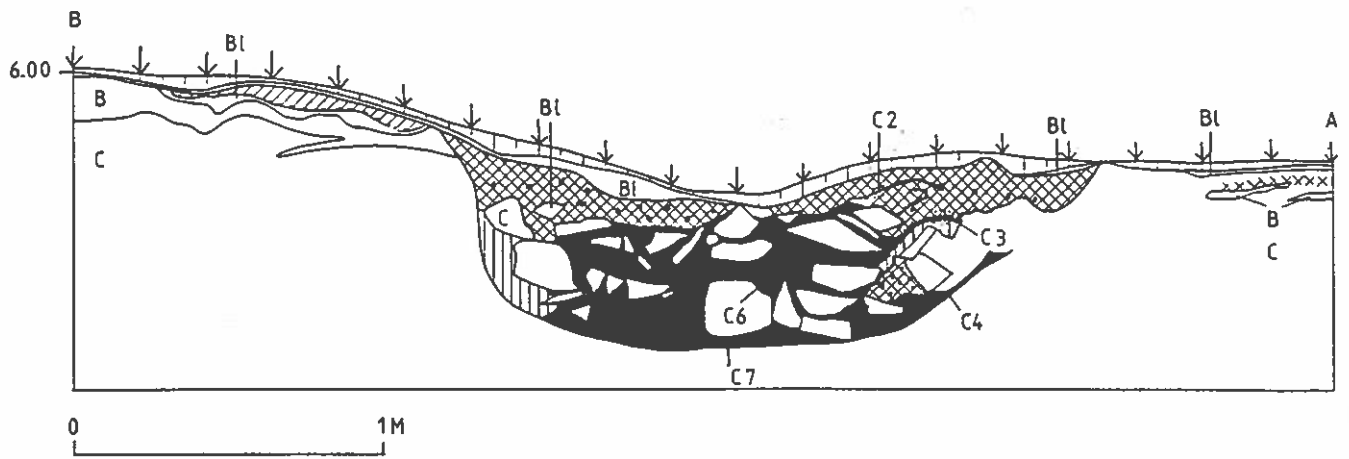
Rackträsk, anläggning nr 9, kokgrop, före avtorvning.

Rackträsk, anläggning nr 9, kokgrop. Rensningsnivå 3, Rn3

Rackträsk, anläggning nr 9, kokgrop, Rensningsnivå 4, Rn4.

Rackträsk, anläggning nr 9, kokgrop. Profiler.

INVENTERING AV RECENTA KÅTAPLATSER

UNDERSÖKNINGENS BAKGRUND OCH SYFTE

Inventeringsarbetet under 1984 och 1985 inriktades på dokumentation av sådana anläggningstyper som bedömdes vara fornlämningar. De fynd som påträffades i anslutning till härdarna antydde dateringar från 8-900-tal fram till 1800-tal. Med utgångspunkt i härdarnas variationer i storlek, form, fyndkombinationer och C¹⁴-dateringar är en typologisering av anläggningstypen möjlig. De recenta härdarnas utseende är därvid av stort intresse. Mot denna bakgrund utfördes 1986 en inventering av recenta kåtalämningar inom ett område motsvarande det utvidgade undersökningsområdet 1985. Inventeringen innefattade även en känd lappvall belägen vid Njalta, ca 5 km V från Baktåive (karta s. 15). Lappvallen tillhör de bäst bevarade inom Arjeplogs sn och bedömdes därmed vara av arkeologiskt intresse.

I samband med fältarbetet inhämtades uppgifter om kända kåtapatser vilka därefter uppsöktes i fält. De kåtapatser som omnämndes uppgavs vara belägna vid V Radnejaur O strand, vid Girgestjärn S från V Radnejaur, vid Ö Trapporsjön samt vid sjöarna Lattok och Tjårraur. Med undantag av kåtapatserna vid Girgestjärn och V Radnejaur, avvek lokalerna från de fornlämningsregistrerade härdplatserna beträffande såväl topografi som vegetation och bedömdes därför vara av mindre intresse.

Vid fältbesiktning längs Girgestjärn samt vid V Radnejaur kunde kåtapatserna inte återfinnas, i det senare fallet beroende på omfattande markskador i området.

Informanterna uppgav sig inte känna till kåtapatser inom det fornminnesinventerade området vid Kålmis-Rackträsk-Dellaur. I samband med fältinventeringen 1986 registrerades dock en recent kåtapat, ca 500 m S från sjön Dellaure.

ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR

Kåtapatserna vid Dellaure

Lokalen är belägen på flack åshöjd vid norra kanten av en större myr. Kåtapatserna är bevuxen med gles tallskog. Markvegetationen utgörs av renlav, björnmossa och gräs.

Av kåtan, som ursprungligen varit en fyrkantskåta med undertimring, återstår endast undertimringen med innermått 2.6x2.7 m. De äldsta inristade årtalen härrör från 1874, 1878 och 1879 och de yngre från 1920- och 30-talen. Den centralt belägna härden är delvis övertorvad och bevuxen med sly. Härden är oval, 1.2x1.9 m, och helt stensatt.

I, och i närheten av, härden påträffades följande fynd:

Fyndtabell, Dellaurkåtan

Fynd nr	Fynd	Vikt (g)
417	5 järnspikar	19,8
418	2 järnspikar	14,2
419	1 gångjärn + 4 järnspikar	63,1 16,6
420	fällkniv 5 järnspikar	47,8 26,5
421	fällkniv	46,6
422	mynt: ettöring 1936	1,9
423	järnspik	1,7
424	2 järnspikar	12,8
425	nålspets järnspik	0,4 2,9
426	hårnål	1,1

Äldre inristade initialer och årtal:

PAJ	GOL	GAL	PAJ
1878	1878	1878	1879

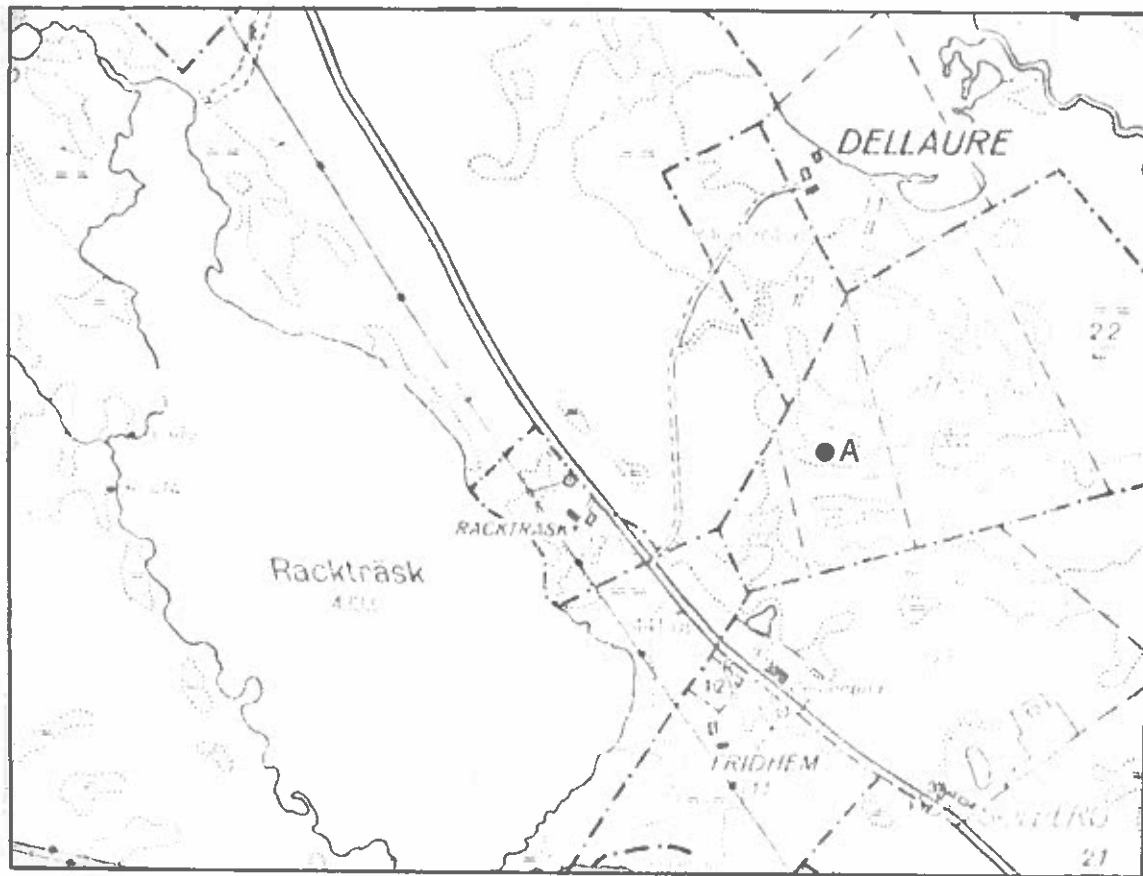
Kåtaplatsen vid Njalta

Lokalen är belägen på Njaltaheden 0 från Storavan och ca 5 km VSV Baktåive (karta s. 15) vid två mindre tjärnar. Vallen är bevuxen med gles tallskog med en markvegetation huvudsakligen av lavar. Längs med och innanför den nordligare gårdan rinner en bäck.

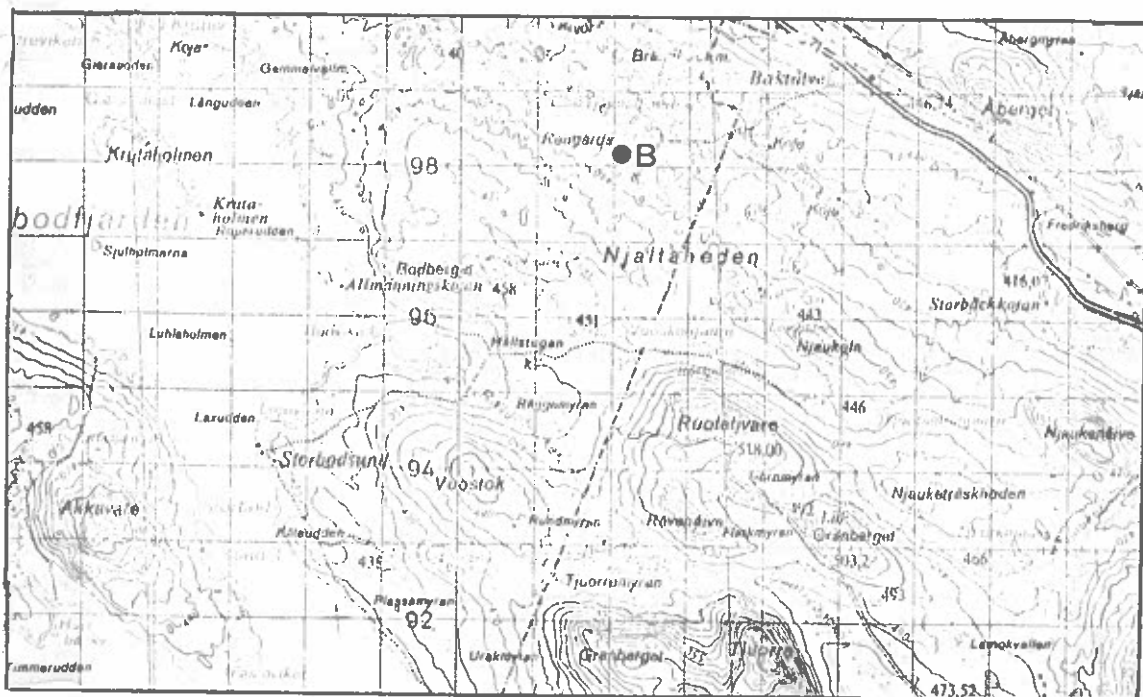
Kåtan är en fyrkantsskåta med undertimring med yttermåtten 3,3x3,6 m. Den centralt belägna arran, 1,1x1,4 m, är lagd av flata stenar och fylld. Härdfyllningen utgörs av brun och fet jord med inslag av kol och brända ben, vilka var närmast pulvriserade. Metalldetektorn gav inga utslag.

Kåtans äldsta inristning härrör från 1922 och ett flertal från 1924. Namnet Persson är ofta återkommande. I renhagen står en bleckad tall med initialerna MV inristade.

ÖVERSIKTSKARTOR

A. Dellaurkåtan. Ekonomiskt kartblad, 25 1 4-5 a-b Radnejaur, skala 1:20 000.

B. Kåtaplats, Njaltaheden. Topografiskt kartblad, 24 I Stora-
avan, skala 1:100 000.

LITTERATUR

Bergman, I. 1988. Det samiska boplatskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog. Arkeologi i norr 1, s. 129-143. Sthlm.

RAPPORTER

Bergman Hennix, I. 1984. Rapport över kulturhistoriska inventeringar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1984. Inst. för arkeologi, Umeå.

Bergman, I. 1985a. Rapport över arkeologiska undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1985. Inst. för arkeologi, Umeå.

Bergman, I. 1985b. Rapport över arkeologiska inventeringar och undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1985. Inst. för arkeologi, Umeå.

KÄLLOR

Aronsson, K.-Å., Fd Norr, Luleå. Muntlig uppgift.

Engelmark, R., Inst. för arkeologi, Umeå. Muntlig uppgift.

Possnert, G., Tandemacceleratorlaboratoriet, Uppsala. Skriftlig uppgift.

Welin, E., Naturhistoriska riksmuseet, laboratoriet för isotopgeologi, Stockholm. Skriftlig uppgift.

Arjeplog 890503

Ingela Bergman

RAPPORT över kulturhistorisk inventering av samiska lämningar vid Låddaure, Arjeplogs sn, Lappland.

Inledning

Vid Silvermuseet i Arjeplog finns en omfattande samling samiska föremål. I samlingen ingår silverföremål, men även enkla arbetsredskap och vardagsföremål. Därtill kommer textilier och skinnarbeten samt arkivmaterial i form av fotografier, dokument och uppteckningar. Samtliga föremål har tillvaratagits med anteckningar om ålder, funktion, terminologi e t c.

Samlingen utgör en ovärderlig dokumentation av samisk kulturhistoria inom ett avgränsat område och besitter ett mycket högt forskningsvärde.

Föremål och arkivhandlingar belyser dock enbart en aspekt av samisk kultur. Dokumentation av föremålens ursprungliga kontext - kulturlandskapet - erbjuder ytterligare en dimension, som dessvärre ofta eftersatts.

Lars-Erik Ruong, renägare och aktiv renskötare inom Luokta-Mavas sameby, har under lång tid samlat samiska kulturföremål inom sitt verksamhetsområde. Samlingen har deponerats vid Silvermuseet. L-E. Ruong har fäst stor vikt vid kulturlämningar i landskapet och de muntliga traditioner som de kan förknippas med. Någon fältdokumentation har dock inte kommit till stånd. Mot denna bakgrund framstod en kulturhistorisk inventering med utgångspunkt i L-E. Ruongs kunskaper som mycket angelägen.

Fältarbetets genomförande

Inventeringsarbetet utfördes under juli månad 1988 av Lars Erik Ruong och Ingela Bergman, Silvermuseet.

Arbetet kommer att fortgå under 1989.

Finansiering

Fältarbetet bekostades genom medel från Stiftelsen J.C. Kempes minne.

Områdesbeskrivning

Undersökningsområdet innefattar, från V till O, fjällsjöarna Mavasjaure, Kaskaure och Låddaure med närmaste omgivningar. De tre sjöarna bildar tillsammans Piteälvens källområde och är belägna på 539- 547 meters höjd över havet inom ett utpräglat högfjällsområde. Omgivande fjällmassiv reser sig upp mot 1 500 m ö h.

Klimat

Området är i sin helhet beläget inom den lokalmaritimazonen (NU 1977), vilken kännetecknas av hög humiditet, relativt milda vintrar och kalla somrar (Fromm 1965:30).

Under januari månad ligger medeltemperaturen på -4 - -8°C och under juli på 14 - 16°C (NU 1977:26). Den genomsnittliga årsnederbörden uppgår till 900 - 1000 mm varav mer än 50% utgörs av snö (Wistrand 1962:32 ff). Isläggning av sjöarna tar sin början omkring 1:a november och islossning inträffar från slutet av maj och in i juni. Snötäcket varar i genomsnitt 250 dagar per år. Vegetationsperioden varar i genomsnitt i 100 dagar per år (Fromm 1965:67 ff).

Vegetation

Undersökningsområdet är beläget inom högfjällsregionen, vilken kännetecknas av sitt läge ovan trädgränsen och en ofta rik markflora (NU 1977:88F,9D). Högfjällsregionen omfattar såväl det alpina som subalpina bältet ('kal-fjälls'- resp. 'björkbältet') (Wistrand 1962:40). Såväl Kaskaures som Låddaures närmaste omgivningar utgörs av storblockig terräng och berg i dagen. Strandpartier och bäckraviner är rikt bevuxna med fjällbjörk och med en rik, ofta frodig, markflora. Sjöarna saknar, med få undantag, utbildade strandhak.

Tidigare fältdokumentation

Samiska kulturlämningar, såväl inom som utom Arjeplogs socken, har varit föremål för ett flertal forskningsarbeten och därmed sammanhängande fältdokumentation. De s k lappmarksinventeringarna utgör de till ytan hittills mest omfattande undersökningarna och utfördes av Ernst Manker i samarbete med riksantikvarieämbetet och landsantikvarierna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Resultaten har publicerats i ett flertal volymer, företrädesvis i Acta Lapponica-serien (Manker 1953, 1957, 1960 och 1968). Mankers efterträdare som chef för Nordiska museets samiska avdelning, Bo Sommarström, utförde under ett antal år kulturhistoriska inventeringar inom Arjeplogs och Jokkmokks socknar, liksom senare Rolf Kjellström, samiska avdelningens nuvarande chef (Sommarström 1965:407-426, Kjellström 1983).

I samband med utredning om överledning av vatten från Skellefte älv till Vindelälven utfördes 1978 inventeringar inom valda delar av Arjeplogs kommun. Inventeringsarbetet omfattade såväl förhistoriska lämningar som samiska kulturlämningar av senare datum (Meschke 1979).

Undersökningsområdet vid Kaskaure - Låddaure har inte omfattats av tidigare dokumentationsarbeten. 1988 års fältarbete kom att omfatta Låddaure med omnejd.

Fältarbetets inriktning och målsättning

Föreliggande arbete har inriktats på dokumentation av de kulturhistoriska lämningar till vilka levande muntliga traditioner kan knytas. Som exempel på sådana lämningar kan nämnas: övergivna kåtaplatser, förrådsanläggningar, övernattningsplatser, boplatsgrottor, gömmor, sommargravar och offerplatser. Även sådana lokaler vilka utnyttjats, men inte anlagts, registreras. Till sådana lokaler hör vadställen, kallkällor, skördeplatser för skohö, kvanne m m. Slutligen registreras lokaler till vilka speciella händelser och personer kan knytas.

Inventeringens syfte är att inom ett avgränsat område i högfjällsregionen dokumentera och belysa det samiska kulturlandskapet och de renskötande samernas förhållande till naturomgivningen.

Målsättningen är även att skapa underlag för fortsatt forskning kring samisk personhistoria och de sociala och ekonomiska mönstren i den traditionella rennomadismen.

Fältarbetets uppläggning

Utdersökningarna sker i två steg:

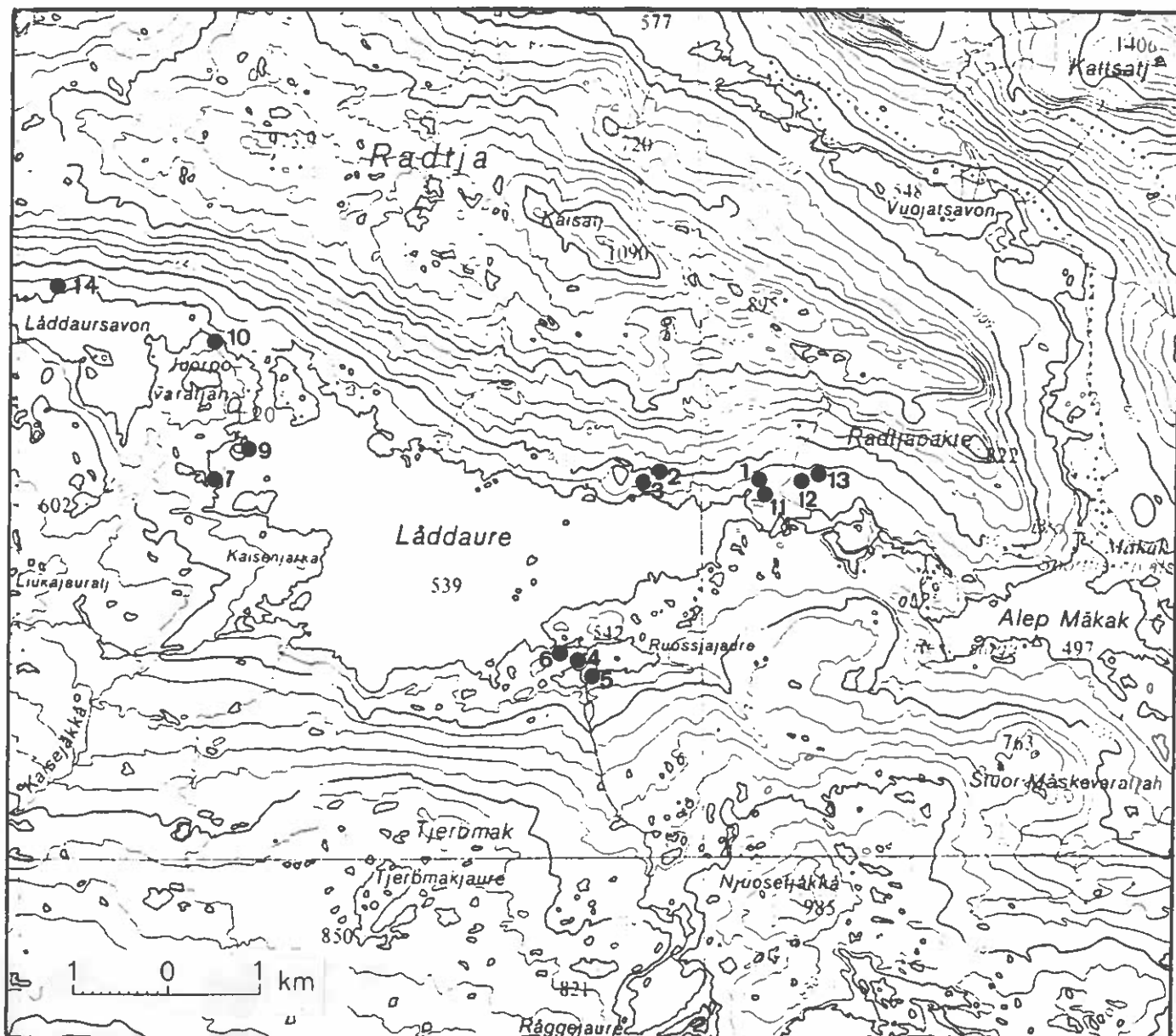
1. Dokumentation och registrering av de lokaler om vilka sagesmannen, Lars-Erik Ruong, äger kännedom.
2. Systematisk inventering inom ett mindre delområde.

Det första steget omfattar genomgång av det material och den information Lars-Erik Ruong tillägnat sig.

L. E. Ruong är uppvuxen med den traditionella renskötseln och har under hela sitt liv nomadiserat inom undersökningsområdet. Släkten Ruong (ursprungligen Tjånk), liksom också släkten Steggo (på L. E. R:s möderne) utgör ursprungliga arjeplogssamiska släkter, vilket innebär att L.E. Ruong fått ta del av ett traditionsmaterial med djupa rötter. Genom sitt intresse för kulturhistoria har Ruong vinnlagt sig om att memorera muntliga traditioner och ortnamn. Han har även inventerat valda delar av sitt bosättningsområde med avseende på äldre lämningar.

Det andra och avslutande steget vidtar då samtliga av L.E.R. anvisade lokaler registrerats. Inom en provruta med en yta av 3 x 3 km genomförs en systematisk inventering. Avsikten är att erhålla en bild av den totala förekomsten av fasta lämningar och att därmed erbjuda ett referensmaterial till historiskt kända kulturlämningar.

Inventeringar utförs fortlöpande och tidsramar för arbetets slutförande har ej fastställts.

ÖVERSIKTSKARTA ÖVER LÅDDAURE MED OMNEJD.
 Efter topografisk karta över Sverige, fältkarta 27 G
 Sulitelma.

Förteckning över registrerade lokaler

De lokaler vilka påträffats och registrerats i samband med föreliggande inventeringsarbete har uppställts i en separat serie, benämnd Låddaure, förkortas Lå, med angivande av fyndlokaler i löpande nummer. Serien anknyter inte till Silvermuseets serie för förhistoriska lokaler.

Inventeringsarbetet har tillgått på konventionellt sätt med okulär besiktning och även innefattat användandet av metalldetektor. I de fall detektorn givit utslag har planritningar upprättats över resp. anläggning med angivande av föremålens läge. För varje fyndgivande lokal har fyndförteckning upprättats.

Höjdangivelser anges i förhållande till Låddaures normalvattenstånd, d v s 539 m ö h.

Petrografiska bestämningar följer NTB:s klassifikationssystem.

Lå 1988:1 Boplatsgrotta, benämnd 'Stálo láchpá '*

Anläggningsbeskrivning:

Láchpán är belägen vid Låddaures östligaste del, strax N om vik och vid utloppet mot Alep Miekak. En flyttväg löpte förut längs Sloppomuotke till och från Låddaure. Terrängen är blockrik ned mot Sloppomuotke, för att mot norr alltmer övergå till berg i dagen. Láchpán återfinns vid Stalomáske* och vegetationen utgörs av fjällbjörk samt en rik och frodig markflora.

'Grottan' konstitueras av ett stort stenblock med konvex undersida. Blockets norra och nordöstra delar ligger an mot ett något mindre block och bildar därmed ett valv. Mot väst har den öppna sidan täppts igen dels med kallmurade mindre stenblock och flata uppställda hållar, dels med torv. Öppningen mot öst har fått tjäna som in- och utgång till bostaden. Mot 'grottans' södra väggdel har flata hållar anbragts på marken för att åstadkomma en horisontell golvyta. Den naturligt bildade rökgången är belägen i bostadens nordöstra del (se planritning A och B). Takhällen är starkt sotfärgad med ställvisa spår av avflagade stycken. (Se foto nr 1).

Vid sondering med jordsond framkom under förnan (= delvis multnande löv och björkris) ett decimetertjockt kol- och sotlager vilket befanns över hela golvytan och ställvis med en tjocklek av 2 dm.

En recent härданläggning har anlagts i bostadens nordöstra del (se planritning s. 35).

Metalldetektorn gav utslag för sammanlagt 14 fynd, vilka förtecknas i nedanstående fyndtabell.

Lars Erik Ruongs uppgifter om bostadens tidigare rumsindelning, härdens lokalisering e t c., presenteras i planritning s. 36.

Fyndtabell, Stálo láhpá 1988:1, Láddaure:

<u>Fynd nr</u>	<u>Fynd</u>
F1	<u>Lock till kaffepanna.</u> Yttermått: 53 mm i diam., h= 34 mm. Tillverkad i koppar med förtent insida. Locket är välvt, har profilerade sidor och är krönt med en vriden metallten som handtagsknopp. Starkt sotfärgad utsida. Se även under 'kommentar'.
F2	<u>Lock till snusburk.</u> Yttermått: 103 mm i diam., h = 12 mm. Järnplåt. Stämplad ovansida: Aktiebolaget svenska tobaksbolaget.
F3	<u>Plåtburk.</u> Yttermått: 102 mm i diam., h = 120 mm. Burken har troligen innehållit snus, se ovan under F2.
F4	<u>Plåtburk, konserv-.</u> Yttermått: 75 mm i diam., h = 47 mm. Uppbrutet lock. Enligt uppgift av L E R har burkens innehåll sannolikt utgjorts av kondenserad mjölk.
F5	<u>Järnfragment,</u> starkt förrostade, troligen delar av lock till plåtburk.
F6	<u>Handtag till skopa,</u> el liknande. Längd = 170 mm, bredd = 33 mm, tjocklek = 4 mm. Utgörs av ett dubbelvikt metallbleck, trol järn. I skaftänden ett fyrkantigt hål, 10 x 10 mm och vid fästet två vidhängande nitar.
F7	<u>Ammunitionsram till Mausergevär.</u> Järn. Längd = 60 mm, bredd = 15 mm, tjocklek = 5 mm
F8	<u>Handtagsfäste till kittel.</u> Järn. Lövförmiga fästen med två vidhängande nitar av tenn.
F9	<u>Spik,</u> handsmidd och ngt böjd. Järn. Fyrkantigt tvärsnitt. Spikhuvud, 15 x 14 mm, spikens längd ca 100 mm.
F10	<u>Järnband till kagge.</u> Omböjt och i två delar. Sammanlagd uppskattad längd = 770 mm, bredd = 15 mm, tjocklek = 3 mm. Betecknas såsom 'basteh' av L E R (stavn. L E R).

- F11 Handtagsfäste till kittel med vidhängande fragment av kittelväggen. Lövformiga fästen. Koppar.
- F12 Patron, koppar. Längd = 70 mm. Två parallella skåror vid spetsen.
- F13 Hårnål, järn. Modern modell. Längd = 50 mm.
- F14 Synål, järn. Längd = 45 mm.

Samtliga fynd påträffades i golvytans lövtäcke.

Kommentar:

Johan Persson Spigdi, född 20/12 1858, var mycket liten till växten och kunde därför sittande få plats under överhänget där den uppvärmda stenväggen och det överhängande takblocket gav god värme. När undertecknad och L E R inträdde i låhpán berättade L E R om den gamla härdens läge och Spigdehs speciella plats. I samband med beskrivningen av Spigdeh omtalade L E R att Spigdeh hade skaffat sig en kaffepanna som bara rymde en enda kaffekopp. Pannan, som således var mycket liten, förvarade Spigdeh innanför kolten. Lars-Erik berättade att pannan var så speciell att han kunde minnas exakt hur den såg ut. I samband med planritning användes metalldetektor som bl a gav utslag vid platsen för den gamla härden. Ett av fynden utgjordes av lock vilket L E R genast kände igen såsom tillhörande Spigdehs panna och berättade samtidigt att bland Spigdehs efterlämnade tillhörigheter fanns pannan - men utan lock.

Låhpán beboddes under kortare eller längre perioder vid olika tider på året. L E R minns att där vid ett tillfälle, under vinter, bodde 12 familjer.

De ben som påträffades i låhpán var samtliga obrända och utgjordes enl. L E R:s bedömning av i huvudsak sidben. Sidköttet var lätt att ta med och värma över öppen eld - enkel och praktisk färdkost.

*Låhpá = överhängande (inåtsluttande) sten- eller klippvägg, överhängande stenblock, stenblock under vilket en klyfta eller en håla finnes.
Efter Grundström, H., 1948:390 .

* Stállo = Människoätande jätte i de samiska sagorna. Kan sägas om person: han bor ensam som en 'Stállo'.
Efter Grundström, H., 1948:1069.

* Måsske = inbuktning i fjällbrant med rikare växtlighet; slutna dal.
Efter Korhonen, 1979:125

Lå 1988:2 KvartsitbrottAnläggningsbeskrivning:

Ca 70 m N från strandplan befanns en större kvartsitförekomst. Lokalen är belägen inom ett område där terrängen i huvudsak utgörs av berg i dagen och ned mot strandpartiet med förekomster av större block. Markvegetationen är frodig inom ett ca 50 m brett bälte närmast stranden, där också fjällbjörken växer tämligen tät. Vid fyndlokalen är vegetationen mycket sparsam, i huvudsak bestående av lavar samt med ställvisa förekomster av fjällbjörk i klippskrevor och skyddade lägen.

Kvartsitförekomsten, vilken utgörs av en kvartsitintrusion av vit kvartsit (typ G, NTB:s klassificeringssystem), är väl synlig från sjösidan. På berghällens krön påträffades tre ansamlingar av 2 - 3 dm stora kvartsitstycken på två meters avstånd från varandra (se foto nr 2 o 3). Över hela berghällen syntes flisor och avslag, av vilka 10 st insamlades. Nedan berghällen befanns tre större kvartsitblock vilka uppvisade konkava spår efter urslagning (se foto nr 4).

Fyndtabell: F 15 , kvartsitavslag

<u>Typ</u>	<u>antal</u>	<u>petr</u>	<u>cortex</u>
B6b	1	G	x
B6c	1	G	
B7a	2	G	x
B7b	1	G	
B9 *	5	G	

* restprodukt

Lå 1988:3 LåhpåAnläggningsbeskrivning:

Lokalen är belägen ca 100 m NO från kvartsitbrott och ca 80 m N från strandlinje. Låhpån bildas genom ett överhäng och två delvis kallmurade väggsidor. Flata hållar har ursprungligen anbragts på den östra kallmurade väggsidan upp mot överhängets kant och därmed har en sluten vägg åstadkommit. Hållarna är nu nedrasade. Låhpåns ingång har förlagts i dess södra del. Utanför öppningen har marken rensats och jämnats till. Vid sondering framkom kol omedelbart innanför ingångsöppningen.

Láhpán har en golvyta på 2 x 3 m och en maximal takhöjd av 0.8 m. Mot bergväggsidan och i láhpáns NO del framkom näverstycken vilka utgjorde de enda påträffade fynden (se fyndförteckning samt planritning s. 37).

Fyndförteckning:

- F16 Náverstycken, björknäver, 6 st. Rester efter avbarkade kvistar. Barken har skurits upp med ett snitt och därefter dragits av kvistarna. Diam.=7-9 mm.
- F17 Náverstycke, 100 x 125 mm, ca 2 mm tjockt. Björknäver.

Kommentar:

Lars-Erik Ruong menar att láhpán haft funktionen av en tillfällig rast- och övernattningsplats. Möjligen kan den även ha utnyttjats som utsiktsplats vid bevakning av viltbråd. Vidare att hållarna arrangerats på ett sådant sätt att láhpán inte skulle kunna upptäckas av utomstående.

De påträffade näverbitarna, F16, tolkas av L E R som resterna efter en eller flera avbarkade björkkvistar. Avsikten har varit att tillverka stekpinnar eller liknande. Näverbitarnas och det större näverstyckets läge intill bergväggen tolkas av L E R som uttryck för seden att alltid "kasta näver inåt" så att nävret kunde torka och vid ett senare tillfälle användas som eldningsnäver.

L E R saknade kännedom om láhpán, som påträffades i samband med recognosering, och inga traditioner kan knytas till fyndlokalen. Láhpáns sydöstra väggsida är kraftigt övervuxen och vittnar därmed om relativt hög ålder.

Lå 1988:4 'Visare'

Anläggningsbeskrivning:

Anläggningen är uppbyggd av flata stenar vilka staplats på varandra till en höjd av ca 1 m. Lokalen är belägen på ett höjdparti och väl synlig i omgivningen ca. 80 m V från sjön Ruossjajaure.

Kommentar:

Enligt L E R fungerar dylika 'visare' inte bara som markeringar av vandringsleder och stigar utan även som en platsbeskrivning och en hållpunkt i terrängen, närmast att jämföra med en skyltning.

Lå 1988:5 LåhpáAnläggningsbeskrivning:

Låhpán befanns på sydost-sidan av ett större moränblock och utgörs av ett kraftigt överhäng vilket till synes bildats genom frostsprängning (foto nr 5). Spår efter konstruktioner som väggar och hårdplatser saknas. I märkytan 50 cm från blockvägg framkom fynd av träbit från kagge. Spridda över en yta motsvarande överhängets storlek påträffades obrända ben av renkalv (L E R:s anm.) samt näverstycken (jrf Lå 1988:4).

Fyndförteckning:

F 18 Del av träkakge, 68 x 58 x 16 mm. Mynningsdel, med en ca 4 mm djup skåra 2 cm nedanför och parallellt med mynningskanten. Trästyckets nedre del är förbränd. Kaggens ursprungliga diameter uppgår till ca. 20 cm.

Kommentar:

Låhpán har tjänstgjort som tillfälligt regn- och vindskydd (i synnerhet för västlig vind). L E R sätter låhpán i samband med fiske i näraliggande sel.

Lå 1988:6 FörvaringsplatsAnläggningsbeskrivning:

Fyndlokalen är belägen i klippig terräng ca. 200 m 50 från Ruössjajaures utlopp i Låddaure. Fyra trästänger, 'tsagge', möjligen avhuggna kåtastänger, 'diekkaga', har parvis stuckits in i klippskrevor under en klipphäll på 3.4 resp. 2.9 meters höjd ovan markplan (foto nr 6).

Kommentar:

Stängerna har varit avsedda för upphängning av föda. Under klipptaket har maten hållit sig torr även vid regn och utom räckhåll från djur. Samerna använde sig av stegar, s.k. rajdaris, för att nå upp. Enligt L E R kunde födan förvaras på dylikt vis oavsett årstid. Risken för stöld bedömer han som liten då den sociala kontrollen var mycket hård - "man visste alltid vem som varit i närheten." L E R anser vidare att platsen härrör från den tid då järven var mer aggressiv och att lokalen är mycket gammal - "mer än hundra år".

Lå 1988:7 Boplats, Muotkevaratjmaddak (äv Maddavaratj)

Lokalen är belägen på en smal landremsa vilken avskiljer Låddaure från en närbelägen, mindre sjö/tjärn. Terrängen utgörs av berg i dagen och enstaka block. Vegetationen domineras av fjällbjörk.

Anläggningsbeskrivning:

- Härd 1. Oval, 90 x 120 cm, orienterad i O-V. Stensatt och med markerad kant av större stenar. I härdens nordvästra del befanns en 0.3 x 0.4 x 1.5 m stor sten. Härdens är kraftigt övervuxen.
- Härd 2. Oval, 80 x 120 cm, orienterad i O-V. Stensatt och med markerad kant av större stenar i härdens östra del, men bevuxen med björk i den västra delen. Kraftigt övervuxen.
- Härd 3. Rund, 110 x 110 cm. Helt stensatt och med markerad kant. Kraftigt övertorvad.
- Kommentar: Runda härdar är enligt L E R vanligt förekommande i fjällen.
- Härd 4. Oval, 90 x 130 cm, orienterad i NNO-SSV, med ena kortsidan vinkelrät mot strandlinjen. Helt stensatt, saknar markerad kantring av större stenar, men med en uppställningssten i anläggningens sydvästra kortsida. Kraftigt övervuxen.
- Härd 5. Rund, 90 x 100 cm. Anläggningen framträder som en väl markerad upphöjning i terrängen i form av en ring av övervuxna stenar. Saknar stenfyllnad.
- Kommentar: Enligt L E R har kåtans ingång varit orienterad mot vattnet
- Härd 6. Otydlig form, ca 100 x 110 cm, uppbyggd mot ett större jordfast stenblock i dess östra del. Saknar stenfyllnad.
- Kommentar: L E R anser att härdens endast tillfälligt varit i bruk.
- Härd 7. Rund till oval, ca 90 x 110 cm, orienterad i NO-SV. Synlig som en ring uppbyggd av 2 - 3 dm stora stenar. Saknar stenfyllnad. Anläggningens nordvästra del utgörs av flata stenar. Delvis övertorvad.
- Kommentar: L E R anser att partiet med flata stenar utgjort kåtans köksplats, 'båssjo'.
- Härd 8. Oval, 80 x 100 cm, orienterad i NNO-SSV. Synlig som en förhöjning i terrängen. Saknar stenfyllnad. Kraftigt övervuxen.

- Härd 9. Otydlig form, ca 90 x 120 cm, orienterad i SSV - NNO. Uppbyggd kring jordfast stenblock. Kraftigt övertorvad och synlig endast med två stenar i den sydvästra delen. Osäker.
- Kommentar: L E R tolkar anläggningen som en tillfällig eldstad med boassjo i dess sydvästra del.
- Härd 10. Anläggningen består av två parallella stensträngar orienterade i N-S och uppbyggda av 2 -3 dm stora stenar, vilka är kraftigt övervuxna. Härden saknar således stenfyllnad och har öppna sidor.
- Kommentar: Enligt L E R är denna speciella härddtyp kännetecknande för nordsamiska bosättningar. När nordsamerna kom inflyttande till Arjeplog vid 20-talets början anlade de eldstäderna enligt egen tradition, men övergick så småningom till de i Arjeplog gängse formerna. Den öppna härden fungerade så att man lade stora, kraftiga stockar på kortsidorna, tvärs över stenraderna. Därmed åstadkoms ett bra drag under stockarna. I föreliggande fall har enligt L E R båssjo varit belägen i anläggningens sydvästra del och ingången, 'uksa', i dess nordöstra del.
- Härd 11. Mycket otydlig. Bevuxen med kraftiga björkar. Form och storlek kan ej avgöras. På en meters avstånd och söder om härden syns en recent anläggning.
- Härd 12. Otydlig form, sannolikt ursprungligen oval, ca 70 x 130 cm, orienterad i SO-NV. Synlig med ett femtal stenar, men i övrigt övervuxen. Anläggningen är omplockad.
- Härd 13. Oval, 90 x 100 cm, orienterad i NO-SV. Framträder som en kraftig upphöjning i terrängen. Saknar stenfyllnad. Från anläggningens nordöstra sida löper en 110 cm lång härdarm, 'bärvek' (L E R:S stav), vilken konstitueras av en enda långsmal sten.
- Härd 14. Anläggningen har byggts upp mot ett jordfast stenblock. Rund till oval form, ca 100 x 110 cm. framträder som en ring av kraftigt övertorvad 2 - 3 dm stora stenar. Trol. 'uksa' mot söder.
- Härd 15. Oval, 80 x 130 cm, orienterad i NNO-SSV. I den sydvästra delen synlig genom 4 stenar, 3 - 4 dm stora och kraftigt övertorvade. Fullt stensatt.

Härd 16. Otydlig form och skadad genom större björk i härdens mitt. Belägen 3.5 m 320° V från anläggning nr 13. Omedelbart utanför härdens norra del finns en uppställningssten vilken markerar bæssjo.

Kommentar, sammanfattning:

Med utgångspunkt i härdarnas placering och fyndlokalens läge i terrängen tolkar L E R eldstäderna som kåta-härdar, i motsats till öppna härdar utan fastare överbyggnad. De relativt stora härdanläggningarna motsvaras enl. L E R av stora kåtor och stora familjer, vilket i sin tur utmärker vinterns bosättningsform.

Muotkevaratjmaddak ligger centralt och utgör enligt L E R något av en knutpunkt där de olika vandringsledningarna strålar samman i sjöns V-sida. Lokalen är dessutom centralt belägen i förhållande till omgivande betesmarker och valet av boplatz är därmed ett uttryck för renskötselns krav. Från Muotkevaratjmaddak är näromgivningen lätt överblickbar.

Boplatsen har sannolikt nyttjats under höst och vinter. Generellt har bosättningarna varit kortvariga då renskötseln förut krävde ständig uppsikt och man tvingades till täta flyttningar.

L E R anser att härdarna i föreliggande fall anlagts på ett sätt som tyder på en längre tids bosättning - upp till en månad. Tillgången till ved torde ha varit god, vilket utgör en förutsättning för boendet. Tillgången till ved utgör en styrande faktor för bosättningarnas varaktighet.

Lå 1988:8 Offerplats

Anläggningsbeskrivning:

Stensättningen är belägen på en 2 x 4 m stor platå/berghäll, ca 2,5 m ovan vattenytan. Offerplatsen har anlagts vid kanten av den mot sjön brant stupande berghällen och har ursprungligen haft en kvadratisk form med ena sidan parallell med hällens kant. Anläggningen kan ha varit uppbyggd som ett altare - med hjälp av jordsond lokaliserades under torvskiktet löst liggande, flata stenar i en 2 x 2 m stor kvadrat. Ovan markytan påträffades de 10 x 40 - 20 x 60 cm stora stenarna delvis överlappande varandra och med enstaka undantag utanför den kvadratiske grundformen. Ett antal flata stenhällar vilka sannolikt hör samman med anläggningen påträffades även nedanför hällen, i vattnet.

I det tunna vegetationsskiktet framkom vid sondering inga spår efter kol, ben eller fiskfjäll. Metalldetektorn gav vid tre tillfällen utslag, i samtliga fall 40 - 100 cm utanför kvadraten. Då torven avlägsnades visade sig fynden utgöras av tre järnnitar. Fynden lämnades in situ.

Kommentar:

Lokalen är belägen invid ett av Låddaures djupaste partier, känt för sitt goda fiske, och liknar därmed de djupa sjöar som förknippas med Saivo-föreställningarna. L E R tolkar fyndplatsen som en offerplats för fiske, ett intryck som förstärks genom de sparsamma fynden (min anm.).

Fyndlokalen har, med hänsyn till dess känsliga karaktär, inte markerats på översigtskartan.

Lå 1988:9 Kruohkaksuolo , holme med traditionBeskrivning:

Holmen är belägen i Låddaures västra del. Namnet har tillkommit efter en speciell händelse, se nedan under kommentar.

Kommentar:

Holmen är uppkallad efter formen på det renmärke som en speciell ren bar. Holmens liksom renmärkets form liknar en häkta , 'kruohke'.

- En höst någon gång under 1940-talet, då isen var svag, gick en ren genom isen. Renen ägdes ursprungligen av Nils Ruong, kusin till L E R, men Lars-Erik Ruongs familj hade bytt den till sig därför att den var så stationär i området. Renen nyttjades som drag- och ledren. L E R:s morfar, Jonas Eriksson Steggo, uppmärksammade vad som hänt, men vågade sig inte ut på isen för att hjälpa renen. J. E. Steggo for hem, men återvände nästföljande dag tillsammans med L E R och några fler personer. Det visade sig då att renen av egen kraft kunnat rädda sig upp.

Händelsen utspelade sig vid nämnda holme. Renen, som kallades 'Kruohkak härke' (stavn enl L E R), efter sitt häktliknande märke, fick på så vis ge namn åt holmen. Namnet var känt endast bland L E R:s närmaste och utgjorde en exakt lägesbeskrivning för dem som arbetade i området.

Lå 1988:10 LáhpáAnläggningsbeskrivning:

Láhpán är belägen på en udde vid Juorponsavons utlopp i Låddaure. Terrängen är blockrik och med berg i dagen. Vegetationen utgörs av fjällbjörk och en tämligen sparsam markflora.

Láhpán utgörs av ett hålrum under ett större block, vilket vilar på två berghällar med konvex form (se foto nr 7). Láhpán har en golvyta på ca. 1.5 x 2 m och en höjd av 80 cm. Inga fynd påträffades, men spår av kol framkom i markytan. Láhpáns tak var ställvis sotfärgat.

Kommentar:

Láhpán användes senast av Johan Andersson, Västerfjäll, på 1930- och 40-talen. J. Andersson övernattade i láhpán i samband med fiske.

Lå 1988:11 Fyndplats för hermelfälla

Anläggningsbeskrivning:

Fällan påträffades in situ invid en klipphäll, på dess nordöstra sida. Lokalen är belägen ca 150 m O från vik och 250 m S från Stálo láhpá, Lå 1988:1, i blockrik och klippig terräng.

Hermelfällan bar inristade initialerna 'O R'.

Kommentar:

Jakt på hermelin bedrevs från slutet av november fram t o m slutet av februari. Fällan härrör enligt L E R sannolikt från 1950-talet och har tillhört Oskar Rankvist, Västerfjäll.

Fyndförteckning:

- F 19 Hermelfälla. Bottenplatta i trä, 18 x 8 x 1 cm, med fastnaglad järnfjäder. På undersidan inristade initialerna 'O R' - Oskar Rankvist. Träplattan är via ett 14 cm långt och dubbelt bomullssnöre fastbunden vid en sten av kvartsitisk bergart, ca 17 x 10 x 7 cm, och med urknackade fördjupningar i två sidor.

Lå 1988:12 Eldstäder

Anläggningsbeskrivning:

Inom samma område som ovan, påträffades på klipphällar två stensatta konstruktioner, till synes eldstäder. Eldstäderna befanns på 25 meters avstånd från varandra. Konstruktionerna bestod av stensatta ringar med närmast oval form. Storleken uppgick i båda fallen till ca. 40 x 50 cm. Spår efter ved eller kol saknades helt.

Kommentar:

L E R tolkar, med hänvisning till storlek och utförande, anläggningarna som lekplatser för barn, snarare än regelrätta eldstäder. L E R menade vidare att en kåtaplats sannolikt skulle kunna återfinnas i eldstädernas närhet. P g a ihållande regn fick dock inventeringsarbetet avbrytas.

Lå 1988:13 FörrådsplatsAnläggningsbeskrivning:

Lokalen är belägen inom samma område som fyndplatserna 1988:11 och 12. I hålrummet under ett större stenblock påträffades förarbetet till ett tråg (foto nr 8).

Fyndförteckning:

F 20 Förarbete till tråg, 38 x 14 x 4 cm, tillverkat i björk. Söndervittrad botten.

Kommentar:

Enligt L E R utnyttjades ofta liknande håligheter som förrådsplatser för bl a redskap. Risken för stölder bedömdes som närmast obefintlig, jfr 1988:6.

Lå 1988:14 Spiro láhpáAnläggningsbeskrivning:

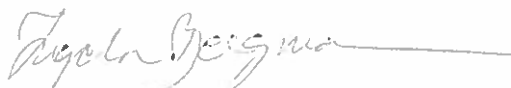
Láhpán är belägen i Láddaursavons nordvästra del. Terrängen är blockrik och med berg i dagen. Vegetationen utgörs av fjällbjörk och en tämligen frodig markflora.

Láhpán har bildats genom frostsprängning i undre delen av ett klippblock. Därvid har ett kraftigt överhäng bildats med öppningen mot sydost. Lokalen uppvisade inga spår efter eldning, vare sig härdrester eller kol, och inga fynd påträffades.

Kommentar:

Lokalen har utnyttjats som tillfällig uppehålls- och övernattningsplats, som regn- och/eller vindskydd. Láhpán har fått sitt namn efter en man vid namn Spiro, som vid 1900-talets början var verksam i området.

Arjeplog 8/5 1989

Ingela Bergman

LITTERATURFÖRTECKNING

- Fromm, E., 1965: Beskrivning till jordartskarta över Norrbottens län nedanför Lappmarksgränsen. Sveriges geologiska undersökning nr 39. Sthlm.
- Grundström, H., 1948: Lulelappsk ordbok. Uppsala/Köpenhamn.
- Kjellström, R., 1983: Lappmarksmikroskop. Intensivinventering av kulturlämningar i Jokkmokksfjällen. Sthlm.
- Korhonen, O., 1979: Bákkogir'je. Uppsala.
- Manker, E., 1953: The Nomadism of the Swedish Mountain Lapps. Acta Lapponica VII. Sthlm.
- 1957: Lapparnas heliga ställen. Kultplatser och offerkult i belysning av Nordiska Museets och landsantikvariernas fältundersökningar. Acta Lapponica XIII. Uppsala.
 - 1960: Fångstgropar och stalotomter. Kulturlämningar från lappsk forntid. Acta Lapponica XV. Uppsala.
 - 1968: Skogslapparna i Sverige. Acta Lapponica XVIII. Sthlm.
- Meschke, Chr., red. 1979: Kulturlandskap i älvdalar III. Underlagsmaterial för bostadsdepartementets utredning om överledning för vattenkraftsändamål av vatten från Piteälven och Vindelälven. Rapport 1979:2. Sthlm
- NU B 1977: Naturgeografisk regionindelning av Norden. NU-serien B. 1977:34. Nordiska ministerrådet. Sthlm.
- Sommarström, Bo., 1965: The Fisher-Sames' at Tjeggelvas and Tjavelkjaure. Hunting and Fishing (ed. H. Hvarfner). 1965: 407 - 426. Luleå.
- Wistrand, G., 1962: Studier i Pite lappmarks kärlväxtflora med särskild hänsyn till skogslandet och de isolerade fjällen. Acta Phytogeographica Suec. 45. Uppsala.

TECKENFÖRKLARING:

Torv/humus, markerar även gräns för markvegetation

Mörkfärgning

Kol

Rödfärgning

Benförekomst

Rot

Begränsning av överhäng

Strandhak/ erosionshak

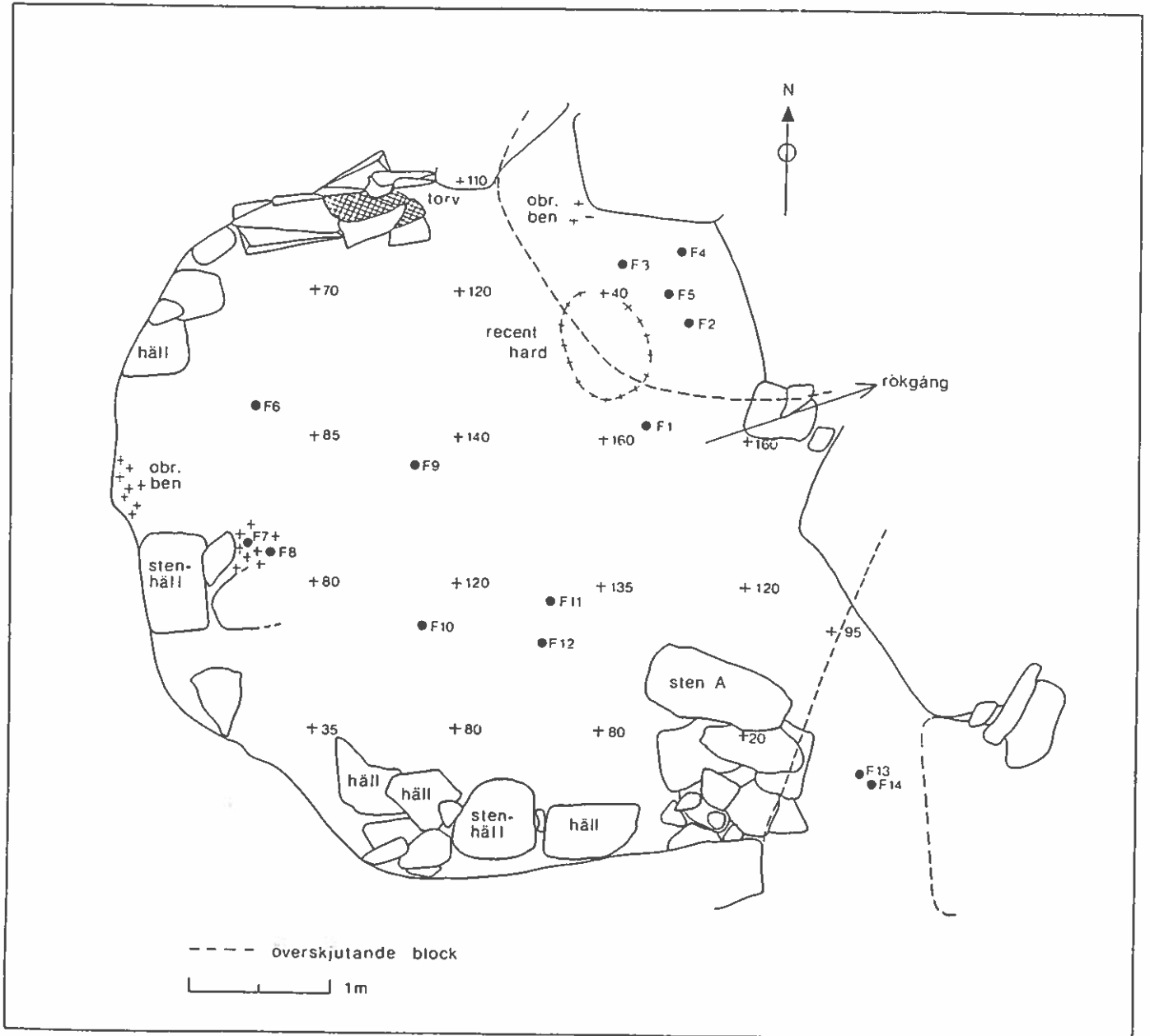

Strandlinje

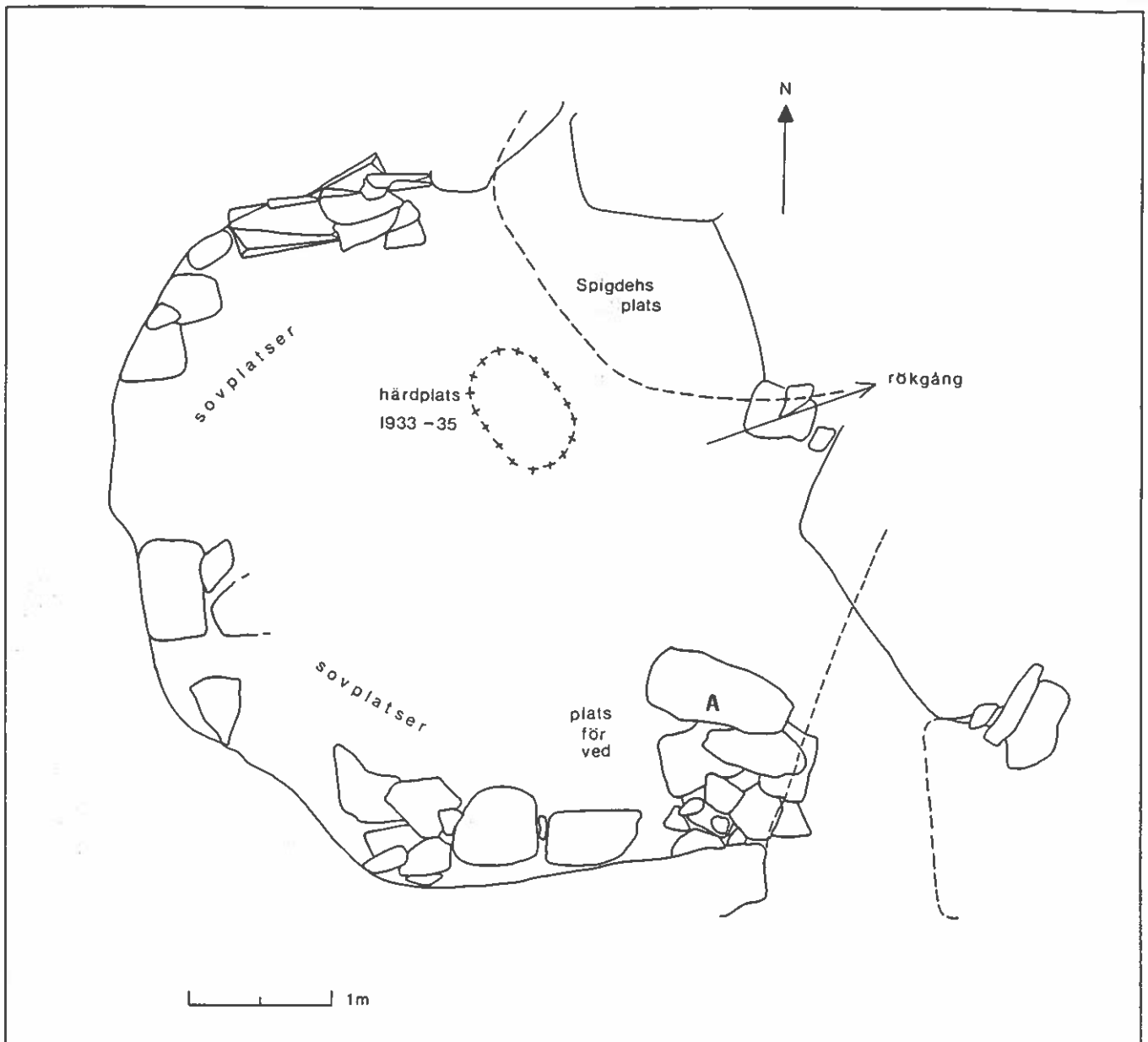
B1 = urlakningshorisont

B = anrikningshorisont

C = av markprocessen opåverkad horisont (alv)

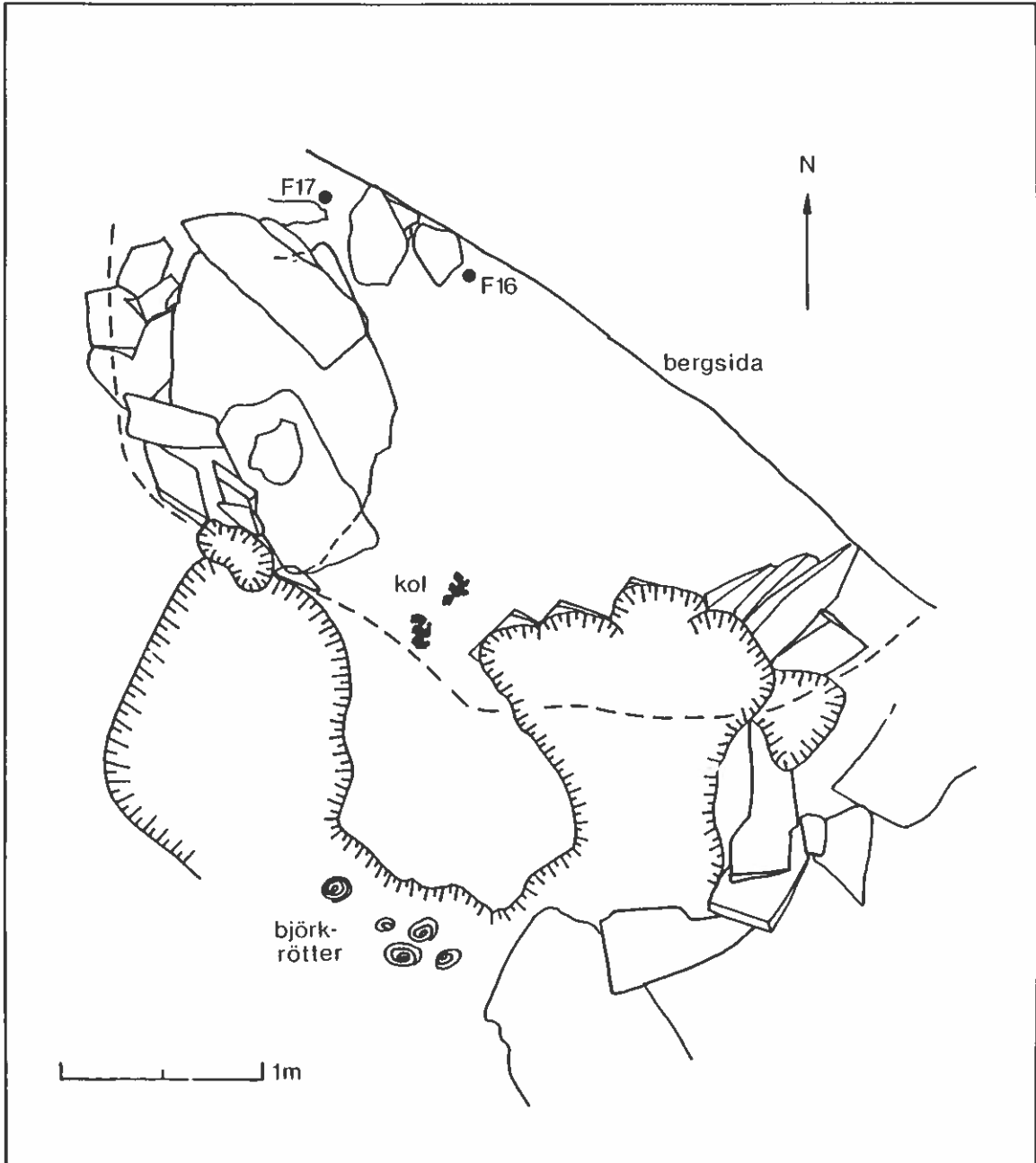

Låddaure 1988:1, Stálo láhpá. Planritning.

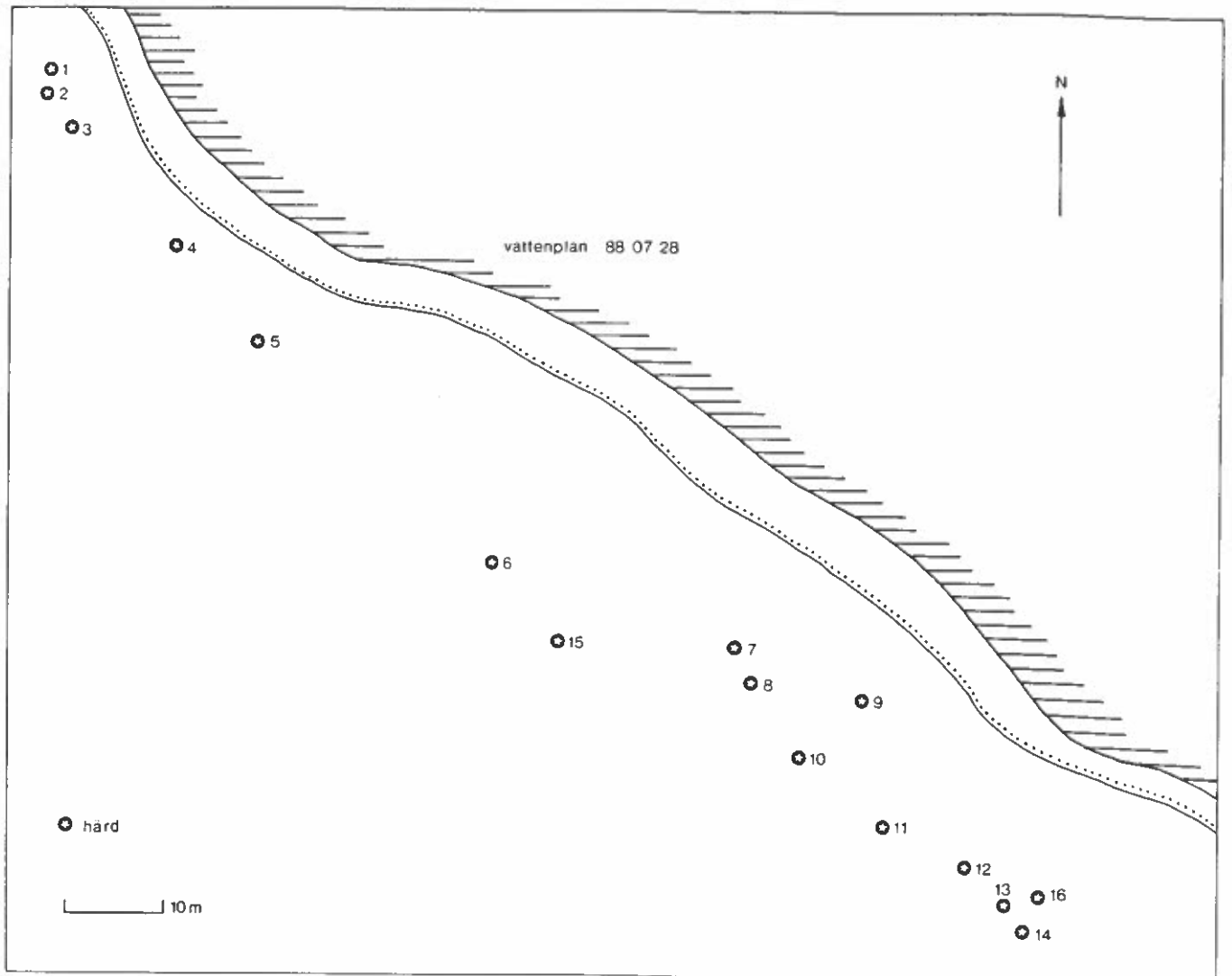

Låddaure 1988:1, Stálo láhpá. Planritning med markering av láhpáns rumsliga utnyttjande enl. L E R.

Sten A bar spår efter tillslagning längs dess norra och östra sida.

Låddaure 1988:3, l hp . Planritning.

Låddaure 1988:7, Muotkevaratjmaddak. Planritning.

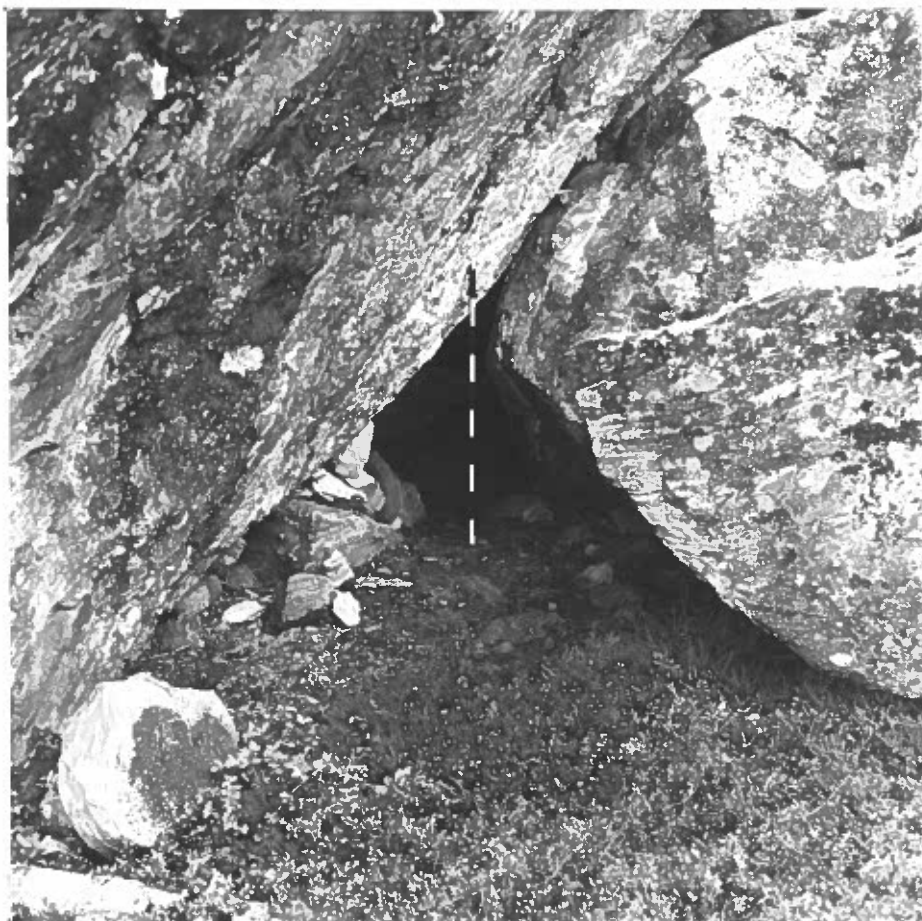

Foto nr 1.

Stálo láhpá,
(Lå 1988:1).

Ingång fr S.

Foto: I Bergman

Foto nr 2.

Kvartsitbrott
(Lå 1988:2),
fr V.

Foto: I Bergman

Foto nr 3.

Högar av kvartsit-
stycken (Lå 1988:2),
fr V.

Foto: I Bergman

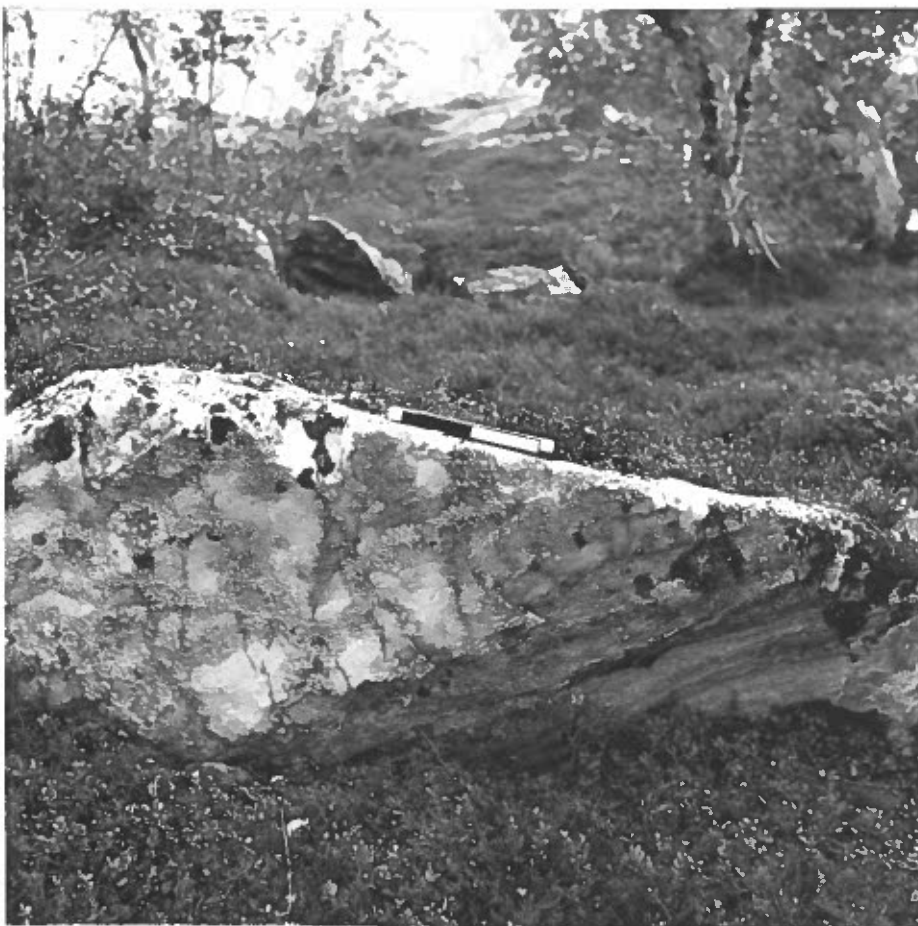

Foto nr 4.

Kvartsitblock med
spår av urslagning
(Lå 1988:2)

Foto: I Bergman

Foto nr 5.

Láhpá ,Lå 1988:5,
sedd fr S.

Foto: I Bergman

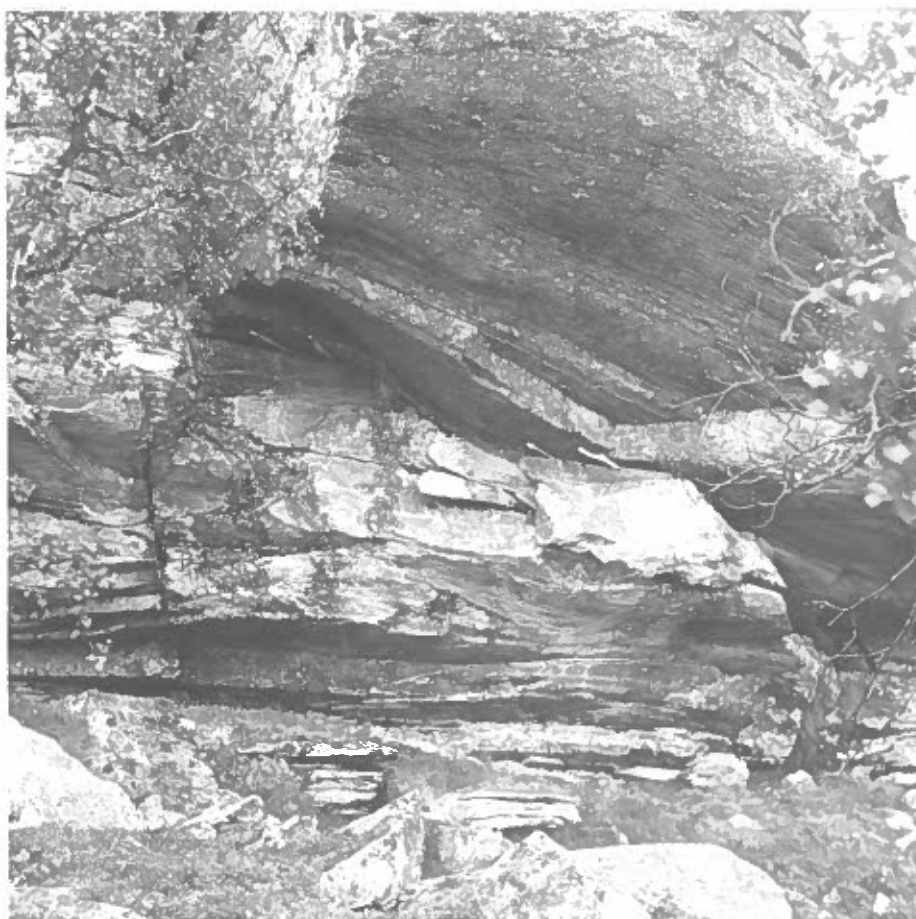

Foto nr 6.

Klippavsats med
instuckna stänger
för upphängning av
föda (Lå 1988:6),
fr N.

Foto: I Bergman

Foto nr 7.

Láhpá, Lå 1988:10,
fr NNV.

Foto: I Bergman

Foto nr 8.

Förvaringsplats
(Lå 1988:13), fr 0.

Foto: I Bergman

RAPPORT ÖVER ARKEOLOGISKA INVENTERINGAR VID GULLESVUOPPE, KAKEL, ARJEPLOGS SN.

Inledning

Den fältinventering som utfördes vid Kakel 1988, föranleddes av att en biltestbana skulle anläggas SV om viken Gullesvuoppe. Biltestbanan var planerad att bli 1500 m l och ca 100 m br. De schaktningsarbeten som skulle förekomma, innebar att ett arkeologiskt intressant område delvis skulle komma att förstöras. Inom det område där testbanan var planerad fanns en känd fornlämning sedan tidigare (Bergman 1985). Utanför det aktuella området för testbanan var fyra fornlämningar kända sedan tidigare (Bergman 1984). Eftersom inte någon enhetlig fältinventering genomförts vid Gullesvuoppe så måste en kompletterande inventering utföras. Vid den inventering som genomfördes registrerades 40 nya anläggningar. Av dessa var 21 st kokgropar och 19 st härदार. Inom det angivna området för testbanan påträffades tio av de nya lokalerna. Sammanlagt skulle sju anläggningar komma att beröras vid de schaktningsarbeten som skulle utföras. Samtliga fornlämningar som påträffades numrerades som individuella nummer. Nummerserien utgör en fortsättning på den som upprättades vid Rackträskundersökningarna 1984-1986.

Undersökningstid och arbetsstyrka

Fältinventeringen har utförts av Fk Sven-Donald Hedman, Silvermuseet, Arjeplog. Undersökningstid, 1988-07-08 och 1988-07-15.

Kartmaterial

Vid inventeringsarbetet har följande kartblad använts: Ekonomiska kartan, 25 L 4-5 Radnejaur och 25 L 6-7 a-b Stensund.

Finansiering

Markexploatören Colmis AB har finansierat inventeringsarbetet samt de påföljande arkeologiska undersökningarna.

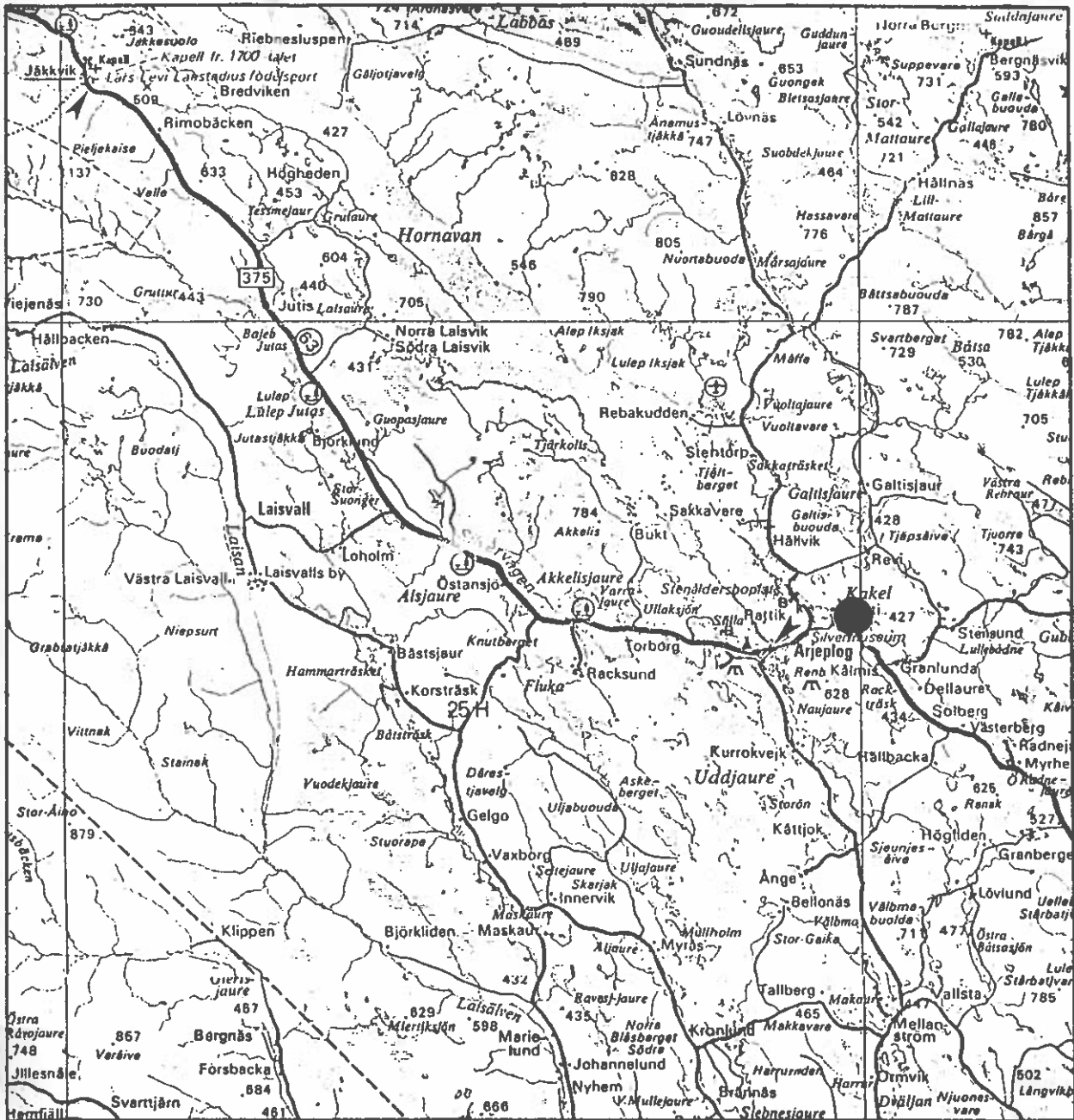

Fig.1. Översiktskarta med fornlämningsområdet vid Gullesvuoppe in-
 prickat. Skala 1:400000.

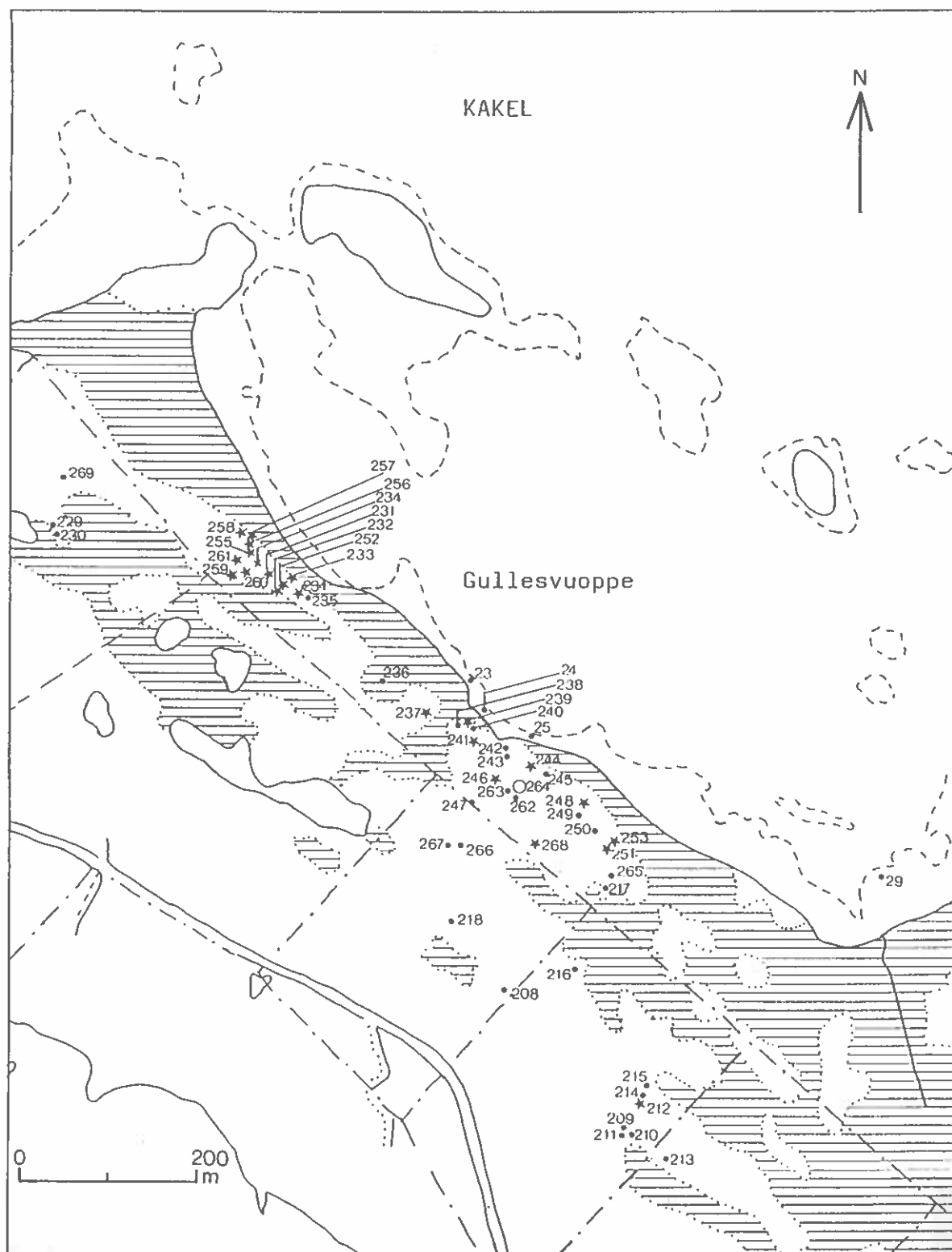

Fig.2. Fornlämningsområdet vid Gullsvuoppe, Kakel. Anläggningarna 229 - 269 registrerades vid fältinventeringen 1988. Vid fältinventeringen 1984 registrerades anläggningarna 23-25 och 29 (Bergman Hennix 1984).

● Härd	Sankmark
★ Kokgrop	
○ Grop	Gräns för tidigare strandlinje.
× Skärvtstensförekomst	

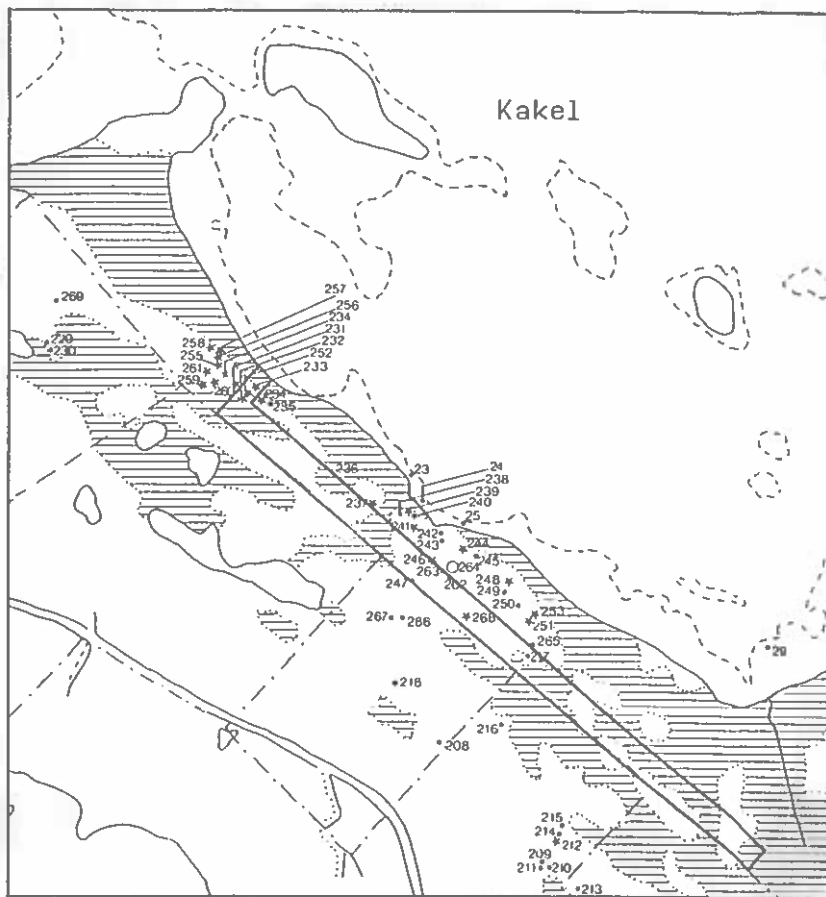

Fig.1. Den färdigställda testbanans utsträckning 1988. Skala 1:20000.

Områdesbeskrivning

Gullesvuoppe är en mindre vik i SV delen av sjön Kakel. Ett myr-område skiljer det sandåssystem som sträcker sig i NV-SÖ riktning efter strandlinjen. Sandåssystemet avbryts av större och mindre myrstråk. Ett femtal tjärnar finns också i området. Lokalerna registrerades främst på den sandåsrygg som löper SV om det myrstråk som finns i anslutning till strandlinjen.

Vegetationstäcket består främst av mossor, renlav och bärris. Trädbeståndet utgörs främst av tall men även inslag av gran förekommer, mest vid myrkanterna. Området vid Gullesvuoppe ingår i det stora tallhedsområde som löper NÖ-SÖ och Ö om Arjeplog, dit såväl det stora boplatssområdet från järnålder och medeltid vid Rackträsk samt sten- och bronsåldersboplatserna vid Åsen hör.

ARJEPLOGS SN, GULLESVUOPPE, KAKEL.

Registrerade anläggningar:

Anläggningarna 229-230 är belägna 40 m ÖNÖ om en tjärn på en flack moränudde som skjuter ut i myrmark. Skogsmark (kalhygge).

229. Härd, oval, 1,6 x 1,05 m st (NÖ-SV) och under 0,1 m h, bestående av i kanten 18 synliga stenar, 0,1 - 0,3 m st. Innanför kanten är 13 stenar synliga, 0,05 - 0,2 m st. Utanför kanten är tre stenar sekundärt placerade, 0,1 - 0,2 m st. Beväxt med renlav och bärris. Vid provstick i härden kunde en stenpackning påvisas samt ett 0,08 m tj kol- och sotlager och ett 0,05 m tj eldpåverkat rödfärgat jordlager.

10 m SÖ om 229 är:

230. Härd, oval, 1,1 x 0,9 m st (N-S) och 0,1 m h, bestående av i kanten 5 synliga stenar, 0,1 - 0,35 m st. Beväxt med mossor och bärris. Vid provstick i härden kunde en stenpackning påvisas samt framkom ett 0,1 m tj kol- och sotlager och ett 0,11 m tj rödfärgat eldpåverkat jordlager.

Anläggning 231 är belägen 35 m VNV om biltestbanan på en mindre åsrygg i sandig skogsmark. I ÖNÖ avgränsas åsen av myrmark. Skogsmark (fröträställning).

231. Kokgrop, närmast rektangulär, 1,0 x 0,7 m st (NÖ-SV) och 0,1 m dj. Någon omgivande vall går ej att urskilja på grund av störning från en rotvälta samt ett murket vindfällt träd. Vid provstick i gropen påvisades en tät stenpackning samt framkom ett 0,1 m tj kollager.

Anläggningarna 232-233, 252 är belägna 32 m ÖSÖ om asfalterad biltestbana på en U-formad sandåsrygg. Sandåsen genomtväras av testbanan. Skogsmark (kalhygge).

232. Kokgrop, oval, 1,1 x 0,9 m st (ÖNÖ-VSV) och 0,25 m dj, omgiven av en vall, 0,5 - 0,7 m br och under 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris. Två större stubbar är belägna intill gropen.

Vid provstick i gropen kunde en tät stenpackning påvisas samt framkom ett 0,1 m tj kollager.

0,5 m ÖNÖ om 232 är:

252. Kokgrop, oval, 0,9 x 0,8 m st (ÖNÖ-VSV) och 0,2 m dj, omgiven av vall, 0,6 m br och intill 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen kunde en stenpackning påvisas samt ett 0,08 m tj kollager.

9 m Ö om 252 är:

233. Kokgrop, oval, 1,1 x 1,0 m st (N-S) och 0,3 m dj, omgiven av en vall som i N och Ö är 0,7 m br och 0,2 m h. Den SÖ delen av vallen är utrasad och här är ett tiotal skörbrända stenar synliga, 0,05 - 0,15 m st. I V går vallen ej att bestämma. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen framkom under torv ett 0,3 m tj jordlager, därefter fanns en tät stenpackning och ett 0,15 m tj kollager.

5 m NNÖ om 233 är ett område, 0,6 x 0,5 m st med blottad rödfärgad eldpåverkad sand med inslag av brända ben samt en 0,05 m st skörbränd sten. Markskadan har uppstått i samband med traktorkörning.

Anläggningarna 234 och 235 är belägna 30 m SÖ om båtlänning i en svacka mellan två mindre sandåsar. Svackan övergår i SÖ till myrmark. Skogsmark (tallskog).

234. Kokgrop, rund, 0,8 m i diam och 0,3 m dj, omgiven av en vall, 1,0 m br och intill 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen kunde en stenpackning påvisas samt ett 0,06 m tj kollager.

2 m SSÖ om 234 är:

235. Härd, form och storlek går ej att bestämma p g a störning från rotvälta. Alla härdstenarna är kraftigt övertorvade.

Anläggning 236 är belägen i skogstraktorväg i sandig avplanande skogsmark (barrskog).

236. Härd, oval, 1,2 x 0,8 m st (N-S) med i kanten 2 synliga stenar, 0,1 och 0,15 m st. Härden är störd av skogstraktorväg. Beväxt med mossa och bärris.
Vid provstick i härden kunde påvisas ställvis en stenpackning samt ett 0,04 m tj kol- och sotlager och ett 0,07 m tj rödfärgat eldpåverkat jordlager.

Anläggning 237 är belägen 2 m NÖ om kalhyggesgräns för biltestbana på en flack sandås intill en mindre bäck. Skogsmark (barrskog).

237. Kokgrop, rektangulär, 1,1 x 0,6 m st (ÖNÖ-VSV) och 0,15 m dj, omgiven av en vall 0,8 - 1,0 m br och intill 0,1 m h. Beväxt med renlav och bärris.
Vid provstick i gropen kunde påvisas en tät stenpackning samt ett 0,15 m tj kollager.

Anläggningarna 238 - 241 är belägna på en avplanande sandåshöjd som i NNÖ gränsar mot myrmark. Skogsmark (barrskog).

238. Härd, närmast oval, 0,9 x 0,8 m st (NÖ-SV) och 0,1 m h, bestående av i kanten 7 synliga stenar, 0,1 - 0,15 m st. Innanför kanten är tre stenar synliga, 0,1 - 0,3 m st. Beväxt med renlav och bärris.
Vid provstick i härden kändes ingen stenpackning men det framkom ett 0,02 m tj kollager.

4 m Ö om 238 är:

239. Kokgrop, rektangulär, 1,2 x 0,7 m st (NÖ-SV) och 0,3 m dj, omgiven av en vall, 0,5 - 1,5 m br och 0,1 m h. Beväxt med mossa och bärris.
Vid provstick i gropen kunde påvisas en tät stenpackning samt ett 0,15 m tj kollager.

0,5 m SÖ om 239 är:

240. Härd, oval, 1,1 x 0,8 m st (NNÖ-SSV) och 0,25 m h, bestående av i kanten 2 synliga stenar, en större plan sten i NNÖ, 0,4 x 0,2 m st och en sten i SSV, 0,1 m st. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i härden kunde en stenpackning påvisas samt ett 0,04 m tj kol- och sotlager.

13 m S om 240 är:

241. Kokgrop, oval, 0,7 x 0,6 m st (Ö-V) och 0,2 m dj, omgiven av en vall, 0,7 - 0,8 m br och 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen kunde påvisas en stenpackning samt ett 0,07 m tj kollager.

Anläggningarna 242 och 243 är belägna på en sandig avsats. 242 är belägen 15 m SSV om strandhak. Skogsmark (tallskog).

242. Härd, oval, 1,2 x 0,9 m st (NNÖ-SSV) och intill 0,1 m h, bestående av i kanten 7 synliga stenar, 0,1 - 0,2 m st. Innanför kanten är en sten synlig, 0,15 m st. Ett flertal stenar från härden är sekundärt placerade inom ett större område utanför härden, 0,2 - 0,3 m st. Beväxt med renlav och bärris.

Vid provstick i härden kändes ställvis en stenpackning.

7 m SSÖ om 242 är:

243. Härd, form och storlek är obestämbar p g a urplockning av stenar. Där härden varit placerad framkom vid provstick ett 0,1 m tj eldpåverkat rödfärgat jordlager.

Anläggning 244 är belägen 7 m SV om myr på en avplanande sandås som följer myrkanten. Skogsmark (barrskog).

244. Kokgrop, oval, 1,0 x 0,9 m st (NNV-SSÖ) och 0,3 m dj, omgiven av en vall, 0,7 - 1,0 m br och 0,1 m h. I den SSÖ delen av vallen är ett femtal skörbrända stenar synliga, 0,1 - 0,2 m st. Den NÖ delen av vallen är störd av två

större träd som växer intill varann. Vid provstick i vallen kändes ställvis stenar som är utrensade ur gropen. Beväxt med mossa och bärris.

Vid provstick i gropen kändes en tät stenpackning.

42 m ÖSÖ om 244 är:

245. Härd, rund 1,0 m i diam och 0,1 m h, härden är synlig som en förhöjning i terrängen.

Vid provstick i härden kunde påvisas en stenpackning samt ett 0,07 m tj kol- och sotlager och ett 0,06 m tj rödfärgat eldpåverkat jordlager. En större sten är belägen 1,0 m NNÖ om härden, 0,5 x 0,3 m st. 1,0 m SSV om härden är en bleckad tall. Härden är beväxt med mossa och bärris.

Anläggning 246 är belägen inom det avverkade området för biltestbanan, 2 m SSV om hyggeslinjen. Kokgropen har anlagts i NV-sluttande terräng. Sandig skogsmark (kalhygge).

246. Kokgrop, oval, 1,3 x 1,1 m st (NV-SÖ) och 0,4 m dj, omgiven av en vall, 1,0 - 1,5 m br och intill 0,1 m h. Beväxt med mossa och bärris.

Vid provstick i gropen kändes en tät stenpackning. Ett skogs-traktorspår övertvärar gropen i NV-SÖ.

Anläggning 247 är belägen i ägogränslinje på en större avplanande sandås. Skogsmark (tallhed).

247. Härd, rektangulär, 1,2 x 0,8 m st (ÖNÖ-VSV) och under 0,1 m h. Härden är synlig som en förhöjning i terrängen. En rotvälta som ligger i anslutning till härdens SÖ del har blottat 2 skörbrända stenar, 0,05 m och 0,1 m st samt ett rödfärgat eldpåverkat jordlager. Beväxt med mossa och bärris.

Vid provstick i härden kunde påvisas en stenpackning samt ett 0,1 m tj rödfärgat eldpåverkat jordlager.

Anläggningarna 248 och 249 är belägna på en mindre sandåsavsats 17 m SSÖ om myr. Skogsmark (barrskog).

248. Kokgrop, rund, 1,4 m i diam och 0,4 m dj, omgiven av en vall

1,0 - 2,0 m br och 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris.
Vid provstick i vällen kändes ställvis utrensade stenar. Vid provstick i gropen kändes en stenpackning.

11 m S om 248 är:

249. Härd, oval, 1,1 x 0,8 m st (NNÖ-SSV) och under 0,1 m h, bestående av i kanten 2 synliga stenar, 0,15 och 0,2 m st. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen kändes ej någon stenpackning, men det framkom ett 0,06 m tj kol- och sotlager och ett 0,04 m tj rödfärgat eldpåverkat jordlager.

Anläggningarna 250-251, 253 är belägna i sandig skogsmark (tallskog) intill myrmark.

250. Härd, form och mått obestämbara på grund av urplockade stenar. En sten är synlig, 0,35 x 0,25 m st. Stenen har en plan ovansida och kan vara en uppställningssten.

Vid provstick NÖ om stenen framkom ett 0,05 m tj kol- och sotlager, därefter ett 0,04 m tj blekjordslager samt ett 0,03 m tj rödfärgat eldpåverkat jordlager.

251. Kokgrop, rektangulär, 1,6 x 1,2 m st (ÖNÖ-VSV) och 0,1 m dj, omgiven av en vall, 1,0 - 1,5 m br och under 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen kunde en stenpackning påvisas samt ett 0,02 m tj blekjordslager och ett 0,12 m tj brunt kol- och sotblandat jordlager.

3 m NÖ om 251 är:

253. Kokgrop, oval, 1,2 x 0,9 m st (VNV-ÖSÖ) och 0,2 m dj, omgiven av en flack vall, 0,8 - 1,1 m br och 0,1 m h. Den N delen av vällen är störd av en rävlya. Vid den ÖSÖ delen av kokgropen är ett murket vindfällt träd.

Vid provstick i gropen framkom ett 0,15 m tj rostbrunt jordlager, därefter kändes en stenpackning.

Anläggningarna 254 - 258 är belägna på en flack sandås som mot NÖ avgränsas av det myrstråk som ligger mellan åsen och sjön. SV om sandåsen finns mindre myrstråk men här består terrängen av övervägande mindre sandåsryggar. Skärvstensförekomsten 254 är belägen på det avplanande partiet av sandåsen. Kokgroparna 255, 256 och 257 har anlagts i svagt NV-sluttande terräng. Kokgropen 258 är belägen på en avplanande del av sandåsen, 7 m SV om myren.

254. Skärvstensförekomst, bestående av 2 synliga skärvstenar, 0,05 och 0,2 m st. Förekomsten har framkommit på markskada efter skogstraktor. Vid provstick med sond kändes spridda stenar under torven inom ett 4 x 4 m st område i övrigt stenfri terräng. Beväxt med renlav och bärris.

21 m VNV om 254 är:

255. Kokgrop, oval, 1,1 x 0,8 m st (NNV-SSÖ) och 0,2 m dj, omgiven av en vall, 0,7 - 1,0 m br och under 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen kunde påvisas en stenpackning samt ett 0,05 m tj kollager.

5 m N om 255 är:

256. Kokgrop, rund, 0,9 m dj, omgiven av en något oklar vall på ett skogstraktorspår som övertvänner gropen i Ö-V riktning. Vallen är mest markerad i S, 1,0 m br och 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen kändes en stenpackning.

1 m N om 256 är:

257. Kokgrop, rund, 0,7 m i diam och 0,1 m dj. Form och storlek något osäker på traktorspår som övertvänner gropen. En antydning till vall finns i Ö och V, 1,0 m br och under 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris.

Vid provstick i gropen kändes en stenpackning.

13 m N om 257 är:

258. Kokgrop, oval, 1,0 x 0,8 m st (VNV-ÖSÖ) och 0,2 m dj, omgiven av en otydlig vall, 1,0 m br och under 0,1 m h. Vallens NÖ del störs av två stubbar. Beväxt med mossor och bärris. En större tall växer 2 m SV om kokgropen. Vid provstick i gropen kunde påvisas en tät stenpackning.

Anläggningarna 259 och 260 är belägna på en flack udde som skjuter ut i myrmark. Anläggning 261 är belägen på en avplanande del av en sandåsrygg.

259. Kokgrop, oval, 1,2 x 1,0 m st (Ö-V) och 0,35 m dj, omgiven av en vall, 1,0 m br och intill 0,1 m h. NNÖ om kokgropen är 13 stenar belägna ovanpå vällen, 0,1 - 0,15 m st. Stenarna är skörbrända och förmodligen utrensade från kokgropen. SSV om kokgropen är en rotvälta som stör vällen. Beväxt med renlav och bärris. Vid provstick i gropen kunde påvisas en stenpackning samt ett 0,16 m tj kollager.

4 m NNÖ om 259 är:

260. Kokgrop, närmast rektangulär, 1,2 x 0,8 m st (NNÖ-SSV) och 0,3 m dj, omgiven av en vall, 0,7 - 1,0 m br och 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris. På vällen växer 4 tallar. Vid provstick i gropen kunde påvisas en stenpackning samt ett 0,25 m tj blekjordslager samt därefter ett 0,19 m tj kollager.

Mellan anläggningarna 259 och 260 är en flack grop, 1,0 x 0,8 m st (NNÖ-SSV) som troligen är spår efter en rotvälta.

29 m NNV om 260 är:

261. Kokgrop, oval, 1,3 x 0,9 m st (ÖNÖ-VSV) och 0,35 m dj, omgiven av en vall, 1,0 - 1,5 m br och 0,1 m h. Beväxt med mossor och bärris. Vid provstick i gropen kunde påvisas en stenpackning samt ett 0,13 m tj kollager.

Anläggning 262 är belägen i NV kanten av en större sandplatå och 263 i platåns NÖ kant. Bägge anläggningarna har anlagts på plan mark. Gropen 264 är belägen i svagt NÖ sluttande sandmark. Alla tre anläggningarna finns inom det skogsavverkade området för biltestbanan.

262. Härd, oval, 1,4 x 1,0 m st (NÖ-SV). Härden har blottlagts p g a markskada i samband med skogsavverkning för biltestbana. NÖ delen av härden är något skadad. Beväxt med mossor och bärris.

15 m SÖ om 262 är:

263. Härd, rektangulär, 1,2 x 0,8 m st (NÖ-SV). Härden har blottlagts p g a markskada i samband med skogsavverkning för biltestbana. SÖ långsidan av härden är skadad. Beväxt med mossor och bärris.

3 m NNV om 263 är:

264. Grop, oval, 2,5 x 1,5 m st (NV-SÖ) och 0,4 m dj. På NV kortsidan och NÖ långsidan är 3 stubbar efter ca 100 år gamla träd. De två stubbarna i NÖ är omkullvräkt av skogstraktor.

Anläggning 265 är belägen på en mindre avplanande sandås inom det skogsavverkade området för biltestbanan.

265. Härd, närmast rektangulär, 1,2 x 0,8 m st (Ö-V). Två skärvstenar från härden har blottlagts p g a skogsavverkning. Anläggningen kunde i övrigt ej urskiljas som någon förhöjning i terrängen. Beväxt med mossor och bärris.

Anläggningarna 266 och 267 är belägna på en större sandås i och intill traktorväg. Skogsmark (tallskog).

266. Härd, form och storlek går ej att bestämma p g a traktorväg som övertvårar anläggningen. Där härden varit placerad är en kraftig rödfärgning samt spridda skörbrända stenar.

8 m V om 266 är:

267. Hård, form och mått går ej att bestämma p g a störning från traktor. Spridda skörbrända stenar är synliga. Beväxt med mossa och bärris.

Anläggning 268 är belägen 9 m NÖ om ägogräns och 1,5 m SV om schaktkant för biltestbanan. Anläggningen påträffades inom det avverkade området för biltestbanan. Skogsmark (kalhygge).

268. Kokgrop, oval, 1,2 x 1,0 m st (NNV-SSÖ) och 0,3 m dj, omgiven av en vall, 1,0 - 1,5 m br och under 0,1 m h. En stubbe är belägen i anslutning till gropens V del. Beväxt med mossa och bärris. SV delen av vallen är störd av traktorspår. Vid provstick i gropen kunde påvisas en tät stenpackning.

Anläggning 269 är belägen i en svacka mellan två sandåsar. Skogsmark (kalhygge).

269. Hård, oval, 1,0 x 0,8 m st (NÖ-SV), ej synlig som en förhöjning i terrängen. I kanten är tre stenar synliga, 0,15 m st. Stenarna är framnötta i en traktorväg. Beväxt med renlav och bärris. I anslutning till hårdens NÖ del är en stor stubbe.

Vid provstick i hårdens kunde påvisas en stenpackning samt ett 0,05 m tj kol- och sotlager och ett 0,06 m tj rödfärgat eldpåverkat jordlager.

Arjeplog 1988-11-10

Sven-Donald Hedman

Sven-Donald Hedman

Referenser

Bergman, I. 1985a. Rapport över arkeologiska undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1985. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.

Bergman, I. 1985b. Rapport över arkeologiska inventeringar och undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1985. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.

Bergman Hennix, I. 1984. Rapport över arkeologiska inventeringar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1984. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.

Utgrävningar av fornlämningar vid Gullsvuoppe, Arjeplog sn, Lappland.

Inledning

Nedanstående utgrävningar genomfördes pga anläggandet av biltestbana i anslutning till viken Gullsvuoppe i sjön Kakel. På uppdrag av Colmis AB och med tillstånd av Länsantikvarien genomfördes en inventering av fornlämningsbeståndet. Inventeringens syfte var att få en fullständig bild över områdets fornlämningsbestånd och vilka anl som var direkt berörda av projekteringen. Denna inventering har ovan redovisats.

Inventeringen kunde redovisa 40 nyfynd av fornlämningar. Av dessa kom 7 att utgrävas: dels pga de låg i vägsträckningen, dels pga de var skadade av markarbeten, några låg också för nära den tänkta släntkanten. Utgrävningarna som redovisas nedan utfördes under två perioder under hösten 1988 och redovisas därför i två avdelningar.

Områdesbeskrivning

Här hänvisas till områdesbeskrivning i inventeringsrapporten, se ovan, S.-D. Hedman.

Tidigare inventeringar och undersökningar

Fornlämningsbeståndet vid Gullsvuoppe utgör en NÖ utlöpare till det stora komplexet av härdar, fångstgropar och kokgropar vid Rackträsk-Dellaur. I samband med undersökningarna där gjordes även en begränsad inventering inom den SÖ delen av det nu berörda området (se Bergman 1985). Vid det tillfället hittades 4 härdar (Bergman 1985, anl 208, 216, 217 och 218). Vid tre av dessa härdar hittades fynd med hjälp av metalldetektor: 1 knivblad (A 208, F 384), 1 knivblad samt bronsbleck (A 217, F 390 och 391), 1 järnfragment (A 218, F 392). Av dessa fyra kom A 217 att undersökas.

Utgrävningstid och arbetsstyrka

Utgrävningarna genomfördes 880822-880831 och 880928-881027. Personalen bestod av fk Lars Liedgren Ark Inst Umeå universitet samt fk Sven-Donald Hedman Silvermuseet. För fältarbetet i Gullesvuoppe åtgick 24 arbetsdagar.

Tekniska uppgifter

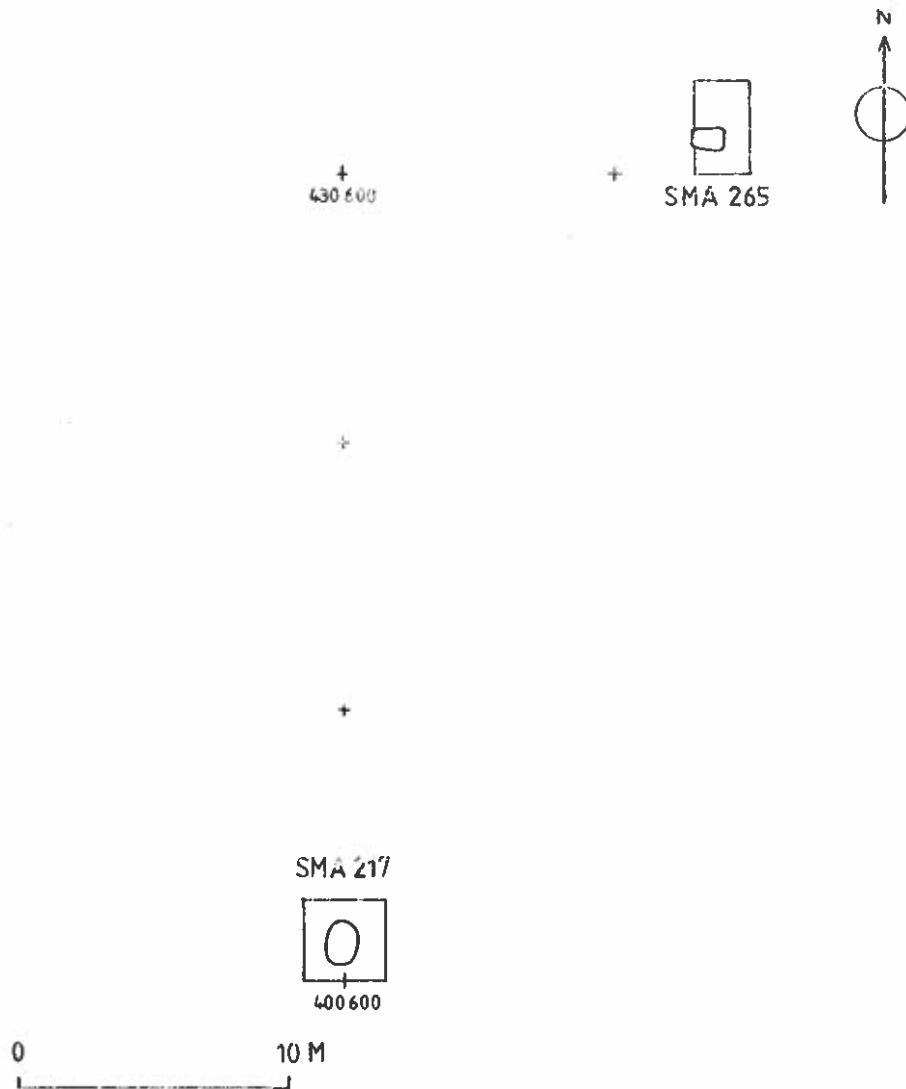
Fristående koordinatsystem upprättades på tre platser: vid SMA 217 och 265, SMA 262-264 samt vid SMA 232, 233 och 252. Samtliga koordinatsystem anlades med x-axel i N-S. Fixpunkter avsattes på lämpligt ställe i samband med varje koordinatsystem. Dessa sattes till en godtyckligt vald höjd och är således inte relaterad till höjd över havet. Allt mtrl från fyllningarna i hårdarna sållades, dels genom vattensällning m durkslag dels genom sållning m såll med en maskstorlek av 5 mm. Ytorna utanför anl nedgrävdes endast till Rn 1 (avtorvning samt nedgrävning några cm). Jorden utanför anl sållades inte.

Utgrävningar av SMA 217, 265, 262 och 263, 880822-880831

Anl var belägna på svagt markerade avsatser och kant av större platå i sandmark, N, Ö och S om anl utbreddes sig försumpad mark (Se Hedman ovan, fig 2).

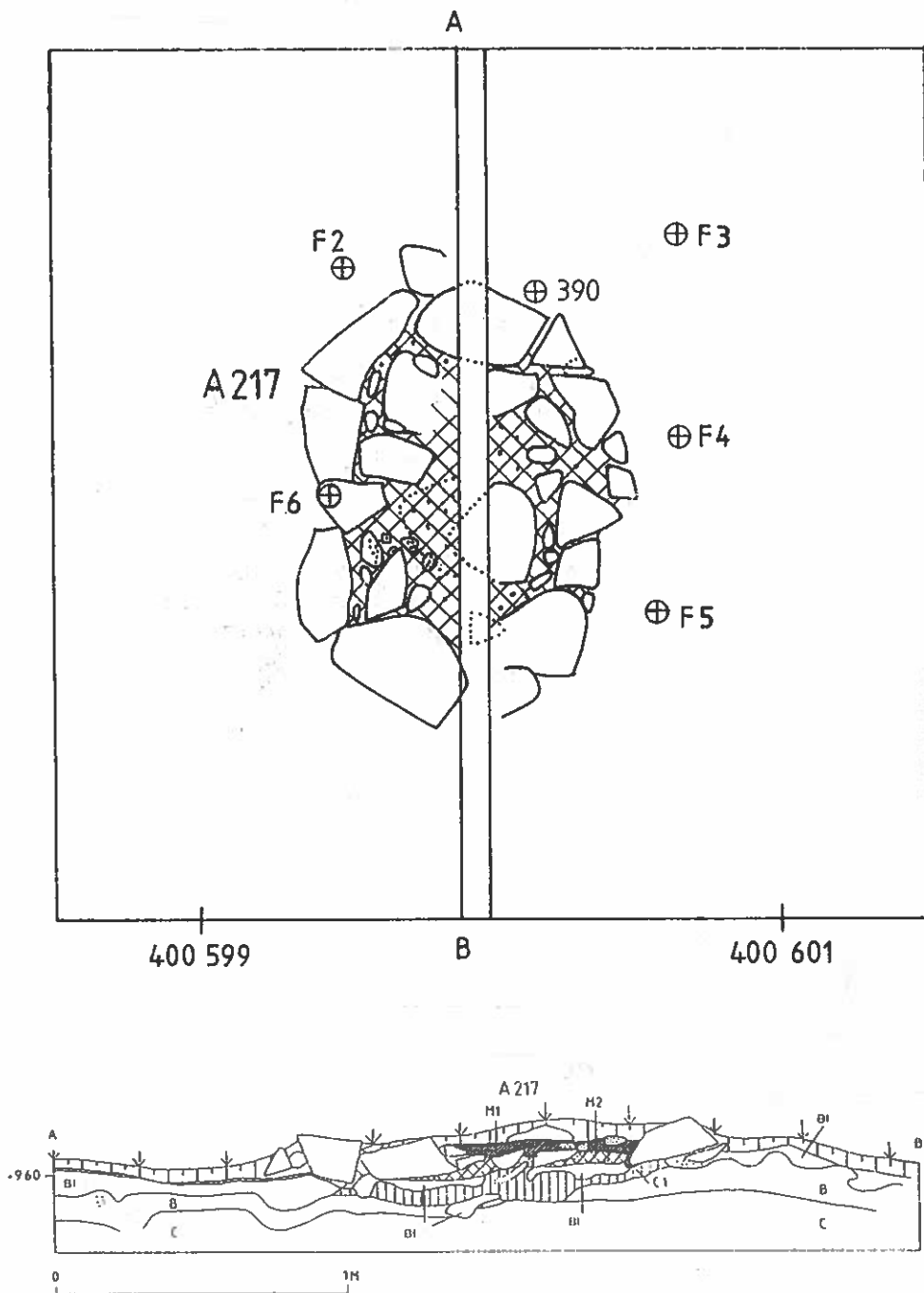
SMA 217, beskrivning före avtorvning

Hård, 1.55x1.0 m st (NNV-SSÖ) begränsad av en ställvis synlig skoning av 0.15-0.35 m st, till största delen flata stenar. Ngt förhöjt ytplan i förhållande till omgivande markyta. Starkt övermossad, beväxt med lingonris och mossa. Markytan omkring anl var plan. I samband med anl utgrävdes 9 m².

Rn 1

Efter nedgrävning av Rn 1 framstod anl som oval, 1.5x 1.1 m st (N-S). Den begränsades runt om av en väl lagd skoning av flata, skärviga 0.2-0.45 m st och 0.07-0.14 m h stenar. Skoningen föreföll ngt utrasad. Innanför skoningen var en tämligen tät packning av till största delen flata, skärviga, delvis starkt skörbrända stenar. Mellan stenarna var sot svart, ngt fet jord m inslag av kol och sot samt enstaka br ben. Flera fynd framkom i botten av och omedelbart under torven, bla 1 blykula och 2 bitar av kritpipskaft.

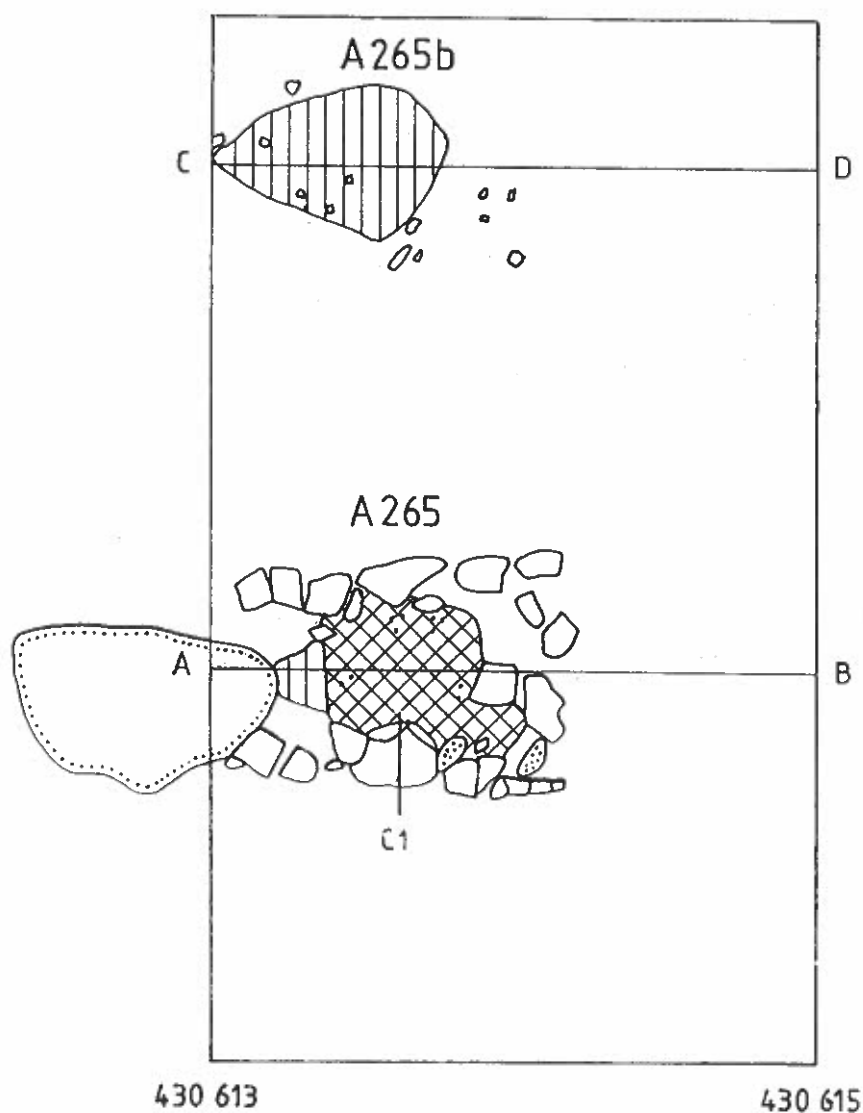
Utgrävning av härdfyllningen

Vid nedgrävning av härdfyllningen framkom ytterligare en del stenar. Detta innebar att härdytan var till största delen täckt av stenar. Sotbrun jord låg både ovanpå och under denna stenpackning. Både i jorden ovanpå och under stenarna framkom mindre mängder br ben. All jord från härdfyllningen vattensällades, vid denna

hittades ytterligare en blykula (F 7). Två jordprover togs från härdfyllningen samt ett ^{14}C -prov.

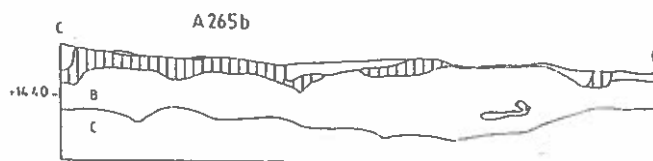
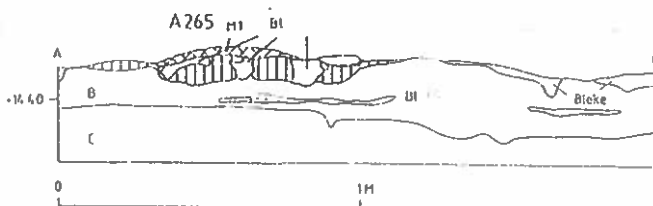
SMA 265, härd, beskrivning före avtorvning

Härd, otydlig form, c:a 1.2×0.8 m st (N-S). Anl var kraftigt övermossad och endast två stenar var synliga. Dessa hade framkommit genom att torven delvis avskalats vid skogsavverkning. Härden kunde i övrigt inte urskiljas som någon upphöjning i förhållande till omgivande markyta. Markytan i omedelbar ansl till anl var plan. I samband m A 265 utgrävdes 7 m^2 .

Rn 1

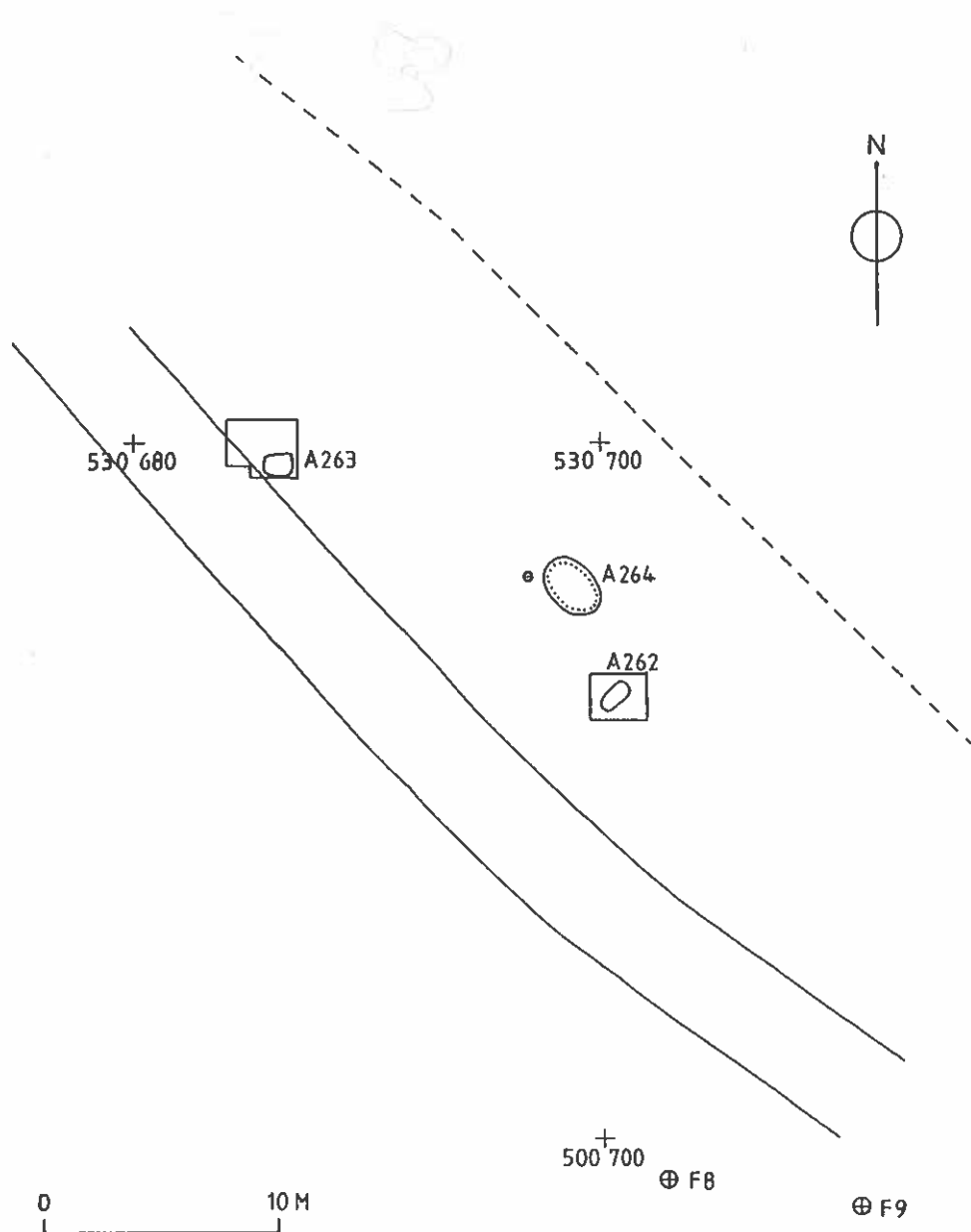
Vid avtorvning av den 2x3.5 m st (N-S) ytan framkom ytterligare en anl, vilken benämndes A 265b. Efter nedgrävning av Rn 1 framstod härden som närmast rektangulär 1.2x0.85 m st (Ö-V) och intill 0.1 m h. Härden begränsades av en skoning av 0.1-0.3 m st, skärviga och skörbrända stenar. Härdfyllningen bestod av mörkbrun jord med inslag av skärvstenar och enstaka sot och kolbitar. I V var anl störd av en rotvälta. I V delen av anl var ett område m rödfärgad, eldpåverkad jord. I anslutning till anl hittades: 1 bit eldslagningsflint (F 13) och i centrum av anl framkom några frag av br ben (F 12). Ur anl togs 1 ¹⁴C-prov, 2 jordprover samt c:a 1 l jord från härdfyllningen.

SMA 265b, härdbotten?

Anl framkom efter avtorvningen. Den syntes som en oregelbunden, c:a 0.8x0.5 m st (Ö-V) rödfärgning, m inslag av 0.05-0.1 m st skärvstenar. Rödfärgningen var intill 0.1 m tj. Möjligen utgör anl en rest av en till största delen sönderplockad härd. Inslagen av blekjord ovanpå rödfärgningen antyder en viss ålder på anl.

Utgrävningar av SMA 262 och 263, härdar

Dessa två anl var belägna c:a 150 m NV om de föregående. Båda anl låg i den NÖ kanten av en större moränplatå. Förutom härdarna fanns också en grop på fornlämningslokalen (SMA 264). I samband med dessa anl stakades ett koordinatsystem i N-S och fixpunkt sattes till +15.00. Hela området i anslutning till anl genomsöktes m metall-detektor.

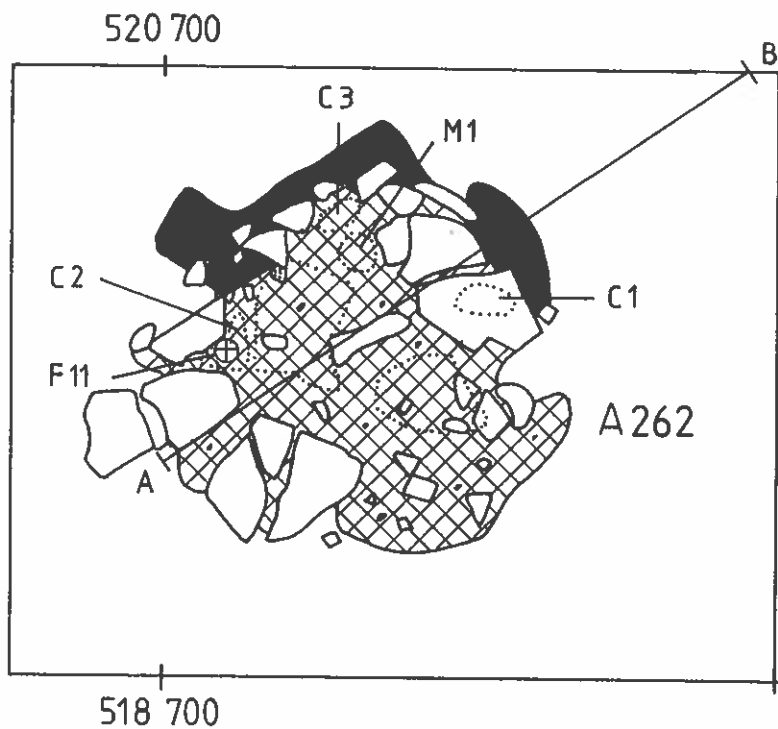

SMA 262, härd, beskrivning före avtorvning

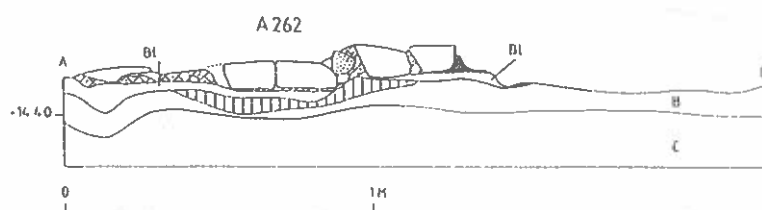
Anl var belägen i plan mark. 3 m NÖ om anl sluttade marken svagt mot NÖ. Inom den 2.5x2 m st undersökningsytan som stakades runt härden, var markytan tämligen kraftigt skadad av skogsmaskin. I rutans mittparti var torven bortfläkt och här syntes ett 5-tal 0.05-0.3 m st, delvis flata och skärviga stenar. Jordytan i samband med stenarna var sotsvart och fet. NV om detta var en förhöjning som antogs markera den oskadade delen av härden. Sammantaget syntes anl vara 1.0x0.8 m st (NÖ-SV).

Rn 1

Härd, rektangulär, 1.2x0.8 m st (närmast NÖ-SV). Härдыта belägen 0.05-0.15 m ovanför omgivande markplan (anl var högst i NÖ). Härden hade en fyllning av mörkbrun-sotbrun jord. Under jordfyllningen var en tät packning av, skärvi-

ga, flata, 0.2-0.6 m st och 0.03-0.1 m tj stenar. I den NV långsidan och i det N hörnet begränsades anl av 0.1-0.2 m st, flata, kantställda stenar. I anslutning till de SÖ, NV och NÖ kanterna av härden fanns rikligt m kol och sot, recent? Den SÖ långsidan av anl var skadad av traktorhjul och en del stenar samt härdfyllning hade hamnat SÖ om härden. I mitten av härdytan syntes några fläckar av eldpåverkad blekjord.

Utgrävning av härdfyllningen

I den sotsvarta härdfyllningen framkom måttligt till rikligt m br ben, de flesta små fragment. Under härdfyllningen fanns en gammal markyta, markerad av ett 0.02-0.05 m tj blekjordslager, därunder var rödbränd jord.

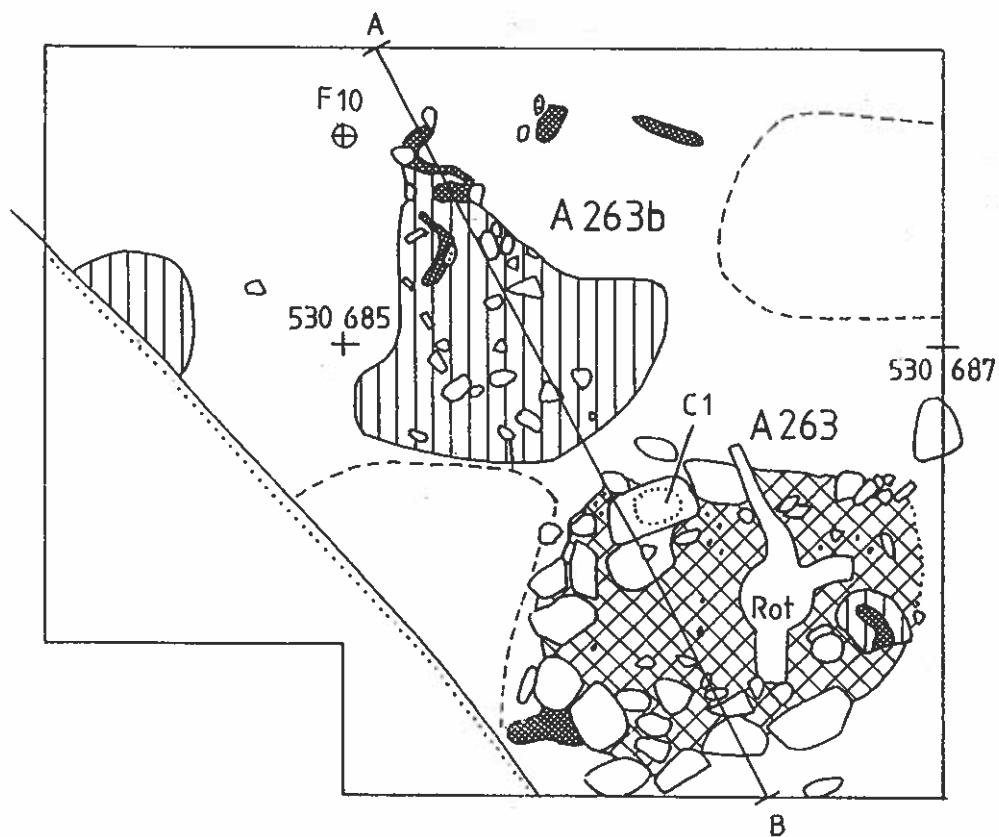
SMA 263, härd, beskrivning före avtorvning

Anl var belägen i plan mark, c:a 2 m N om härden sluttade marken svagt mot N. Liksom vid SMA 262 var markytan i samband med denna anl skadad av skogstraktor. Inom ett c:a 1.0x0.5 m st område (N-S) syntes ett 5-tal 0.05-0.2 m st, delvis skärvigast stenar. I det NÖ hörnet av den tänkta undersökningsytan var en rundad, c:a 0.5 m st och intill 0.1 m dj grop.

Rn 1

Härd, oval, 1.4x1.0 m st (NÖ-SV). Stenskonung i alla sidor utom i Ö. Skonungen bestod av 0.2-0.3 m l och

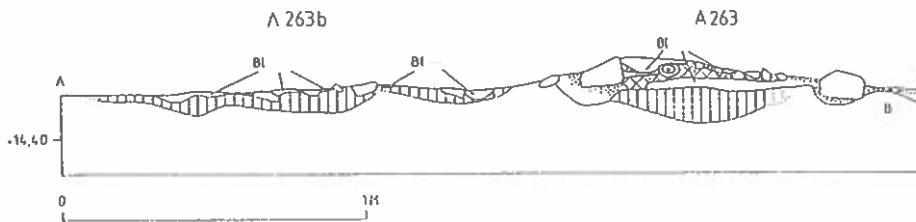
0.06-0.1 m h stenar. Ytplanet var ngt förhöjt i förhållande till omgivande markplan (0.03-0.08 m). Härden hade en skoning av 0.2-0.3 m l och 0.06-0.1 m h stenar i alla sidor utom i Ö. Möjligen var härden skadad av rotvälta i Ö. Hårdfyllningen bestod av gråbrun-sotbrun jord m inslag av små kolbitar. Ett tydligt blekjordslager fanns ovanpå hårdfyllningen i V. I härdens S del fanns en packning av 0.04-0.1 m st, delvis skärviga och starkt skörbrända stenar. I anl Ö kant var en fläck m starkt rödbränd jord. Denna del av härden var skadad av rotvälta.

Utgrävning av hårdfyllningen

Vid nedgrävning av härdytan visade sig jordfyllningen vara 0.02-0.04 m tj. Den bestod helt igenom av brun-sotbrun jord m enstaka inslag av små sköra benbitar (mest i NÖ).

Under jordfyllningen var en packning av 0.05-0.25 m st stenar. Den centrala delen av anl saknade stenpackning. Under stenpackningen framkom en gammal markyta, markerad av ett 0.02-0.05 m tj blekjordslager, under detta var starkt rödbränd jord. Från härden togs 1 ^{14}C prov samt c:a 1 fyllfat jord från härdfyllningen vattensällades. Inga fynd förutom br ben framkom i denna anl.

Bortschaktad härd

I en dumphög, c:a 7 m V om SMA 263, på V sidan av den avbanade vägsträckningen hittades rester efter ytterligare 1 härd. I dumphögen fanns ett 10-tal, 0.2-0.35 m st stenar, troligen från en skoning. I samband med dessa var även mindre skärviga och skörbrända stenar, troligen från en packning. Mellan stenarna fanns rikligt med rödbränd jord från en härdfyllning. Bland denna jord fanns också bitar av en hårdbränd härdyta. Materialet måste ha schaktats bort från vägsträckningen mellan SMA 262 och 263, här syntes också på några ställen fläckar med rödbränd jord som kan ha markerat härdbottnar.

Övriga fynd

Markytorna i samband med ovan nämnda härdar avsöktes med metalldetektor. 20-25 m S-SV om A.262 framkom två fynd: Det ena (F 8) var en nacke till en fyrflikig, assymetrisk skafthålsyx, det andra en harpun

eller spjutspets med hulling. Pga tidsbrist kunde inte någon utgrävning göras i samband med dessa lösfynd men området okulärbesiktigades mycket noga och prövades även med jordsond. Resultatet var negativt. Bara en enda skärvsten kunde påvisas i anslutning till F 8.

Sammanfattning

Totalt utgrävdes 4 härdar och 2 härdbottnar? inom denna del av testbanesträckningen. Alla härdar hade stenskoningar och mer eller mindre täta stenpackningar. I alla härdfyllningar framkom större eller mindre mängder br och obr ben, i några fall har fiskkotor observerats. Fynden från härdarna visar åtminstone på två olika utnyttjandefaser: Vid SMA 217 hittades kniv, bronsbleck, blykulor samt skaftdelar till kritpipor. De två sistnämnda fynden gör att anl knappast kan vara äldre än 1700-tal, troligt yngre. Den fyrflikiga skafthålsyxan vid SMA 262 visar däremot en säker datering till sen vikingatid-tidig medeltid (900-1000 tal). Huruvida den och harpunen är samtida med härdarna går tills vidare inte att avgöra. Flera av de utgrävda härdarna har sannolikt varit kopplade till kåtakonstruktioner, av dessa hittades dock inga spår.

Fyndlista SMA 217, 262, 263, 265

Alla fynd är vägda på brevvåg.

F.1 Utgår.

F.2 1 frag av kritpipskaft, 2g. Skaftdelen är 47mm l och 5.5-6 mm i diam, hål c:a 2 mm i diam. Skaftet är i ena änden dekorerad med en ngt oregelbunden bård av små cirklar. Fyndet framkom omedelbart under torven, ovanpå blekjord, NNV om SMA 217, koord 402.24/599.52, +9.60.

F.3 1 frag av obr ben, ledyta, fotben?, 6g. Framkom i botten av torven i sotig jord, NÖ om SMA 217, koord 402.35/600.65 +9.63.

F.4 1 blykula, ngt oregelbundet rundad, 1.5g. Framkom under torven ovanpå blekjord, Ö om SMA 217, koord 401.65/600.65 + 9.65.

- F.5 1 frag av skaft till kritpipa, 1.5g. Skaftdelen är 30 mm l och 6.5-7 mm i diam. Framkom i botten av torven ovanpå ett tunt kollager SÖ om SMA 217, koord 401.05/600.55 +9.65.
- F.5 1 frag av kritpipskaft, 1.5g, Skaftdelen är 30 mm l och 6.5-7 mm i diam. Framkom i botten av torven och låg omedelbart ovanpå ett tunt kollager, SÖ om SMA 217, koord 401.05/600.55 + 9.65. Skaftdelen förefaller eldpåverkad.
- F.6 1 frag av obr ben, 2g. Framkom i V kanten av SMA 217, koord 401.47/599.46 +9.60. Under benbiten var ett c:a 0.05 m tj lager kulturjord med inslag av kolbitar.
- F.7 1 blykula, deformerad och tillplattad, 3g. Framkom vid vattensällning av mtrl från V delen av härdfyllningen till SMA 217.
- F.8 1 nackdel till fyrflikig, assymetrisk skafthålsyxa av järn, 250g. Yxan har gått av vid övergången till bladet. vidare är en av flikarna trasig. Bevarad del är 82x46 mm. Godset i sidorna är 0.3-0.4 mm tj. Översta partiet av nacken är 5.5-8 mm tj. Skafthålet ngt assymetriskt. Yxdelen hittades m metalldetektor S om SMA 262.
Det framkom mellan två rotvältor, koord 498.2/702.8 + 15.55. 2 m SSÖ om fyndet fanns en 0.25 m st skärviq sten. Trots sondning i anslutning till fyndet framkom inga andra tecken på någon anl.
- F.9 Spjutspets m hulling/harpun av järn, 58g. Spetsen är 171 mm l varav bladet utgör 60 mm. Rektangulär tånge, 55 mm l, avsmalnande mot änden. Fyndet hittade m metall-detektor, 8.5 m OSÖ om F.8, koord 497/711.1 +15.51. I anslutning till fyndet fanns inte några spår av anl.
- F.10 1 bit av bryne, sandsten, 25g. Brynet är 63x15x14 mm st. framkom vid avtorvning omedelbart ovanpå blekjord, NV om SMA 263, koord 530.76/685 +14.74.
- F.11 1 frag obr ben, led, 1g. Fyndet framkom i fet sotsvart jord 0.02-0.03 m ned i NÖ delen av härdfyllningen till SMA 262, koord 519.7/700.2.
- F.12 7 frag av br ben, 3g, ett av benen är en fiskkota. Benen framkom i centrum av SMA 265.

- F.13 1 bit av eldslagningsflinta, 0.5g. Fyndet framkom c:a 0.1 m N om SMA 265.
- F.14 32 frag av br ben, varav någon ledyta, 9g. Fyndet framkom i Ö delen av härdfyllningen till SMA 217.
- F.15 25 frag av br ben, 13 g. Benen framkom i V delen av härdfyllningen till SMA 217.
- F.16 3 frag av br ben, 1g. Benen framkom i SMA 217, Ö delen.
- F.17 60-tal frag av br ben, varav 1 fiskkota, 10g. Benen framkom i SÖ delen av härdfyllningen till SMA 262.
- F.18 16 frag av delvis obr ben, 5g. Benen framkom i NV delen av härdfyllningen till SMA 262.
- F.19 18 frag av br ben, 1.5g. Framkom i NÖ delen av SMA 263.
- F.20 2 frag av br ben, 1g. Framkom i SV delen av härdfyllningen till SMA 263.
- F. 390 1 kniv av järn, 31 g. Kniven är 150. mm l varav bladet utgör 106 mm. Bladet är intill 20 mm br, tjockaste parti i nacken är 4 mm. Fyndet hittades m metalledetektor vid inventering av området 1985 (se Bergman 1985). Enligt koordinatsystemet från 1988 får fyndet koord 402.18/600.18.
- F. 391 1 större bit av veckat bronsbleck, c:a 85x40 mm st, 30 g. Bronsblecket är intill 0.5 mm tj och i ena kanten är 2 nitar. Fyndomständigheter lika som F. 390, koord 400.4/600.7.

¹⁴C-prover

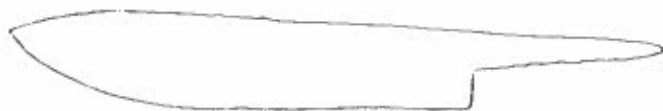
- SMA 217: kolprov 1 (se plan), taget i Ö delen av anl i anslutning till gammal markyta, markerad av blekjord. C:a 0.2 l kol och jord.
- SMA 265: Kolprov 1, (se plan). Taget i mörkbrun härdfyllning. Endast ett par g kol.

- SMA 262: Kolprov 1 (se plan). Taget i Ö delen av anl under hårdsten, i svedd gammal markyta. C:a 0.3 l kol och jord.
Kolprov 2 (se plan). Taget i V delen av härdfyllningen: C:a 0.5 l jord och kol.
Kolprov 3 (se plan). Taget i N delen av anl, i härdfyllning. C:a 0.3 l jord och kol.
- SMA 263: Kolprov1, taget i gammal avsvedd markyta i NV kanten av anl. C:a 0.3 l jord och kol.

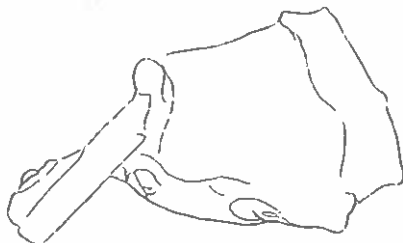
Tillvarataget material från härdfyllningar

- SMA 217: 0.7 l mtrl fr V delen av härdytan, vattensållat.
 1.0 l mtrl fr Ö delen av härdytan, vattensållat.
Jordprov 1 (se profil), c:a 0.2 l jord.
Jordprov 2 (se profil), c:a 0.2 l jord.
- SMA 265: 0.5 l mtrl från NV delen av härdfyllningen, vattensålla
 0.5 l jord fr S delen av härdfyllningen.
Jordprov 1 (se profil), c:a 0.3 l jord fr härdfyllning.
- SMA 262: 0.5 l mtrl fr NV delen av härdytan, vattensållat.
Jordprov 1 (se plan) från härdytan, c:a 0.3 l jord från härdytan.
- SMA 263: 0.7 l mtrl fr NÖ delen av härdytan.

F 390

F 391

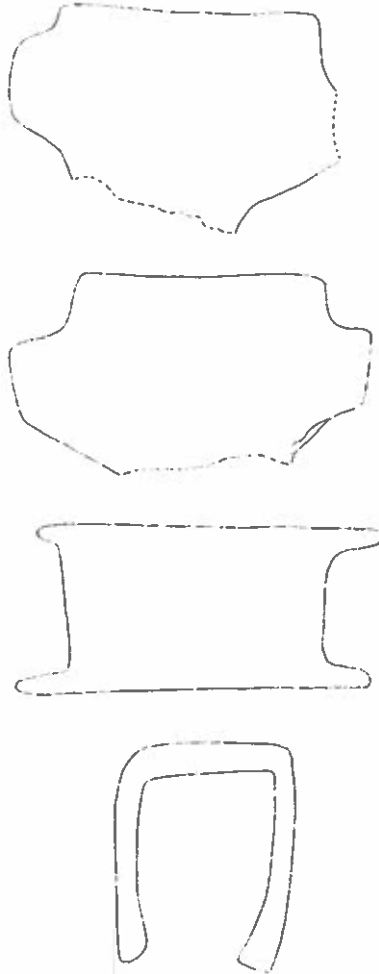

0 5 cm

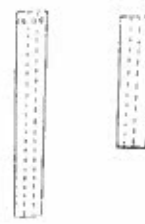
F 9

F 8

F 2

F 10

F 4

F 7

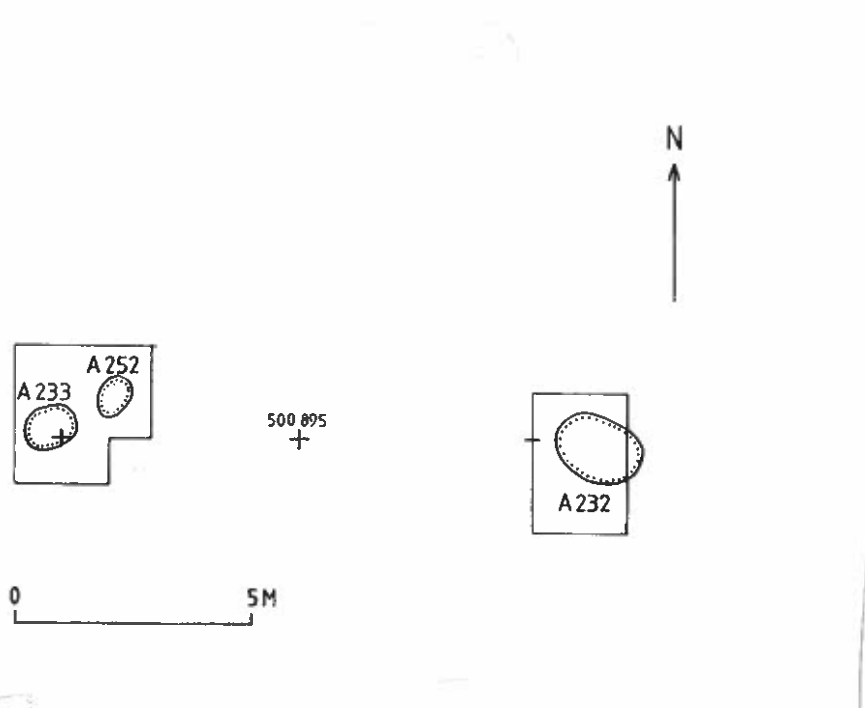

0 5 cm

Utgrävningar av SMA 232, 233 och 252, kokgropar
880928-881007.

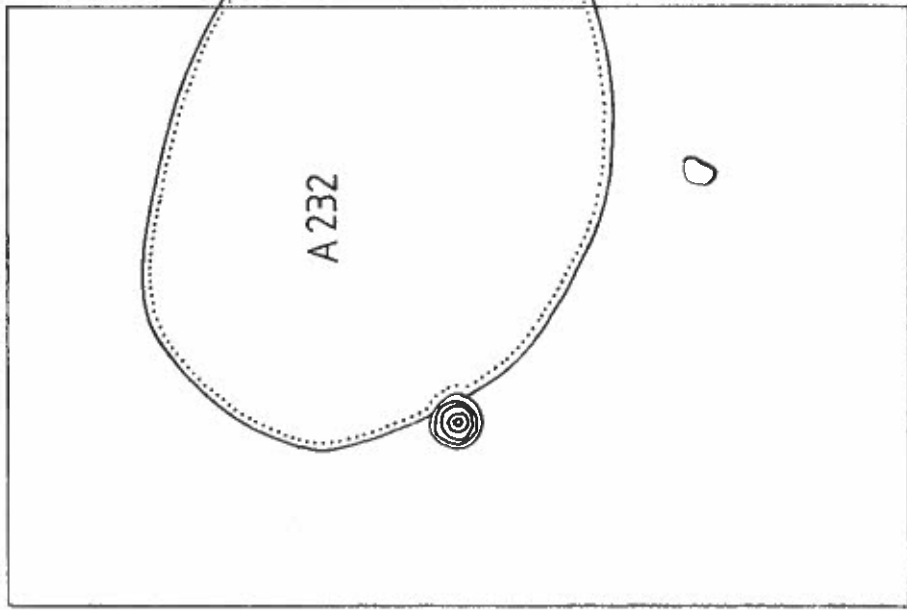
Inom ett 13x2 m st område (Ö-V) var 3 kokgropar. Dessa var belägna på krön och avsatser av en sandåssträckning. Ett koordinatsystem stakades i Ö-V riktning och fix sattes till +10.00 m.

SMA 232, kokgrop, beskrivning före avtorvning

Anl var belägen på en mindre platå eller krön av lägre sandåssträckning (NV-SÖ). Anl syntes före avtorvning som en oval, c:a 2x1.6 m st (NV-SÖ) och intill 0.3 m dj grop. Gropen hade den skarpaste och tydligaste försänkningen i V, i Ö var försänkningen mera utflackad. Runt anl fanns i N och V en tydlig, 1.5-2.0 m br och intill 0.2 m h vall. Vallarna var även svagt antydda i Ö och S. Sö om anl var inom en 2x1.5 m st yta (Ö-V) ett 15-tal 0.1-0.2 m st, skörbrända och skärviga stenar. Stenarna föreföll att komma från en rensning av gropen. Kokgropen var beväxt m mossor och i dess V kant var en mindre stubbe.

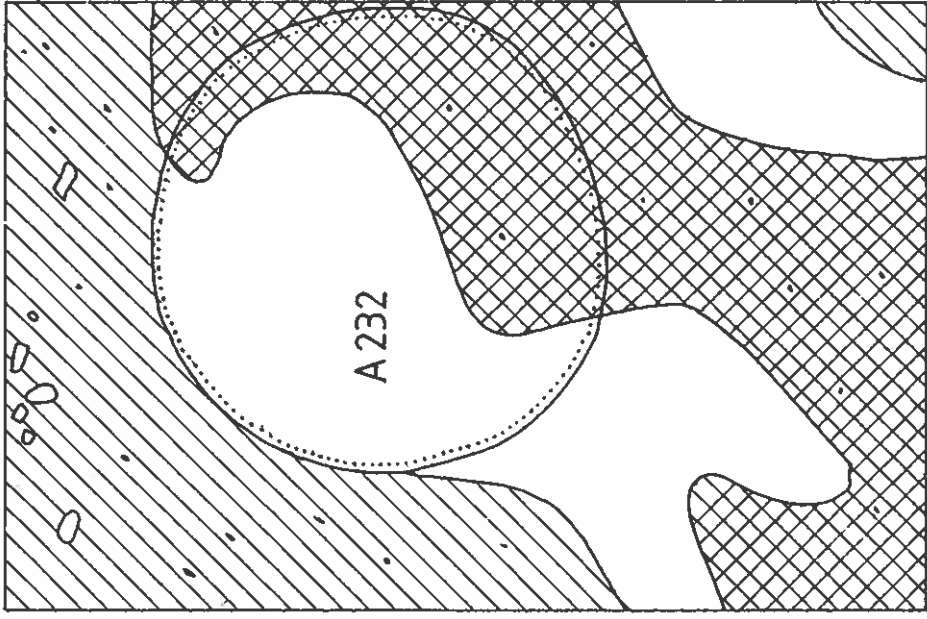
Rn 0

498 900

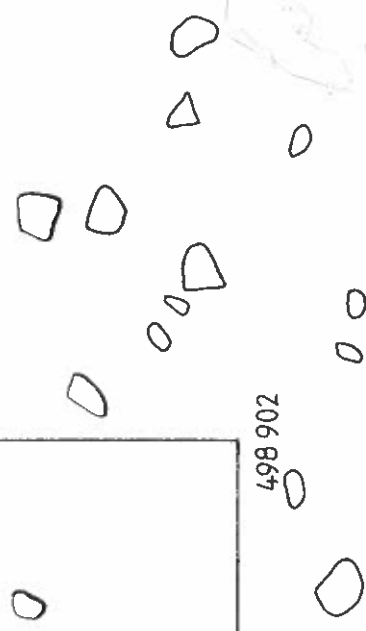
498 902

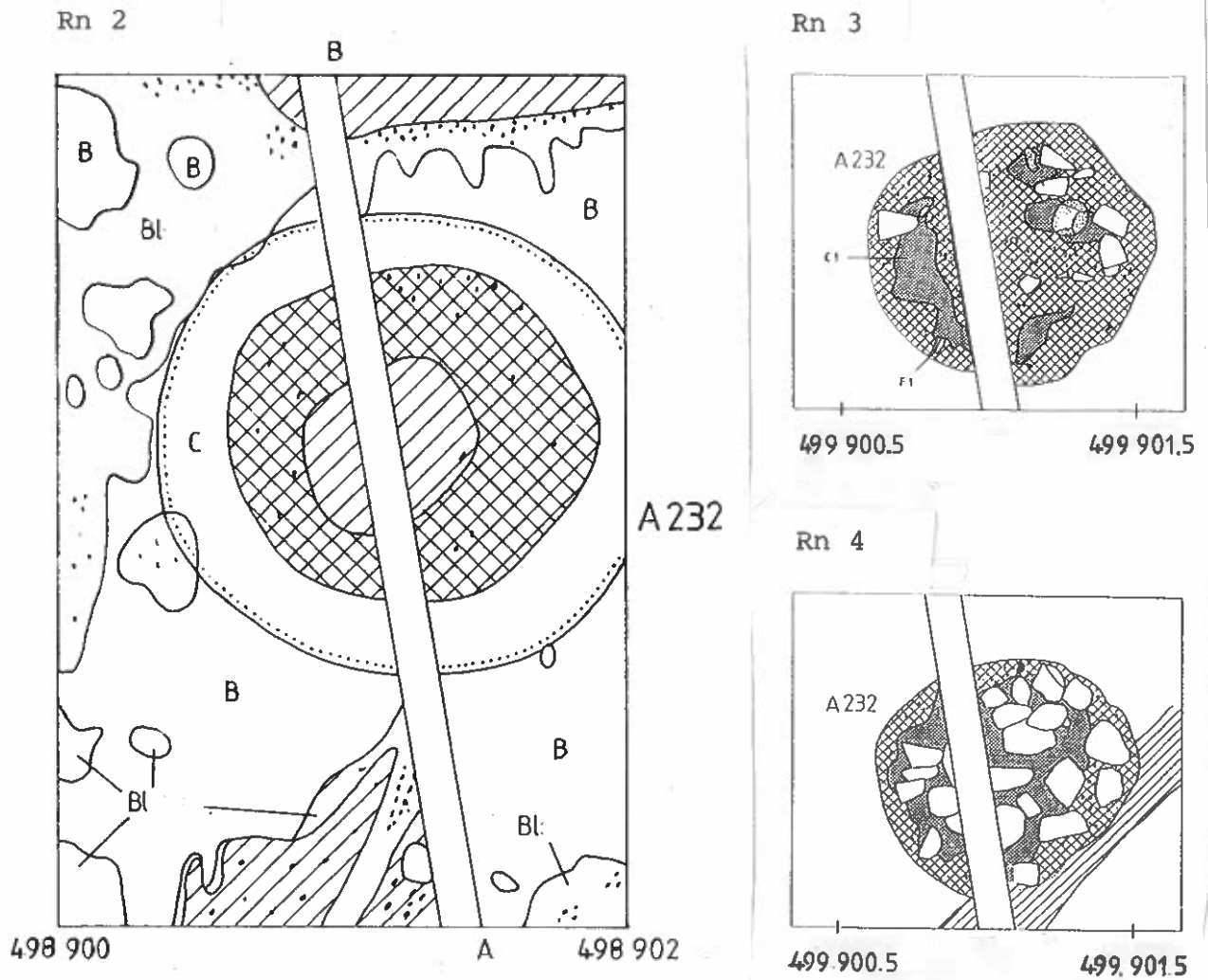
Rn 1

498 900

498 902

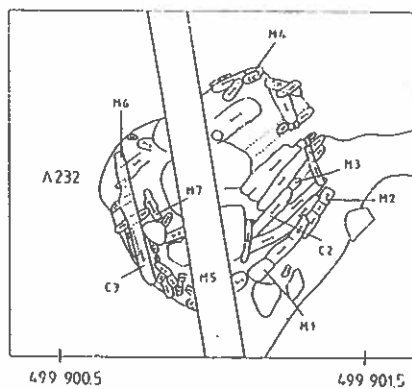

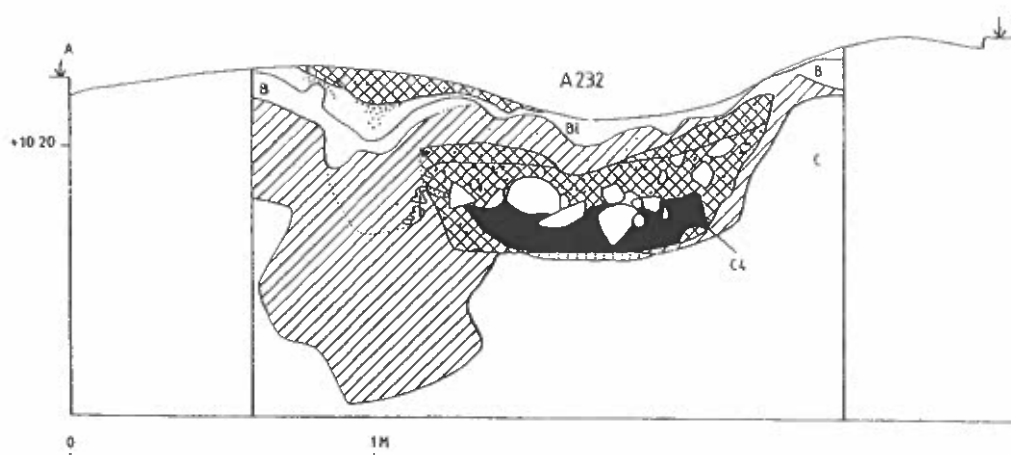
Utgrävning av kokgropen

Denna anl grävdes i 5 olika lager (Rn1-5). Efter avtorvning syntes en oregelbunden 0.6-1.6 m br sträng av mörkt gråbrun jord m inslag av kolbitar som löpte diagonalt i NÖ riktning genom den upptagna ytan. Färgningen överlagrade också delvis anl SÖ delar. Möjligen var färgningen en rest av en stig. Både N, V och S om anl framkom ett intill 0.1 m tj lager av gulbrun jord m inslag av kol, sot samt enstaka skärvstenar. Denna jord låg ovanpå en gammal markyta markerad av blekjord m ställvis rikliga inslag av kolbitar (se plan Rn1 och

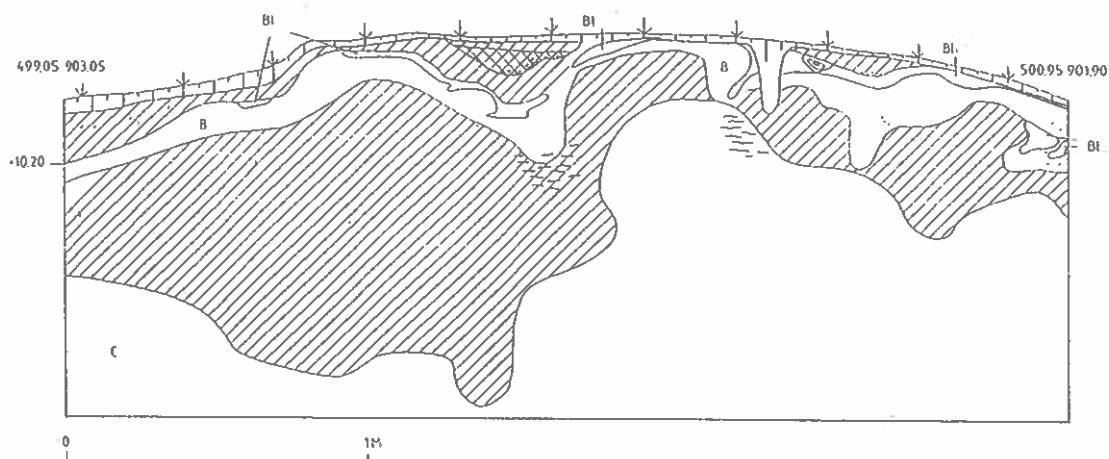
Rn2). From Rn 1 framstod anl som rund. I rensningsnivå 3 (nedgrävning 0.2-0.25 m) började skärviga och skörbrända stenar att framträda. I anslutning till dessa var sotsvart och kolbemängd jord. I SV kanten hittades 1 kolbit som troligen har spår av yxhugg (F1). I Rn 4 framträdde en tät packning av 0.15-0.25 m st stenar. Mellan dessa var sotsvart och kolbemängd jord. Under stenpackningen var ett kompakt, 0.1-0.15 m tj kollager, lagret bestod till största delen av förkolnade stockar och/eller kluvet virke. Virket var lagt i två olika riktningar: NÖ-SV och NV-SÖ. Stockarna var lagda i flera olika lager ovanpå varandra, minst tre kunde urskiljas. Virket var bäst bevarat i kanterna och mot botten av anl. En del bitar mot botten av anl hade rester av okolat trä. Jorden omedelbart under kokgropen var svagt rödbränd. I profil framgick att anl var nedgrävd c:a 0.6 m under den gamla markytan. Den grävda gropens bottenplan var flackt c:a 0.95 m i diam. Ur anl togs 4 ¹⁴C-prover samt 7 vedprover.

Rn 5

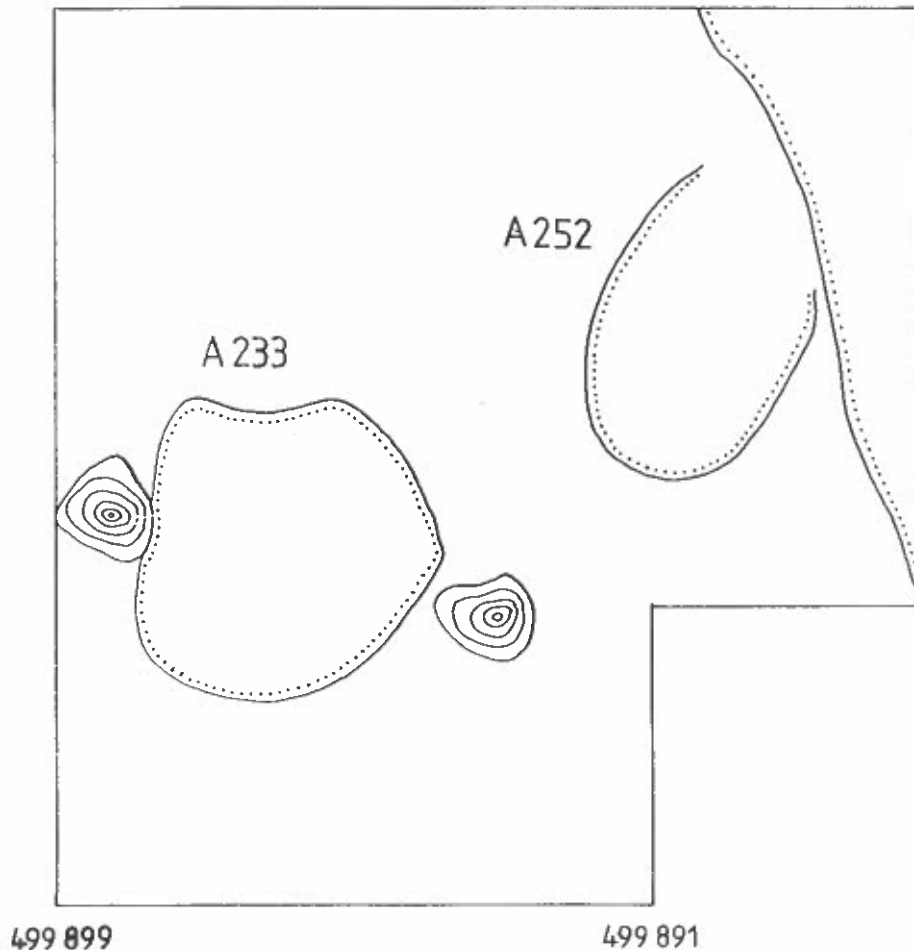
I Rn 4 framträdde en avlång, c:a 0.5-0.7 m br mycket svag men ändock distinkt färgning i SÖ kanten av kokgropen. Färgningen syntes främst som en störning i de varviga lagerföljder av sand som fanns i den naturliga C-horisonten. Liknande färgningar kunde även påvisas SV och NÖ om den upptagna undersökningsytan. I profilen genom A 232 syns den svaga färgningen som en oregelbunden intill 1.0 m dj störning i den naturliga lagerföljden. NÖ om A 232 gjordes en längre profil. Här var marklagren störda över ett ännu större parti. I denna färgning kunde mycket enstaka små kolbitar påvisas. Störningen av de naturliga lagerföljderna i marken på denna plats är svårbedömbara. För det första är de äldre än kokgropen vilket bla visas av den tydliga utbildningen av en B-horisont ovanpå störningen. Den oregelbundna strukturen talar mot att det är något som gjorts av människa. Möjligen har en störning av lagerföljderna uppkommit någon gång efter istiden då vattennivån kan ha varit betydligt högre än i dag. Vatten kan ha strömmat i anslutning till åsen och delvis skurit sig ned. Sedan har dessa fördjupningar fyllts m eroderat material.

SMA 233, kokgrop, beskrivning före avtorvning

Anl var belägen på en avsats i sandåsen. Den syntes före avtorvningen som en oregelbundet rundad, 1.0x0.9 m st och intill 0.3 m dj grop. Anl var omgiven av en otydlig 1.0 m br och intill 0.1 m h vall (tydligast i S). I Ö och V kanten av anl var 2 stubbar. Anl grävdes i 2 rensningsnivåer (Rn1 och Rn2) Bara den SÖ delen av anl undersöktes under Rn 2.

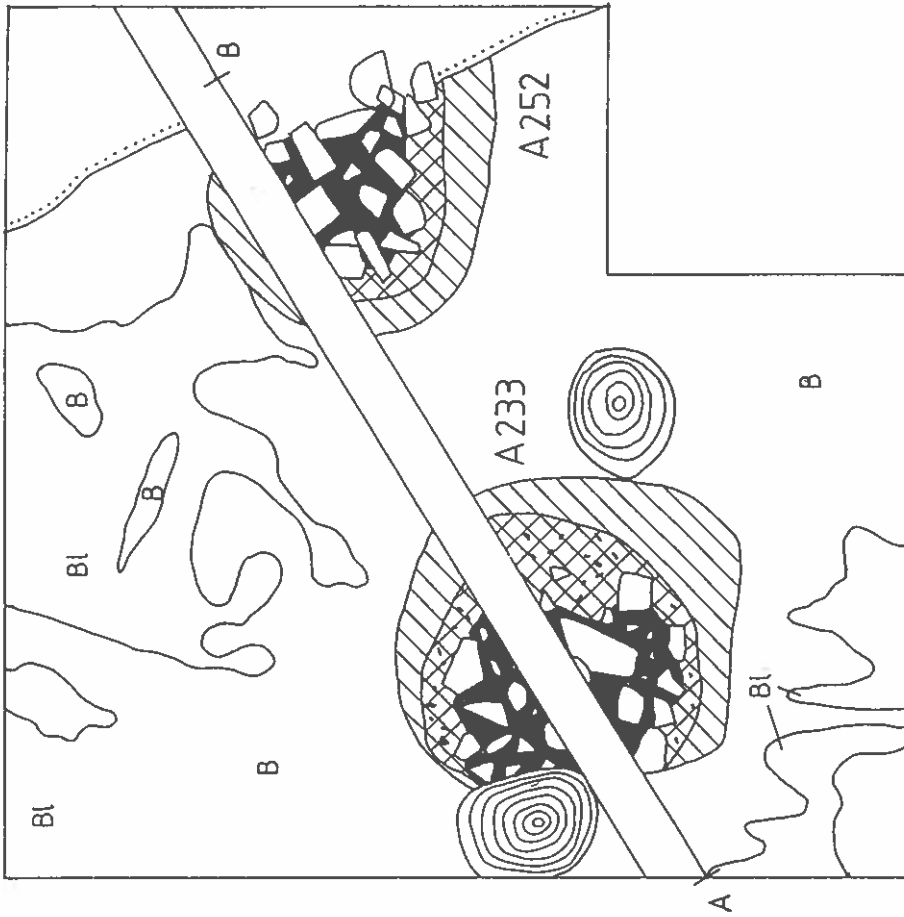
Rn 0

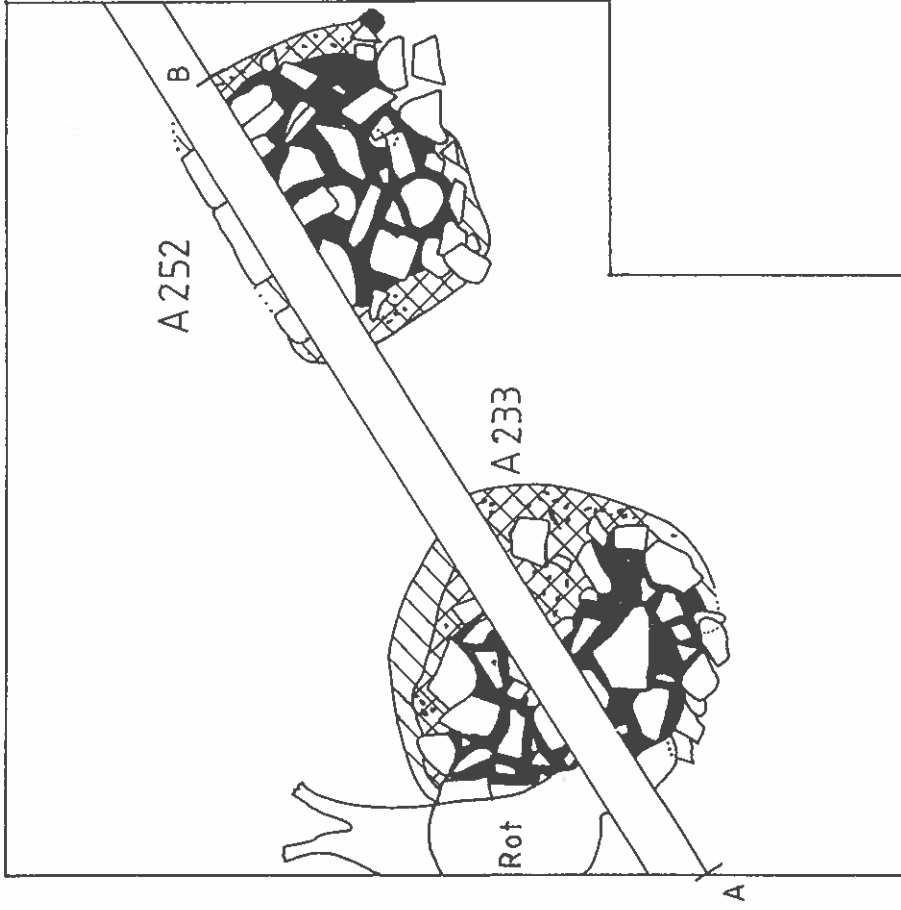
Utgrävning av kokgropen

Efter avtorvning framstod anl som rund, c:a 1.2 m i diam. Omedelbart under torven framträdde en mängd skörbrända och skärviga, 0.1-0.3 m st stenar. Mellan och delvis ovan-

Rn 1

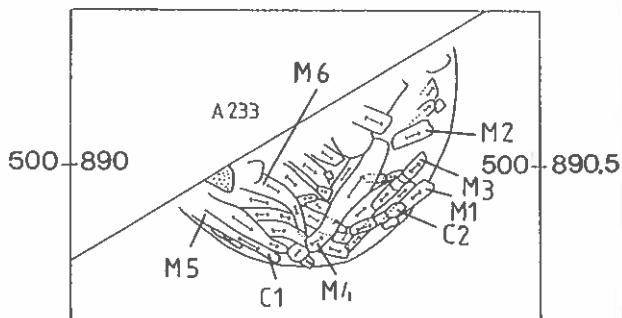
Rn 2

på dessa var ett kollager och i kanten på anl syntes kol och sotblandad jord. Stenpackningen framträdde ännu tydligare i Rn 2. Stenpackningen var i stort sett enskiktad. Under stenarna var ett c:a 0.1 m tj kompakt kollager som till största delen bestod av förkolnade stockar och/eller kluvet virke. I botten på kollagret, i SV, var ett svagt antytt blekjordslager, 0.01-0.02 m tj. Stockarna låg i två olika riktningar; NÖ-SV och NV-SÖ. Det kolade virket hade dimensioner som varierade mellan 0.04-0.08 m. Stockarna var lagda i flera olika lager, minst 2, troligen 3 eller 4.

Under de kolade stockarna var ett 0.05-0.08 m tj lager av mörkfärgad jord med sot och kolbitar. Under jordlagret framträdde ytterligare en stenpackning av 0.1-0.2 m st skärvstenar. Därunder fanns ännu ett kompakt kollager, 0.1-0.15 m tj. Kollagret bestod till största delen av större och mindre kolbitar utan någon inbördes ordning, dock fanns några större stockbitar. Kokgropens bottenparti var svagt rundat och intill 1.1 m i diam. Gropens bottenplan låg c:a 0.65 m under den gamla markytan. Ur anl togs 5 ^{14}C -prover och 6 vedprover.

Rn 3

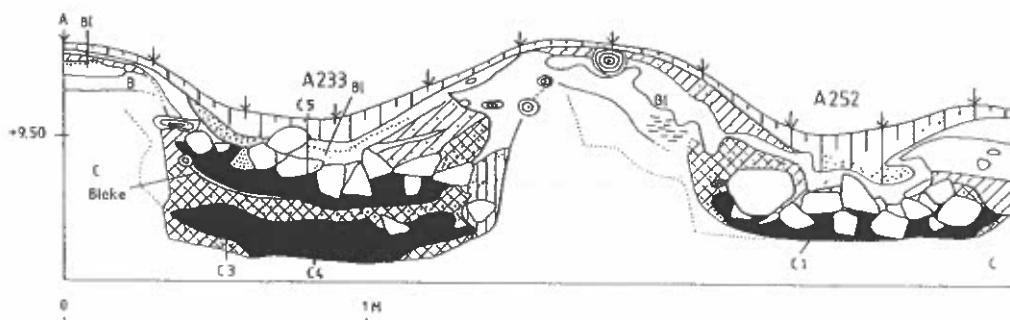
SMA 252, kokgrop, beskrivning före avtorvning

Anl var belägen 0.6 m NÖ om SMA 233. Den syntes före avtorvning som en oval, 0.9x0.7 m st (NÖ-SV) och intill 0.2 m dj grop. Anl var schaktskadad i NV och här

fanns en del skörbrända stenar och kolbitar. I N fanns en flack intill 1.0 m br och intill 0.1 m h vall. Anl grävdes i två rensningsnivåer (Rn 1 och Rn 2). Den NV delen undersöktes ej under Rn 2.

Utgrävning av kokgropen

Redan i Rn 1 framträdde en packning av 0.05-0.2 m st skärvstenar. Mellan dessa var kol och sot. I kanterna på anl var kol och sotblandad jord. I Rn 2 fick anl en distinkt rektangulär form 1.0x0.8 m st(NÖ-SV). Stenpackningen blev också tätare i Rn 2. Under stenarna framträdde ett kompakt, 0.1-0.13 m tj kollager, mestadels av mindre kolbitar utan någon inbördes ordning. Anl bottenplan var flackt, c:a 1.05 m l. Gropen var nedgrävd c:a 0.4-0.55 m under den gamla markytan. Ur anl togs 1 ¹⁴C-prov.

Sammanfattning

Av de tre kokgroparna som undersöktes på denna plats var 2 runda och 1 rektangulär. Anl varierade i dimensioner mellan 1.0-1.2 m st och 0.5-0.6 m dj. I alla anl fanns skärvstenspackningar ovanpå kollager. I 1 anl (SMA 252) var packningen flerskiktad, de övriga hade enskiktade packningar. I ett fall förekom två stenpackningar och kollager (SMA 233) markerande två olika bränningstillfällen.

I 2 kollager kunde rikligt med förkolnade stockar påvisas. Virket varierade i dimensioner mellan 0.04-0.08 m. Vid samtliga anl kunde sot och kolblandad jord m inslag av skärvstenar påvisas i anslutning till groparna. Sannolikt bör detta tolkas så att kokgroparna rensats vid ett eller flera tillfällen. I samtliga fall kunde 0.03-0.1 m tj blekjordsbildning påvisas i översta partiet av anl. I den anl som hade 2 kollager (SMA 233) kunde ett svagt antytt blekjordslager anas i botten av det övre kollagret. Detta kan tyda på att viss tid förflutit mellan de olika bränningarna. Inte i eller vid någon av de 3 kokgroparna hittades några andra fynd än kol.

Fortsatta undersökningar

Under sommaren 1988 beräknas utgrävningarna vid Gullesvuoppe att fortsätta. Preliminärt är banan tänkt att förlängas vidare mot NV vilket innebär att ytterligare fornlämningar kommer att hamna inom vägsträckningen.

Arjeplog 881118

Lars Liedgren

Litteratur

Bergman, I. 1988. Det samiska boplatskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog. Arkeologi i norr 1:129-143. Umeå.

RAPPORTER

Bergman, I. 1985. Rapport över arkeologiska inventeringar och undersökningar vid Rackträsk, Arjeplog sn, La, 1985. Rapport: Arkeologiska institutionen, Umeå universitet.

Fyndlista SMA 232, 233 och 252

F.1 Förkolnad träbit, trol tillyxad. Framkom i SV
kanten av SMA 232, koord 499.27/900.90, Rn 3, +10.11.

¹⁴C-prover

SMA 232: Kolprov 1, 2 bitar av förkolnad stock (se
plan över Rn 3).

Kolprov 2, 1 bit av förkolnad stock (se plan
över Rn 5).

Kolprov 3, 1 bit av delvis förkolnad stock (se
plan över Rn 5).

Kolprov 4, 1 bit av förkolnad stock (se
profilritning).

SMA 233: Kolprov 1, 1 bit av förkolnad stock (se
plan över Rn 3).

Kolprov 2, 1 bit av förkolnad stock (se plan
över Rn 3).

Kolprov 3, 1 bit av förkolnad stock, (se
profilritning).

Kolprov 4, c:a 0.5 l små kolbitar från undre
kollager (se profilritning).

Kolprov 5, c:a 0.5 l små kolbitar från övre kol-
lager (se profilritning).

SMA 252 Kolprov 1, c:a 0.4 l små kolbitar (se
profilritning).

Vedprover

SMA 232: Prov 1, 1 bit av förkolnad stock (se plan
över Rn 3).

Prov 2, "

Prov 3, 4 bitar kol (se plan över Rn 5).

Prov 4, 1 bit av förkolnad stock (se plan
över Rn 5).

Prov 5, 1 bit av förkolnad stock (se plan
över Rn 5).

Prov 6, 1 bit av förkolnad stock (se plan
över Rn 5).

Prov 7, 1 bit av förkolnad stock (se plan över Rn 5).

SMA 233: Prov 1, 1 bit av förkolnad stock (se plan över Rn 3).

Prov 2, 1 bit av förkolnad stock (se plan över Rn 3).

Prov 3, 2 bitar av förkolnad stock (se plan över Rn 3).

Prov 4, 1 bit av förkolnad stock (se plan över Rn 3).

Prov 5, 2 bitar av förkolnad (se plan över Rn 3).

Prov 6, 1 bit av förkolnad stock (se plan över Rn 3).

Bild 1. SMA 265, härd, före avtorvning, fr SV. Foto: Lars Liedgren.

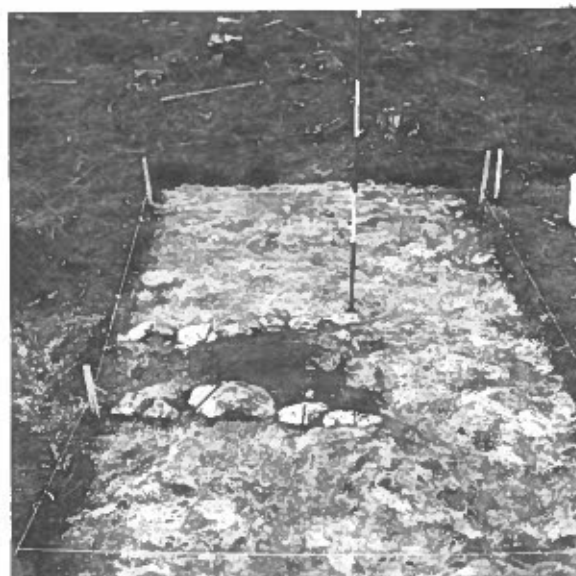

Bild 2. SMA 265a-b, Rn 1, fr S. Foto: Sven-Donald Hedman.

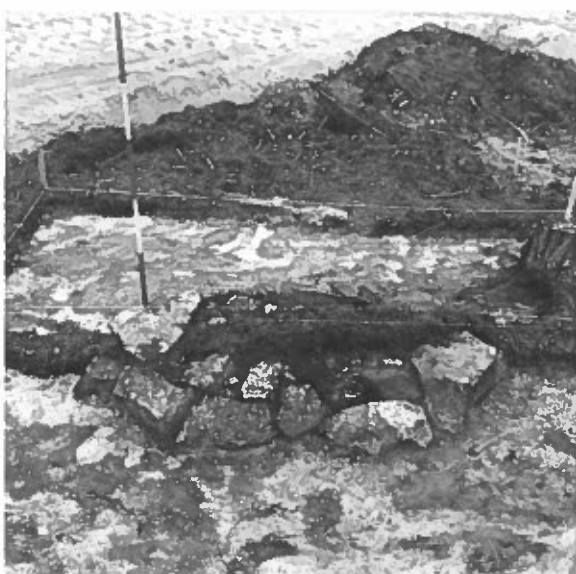

Bild 3. SMA 217, härd, Rn1, fr V. Foto: Lars Liedgren.

Bild 4. SMA 262-264, översikt, fr NV. Foto: Lars Liedgren.

Bild 5. SMA 262, härd, Rn 1,
fr SV. Foto: Lars
Liedgren.

Bild 6. SMA 264, härd, Rn 1,
fr S. Foto: Lars
Liedgren.

Bild 7. SMA 232-233, 252,
kokgropar, översikt
fr V. Foto: Lars
Liedgren.

Bild 8. SMA 232, kokgrop.
Förlögnade stockar
i botten av gropen,
fr S. Foto: Lars
Liedgren.

Bild 9. SMA 233, kokgrop,
Rn 1, fr SÖ. Foto:
Sven-Donald Hedman.

Bild 10. SMA 232, kokgrop,
profil, fr SÖ. Foto:
Lars Liedgren.

Bild 11. SMA 252, kokgrop,
profil, fr SÖ.
Foto:Lars Liedgren.

UTGRÄVNINGAR AV FORNLÄMNINGAR VID ÅSEN, ARJEPLOG SOCKEN, LAPPLAND.

Inledning

Den omedelbara orsaken till nedanstående arkeologiska undersökning, är iordningställandet av Rapatjärn och Åstjärn såsom fiskevårdsområde. Inplanteringen av ädelfisk har lockat ett stort antal fritidsfiskare till området. Fisket i sjöarna har medfört ett icke oväsentligt slitage på markytorna: dels vid stränderna, dels genom stigar som genomkorsar området samt även vid bakvalar och andra tillfälliga rastplatser. Markslitaget har även berört fornlämningar. Fyra anläggningar har bedömts så utsatta att det var nödvändigt att genomföra arkeologiska undersökningar. Medel till detta gavs i sin helhet av Riksantikvarieämbetet.

Områdesbeskrivning

Området, fig. 1, är beläget 3.5 km rakt norr om Arjeplogs samhälle (Ek. karta, 75768). Området domineras av skarpt markerade åssystem som löper i NV-SÖ riktning. Mellan åsarna är mera utflackade markpartier och vattensträckningar. Marken består till stora delar av sand, åsarna har dock markerade inslag av sten, särskilt den mellersta åsen som löper från Rappasundet och några km mot NV. Rappasundet är känt för ett mycket gott fiske både tidigare (Ossian Olofsson) och i dag. Genom sundet passerar vandringsfisk vid olika årstider mellan sjöarna Kakel och Hornavan. Åsenområdet bildar också en brygga för större villebråd, tex älg, som vandrar mellan Arjeplogssidan och Galtisbuoudaområdet.

Tidigare inventeringar och utgrävningar

Inom Åsenområdet , tillhörande Dellaur 2:1, är lämningar efter en rad varierade fornlämningstyper. Inventeringar har genomförts av Riksantikvarieämbetet i samband med dämningarna av Hornavan samt även i viss mån av Norrbottens museum. På översiktskartan, fig. 1, är Riksantikvarieämbetets inventeringar redovisade med R-nr och Norrbottens museums med NM-nr.

Fornlämningarna utgörs av boplatser av stenålderskaraktär, fångstgropar och fångstgropssystem, härdar samt

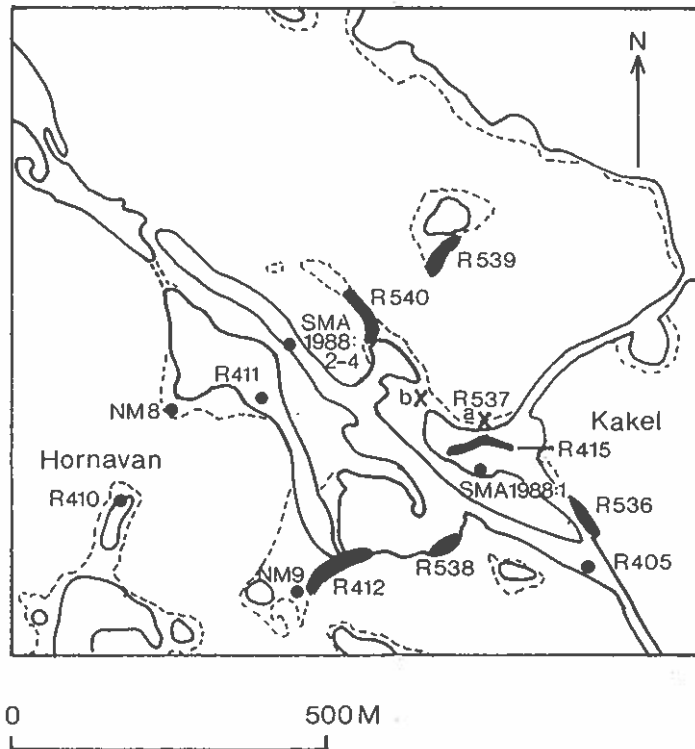

Fig. 1 Karta över fornlämningar i Åsenområdet.

kokgröpar. En i sammanhanget relativt ovanlig företeelse representeras av stensättningen på Stenvallholmen, R 410.

De fornlämningslokaler som undersöktes 1988 är på översiktskartan angivna med Silvermuseets beteckning, SMA. Frånsett de ovan angivna finns ytterligare ett 10-tal fornlämningslokaler, främst boplatser och kokgröpar vilka ännu inte har kartlagts. En fullständig registrering av fornlämningarna på Åsen kommer att ske under fältsäsongen 1989.

I samband med regleringen av Hornavan genomfördes ett antal utgrävningar i Åsenområdet. Några fornlämningar togs också bort utan undersökning (tex de flesta fångstgröparna vid R 405).

På R 538 undersökte Jan Norrman 1969 en yta omfattande 45 m². Här påträffades 2 härdar och 1 skärvstenspackning. I samband med anläggningarna framkom skrapor, avslag samt även asbestkeramik. I ena härdan hittades också en del av ett lyrformigt eldstål. Den andra härdan är 14-C daterad till AD 1130. Boplatserna visar således en blandad karaktär dels material som kan dateras från stenålder fram till något århundrade efter Kr. f. och dels material som dateras till en sen vikingatid och tidig medeltid.

1971 undersökte Ulla Walukiewicz stensättningen på Stenvallholmen (Walukiewicz 1974). Stensättningen var

rund, 3,4 m i diameter och hade en fyllning av 0.2.0.5 m stora stenar. I SÖ delen av graven hittades drygt 50g bränd ben från en vuxen person (best. Iregren). Under stenfyllningen, i gravens östra del hittades också en oval-rektangulär kokgrop. Pga förekomst av urlaknings-skikt i botten av den sistnämnda är det sannolikt att kokgropen anlagts långt tidigare än graven. Graven var fyndtom m undantag för de br benen, trots detta kan man säga att gravskicket närmast ansluter till det skandinaviska. Liknande begravingar förekommer också på flera andra platser inom Arjeplogs sn.

Åsenområdet utgör med tanke på fornlämningsbestånd och fynd ett resursområde som utnyttjats från stenålder och fram till nutid. Lämningsarna från aktiviteter under olika tidsperioder är här liksom på många andra platser i inlandet lagrade på varandra.

Utgrävningstid och arbetsstyrka

Utgrävningarna utfördes 25 maj-2 juni 1988. Personalen utgjordes av Fk Ingela Bergman Silvermuseet och Fk Lars Liedgren, Ark. Inst. Umeå Universitet.

Tekniska uppgifter

På båda de undersökta lokalerna upprättades fristående koordinatssystem orienterade med x-axel i N-S. På båda platserna relaterades fixpunkten till den rådande vattenytan. Endast material från själva anläggningarna sällades. I härdarna sällades största delen av fyllningarna med durkslag.

Utgrävningar av SMA 1988:1, kokgrop

Anläggningen är belägen på ett svagt SV-sluttande strandplan, c:a 5 m NÖ om nutida erosionshak i strandkant. Omedelbart NÖ om anl. höjer sig marken mera markerat. Marken i samband med anl består enbart av sand. Växttäcket i omedelbar anslutning till kokgropen var tämligen starkt avnött pga nedtrampning men även genom anläggandet av flera tillfälliga eldplatser.

Beskrivning före avtorvning

Anl syntes före avtorvning som en rundad, c:a 1x0.9 m st (Ö-V) och intill 0.15 m dj grop. Helt nyligen har någon använt gropen som härdplats och hela ytan var täckt av större och mindre kolbitar. Mellan kolbitarna framskymtade också rödbränd jord. Över anläggningen lades en korsprofil. Endast den NV och SÖ kvadranten undersöktes. Detta område omfattade 4.5 m².

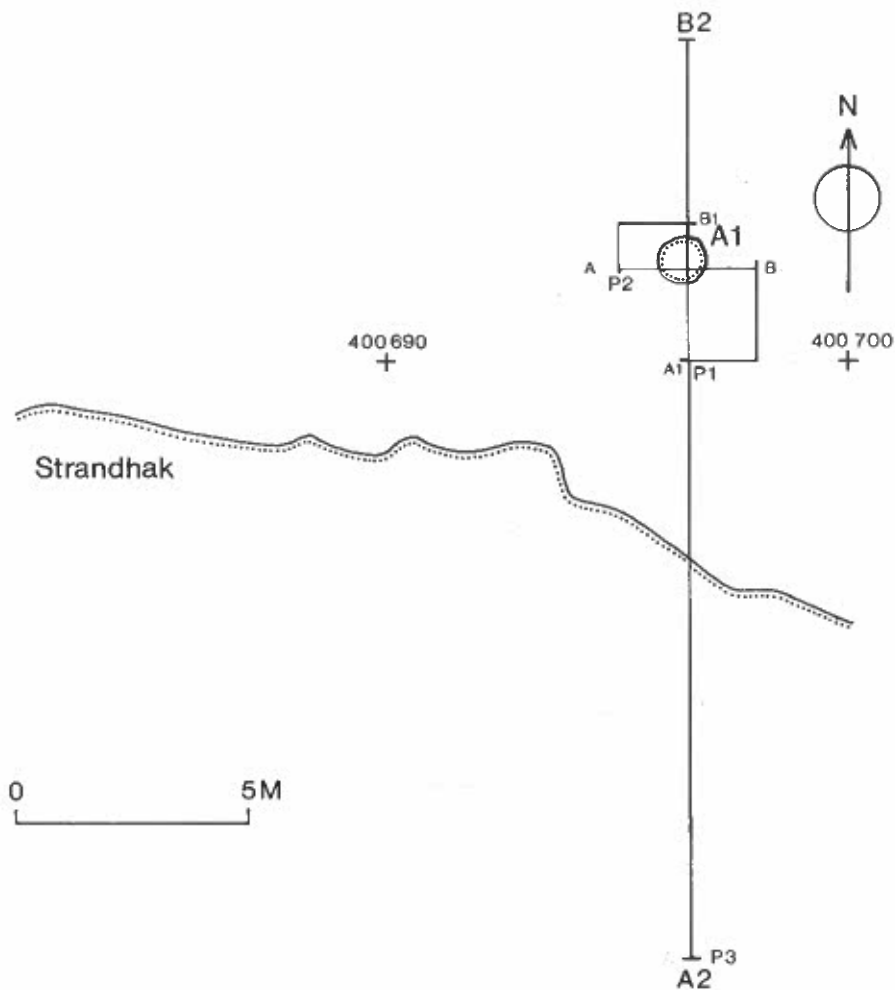

Fig. 2 Karta över fornlämning SMA 1988:1.

Nedgrävning Rn 1 och Rn 2

Efter nedgrävning av Rn 1 och Rn 2, 0.15-0.3 m dj, framkom en rund, tät stenpackning av 0.1-0.2 m st, starkt skörbrända stenar. Mellan stenarna var begränsat med rödbrun-sotsvart jord med inslag av kolbitar. NV och SÖ om anl var en del starkt rödbränd-gulbrun jord med inslag av kolbitar och enstaka skörbrända stenar. Denna jord härör från kokgropen och måste representera en rensning av densamma.

Profilgrävning

Vid nedgrävning av profilerna, fig 7-8, visade det sig att stenpackningen var flerskiktad och stenarna av genomgående likartad storlek. Räknat från den ungefärliga nivån för den gamla markytan, började ett kompakt kol och sotlager c:a 0.2 m ned i anl. Jorden ovanpå kol-

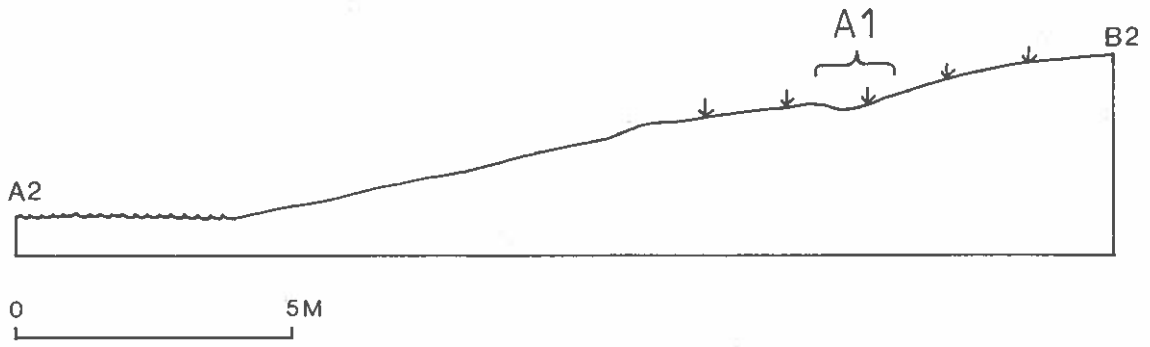
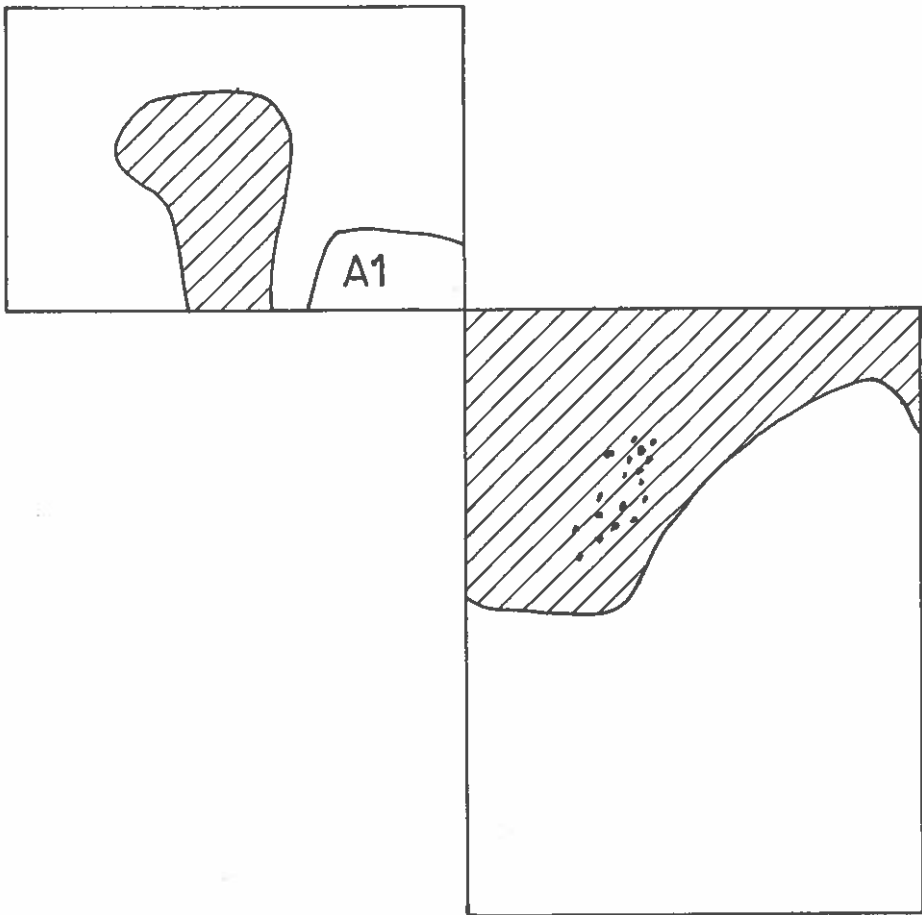

Fig. 3 Profil genom SMA 1988:1.

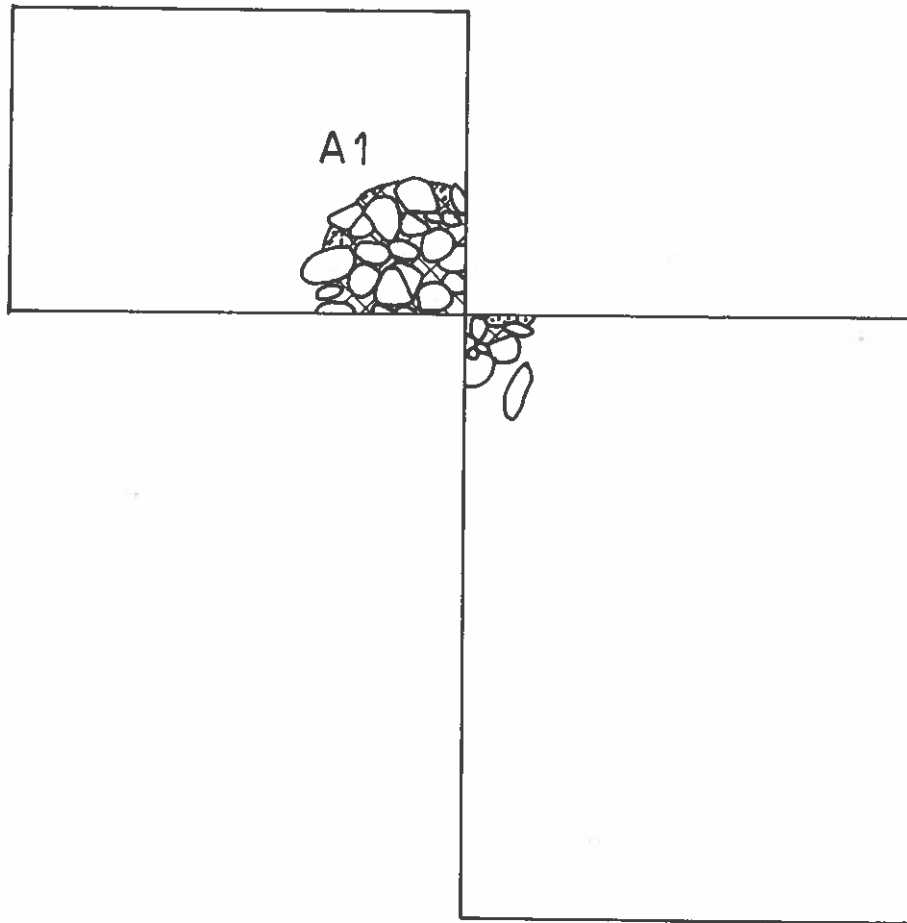
403 695

400 698

Fig. 4 SMA 1988:1, Rn 1.

403 695

400 698

Fig. 5 SMA 1988:1, stenpackning i kokgropen.

lagret bestod av omrörd sand med inslag av mindre kolbitar. I kollagret (som faktiskt luktade träkol) fanns i den NV kvadranten en del förkolnade stockbitar, fig 6. Dessa stockar var 0.05-0.1 m br och intill 0.4 m l. Stockarna låg i flera olika riktningar (Ö-V, NÖ-SV och NV-SÖ) samt också i viss mån lagrade ovanpå varandra. Vid fortsatt nedgrävning framkom ytterligare några stockar

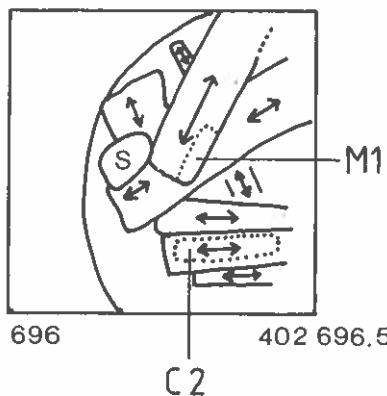

Fig. 6 Förkolnade stockar i botten på SMA 1988:1.

under de som redovisats på fig 6 . Dessa var orienterade i Ö-V riktning. I kanterna av stockarna och i botten av anl fanns starkt rödbränd sand. Den sten som ingick i stenpackningen föreföll mest eldpåverkad i de understa delarna av kokgropen. Totalt hittades ett 40-tal i skärvig och skörbränd sten i den del av anl som undersöktes.

I och med att det förekom spår av rensning kring kokgropen är det troligt att den utnyttjats minst två gånger. Dock saknas tydliga lagerföljder som i tex SMA 233 (se nedan) Inga fynd framkom i eller utanför anl. Ur anl togs 3 14C-prover numrerade 1-3.

Efter utgrävningen återställdes de utgrävda delarna och stenen från stenpackningen lades i en hög vid sidan av anl för att åskådliggöra stenmängderna i en kokgrop för besökarna vid Rapatjärn.

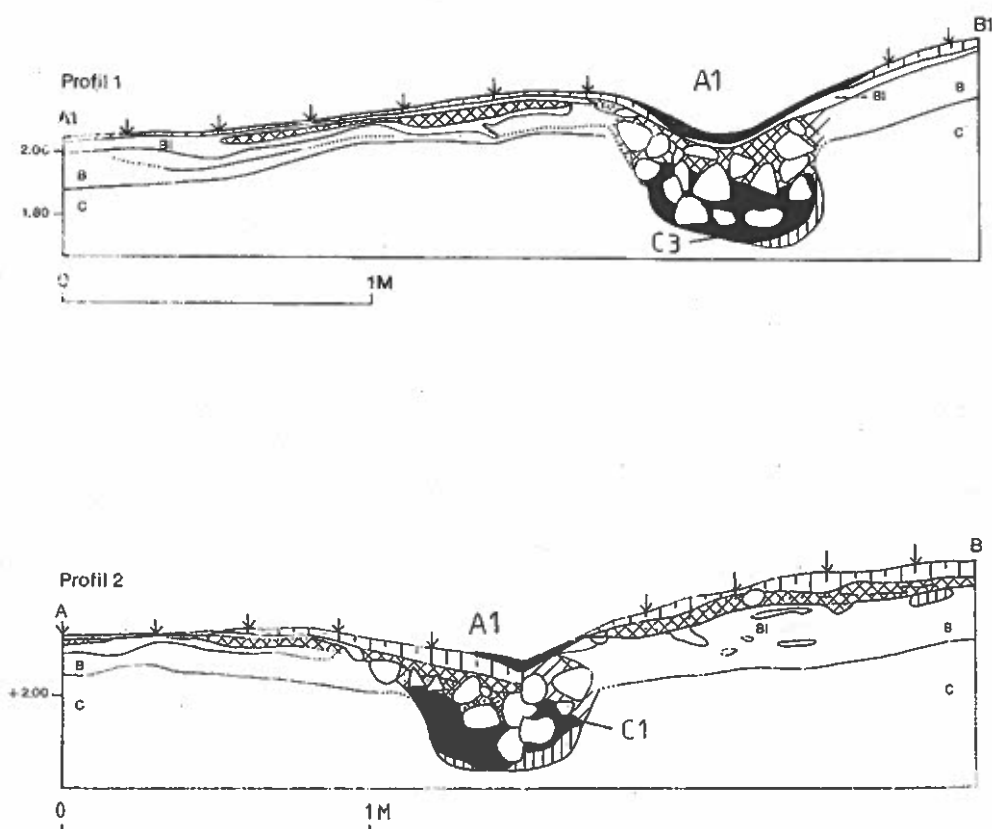

Fig. 7a-b Profiler genom SMA 1988:1.

Utgrävningar av SMA 1988:2-4, härdar

I ett område beläget c:a 700 m NV om föregående kokgrop undersöktes 3 härdanläggningar.

Beskrivning av fornlämningslokalen

Inom ett 17x15 m st område var 3 härdar, SMA 1988:2-4. Anl var belägna på plan sandmark, i ett område där den långa åsen gör ett mindre avbrott. NV och SÖ om fornlämningslokalen höjer sig marken och åsen fortsätter. Anl låg på linje (NV-SÖ) med ett inbördes avstånd av 5-8 m, fig 8. Parallellt med härdarna och omedelbart NÖ om dessa löper en stig. NV om A4 är en bakval. Markytorna runt bakvalen är slitna och här och var syns också spår av tillfälliga eldplatser. Utnyttjandet av stigen och bakvalen har medfört skador på fornlämningsarna och hotade i förlängningen att helt förstöra dessa. Därför beslöts att alla härdar skulle undersökas.

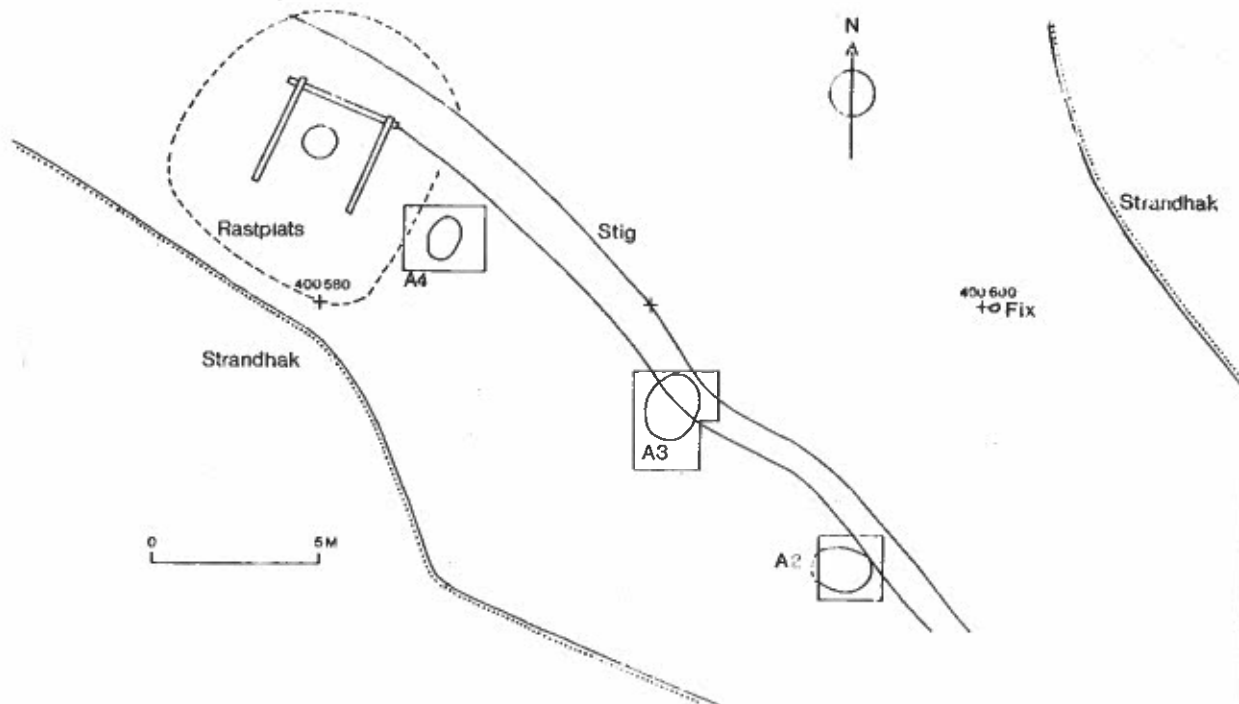

Fig. 8 Översiktskarta SMA 1988:2-4.

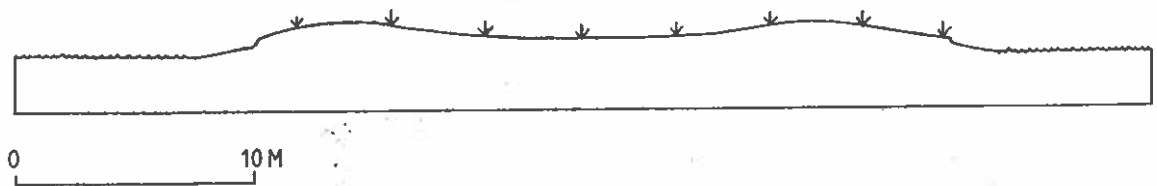

Fig. 9 Markprofil genom SMA 1988:2-4.

SMA 1988:2, beskrivning före avtorvning

Anl. som är belägen längst mot SÖ, syntes före avtorvning som en oval, c:a 2x1 m st (Ö-V) förhöjnad. I anl. NÖ del, som delvis överkorsades av stigen, var ett 25-tal 0.02-0.3 m st stenar synliga i ytan. I anl SV del var också ett 5-tal, 0.05-0.2 m st, delvis skärviga stenar. Dessa var uppkastade ovanpå torven. I mitten av anl. var en rund fördjupning, c:a 0.4 m i diam och 0.07 m dj. Anl var beväxt med ljung, mossa och blåbärsris. I och i samband med anl utgrävdes 4 m².

Utgrävning av härden

Vid avtorvningen av anl framkom en grå skifferspets m tvär bas (F1) i NV kanten . Pilspetsen hade spår av sot på undersidan och låg delvis under en av hårdstenarna. Det föreföll vidare som spetsen låg på den gamla markytan. Efter avtorvning och rensning av ytan, framstod anl som ngt oregelbundet oval, c:a 1.5x1.1 m st (NÖ-SV) och 0.1-0.2 m h. Anl var ngt skadad i NV och SÖ (i den senare delen var troligen spår av en rotvälta). Fyllningen i härden bestod av mkt talrika 0.02-0.25 m st (vanl 0.05-0.12 m st) till stora delar skörbrända och skärviga stenar. En del av de mindre stenarna var rundade och till synes relativt opåverkade av eld. Anl saknade tydlig skoning runt fyllningen. Jorden i fyllningen var mörkbrun -sotsvart. Ställvis fanns större kolbitar i fyllningen. I den NV långsidan låg också rester av en kolad stock. I kanterna av anl, ovanpå blekjorden, var ett lager starkt sotigt och kolbemängd humus.

Vid nedgrävningen av härdfyllningen visade det sig den kolade stocken vara intill 0.05 m tj. I kanterna av härdfyllningen var rikligt med kol och sot, längre in mot mitten av anl minskade detta och jorden blev mera brunaktig, smetig till konsistensen. I härdfyllningen fanns hela tiden ned mot botten av anl, rikligt med 0.05-0.15 m st stenar, varav många skärviga och skörbrända.

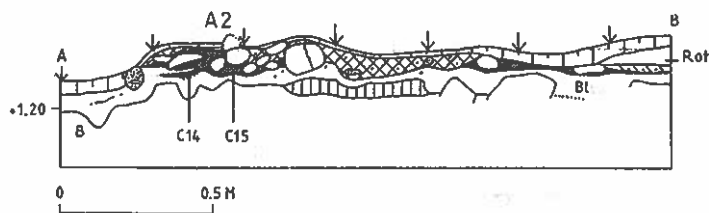
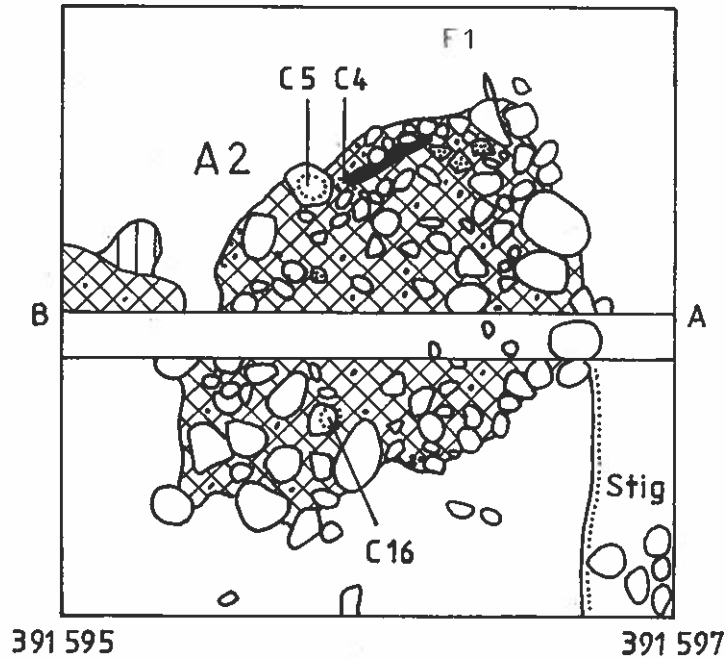

Fig. 10a-b SMA:1988:2.

Större delen av härdfyllningen vattensållades i durkslag, då framkom en del mindre bitar br ben. Mest ben fanns i fyllningens S del. Här fanns ben dels i härdfyllningen men även under härdfyllningen. De flesta ben torde härröra från fisk. I centrum av anl var marken starkt rödbränd under härdfyllningen. Totalt hittades i härdfyllningen 25-30 liter sten. Den 0.15 m br profilsträckningen utgrävdes ej.

Efter undersökningen återställdes anl till ursprungligt skick.

SMA 1988:3, beskrivning före avtorvning

Anl var belägen i områdets mellersta parti. Den syntes före avtorvning som en oval c:a 2x1.5 m st (N-S) och intill 0.15 m h anl. Härdens S del var skadad av en stig som delvis överkorsade anl N del. I den skadade delen framträdde tämligen rikligt med kraftigt skörbränd, 0.03-0.05 m st sten.

Utgrävning av härden

Vid avtorvning upptogs en 5.5 m² stor yta. Profilen anlades över härden i dess längdriktning. Efter avtorvning och rensning framgick att härden hade anlagts i NV-SÖ riktning och att profilen därmed anlagts längs härdens V sida. Profilen justerades och förlades i härdens längdriktning i dess mittlinje.

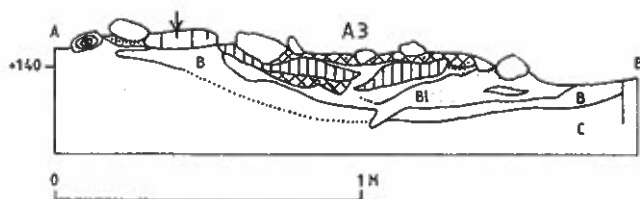
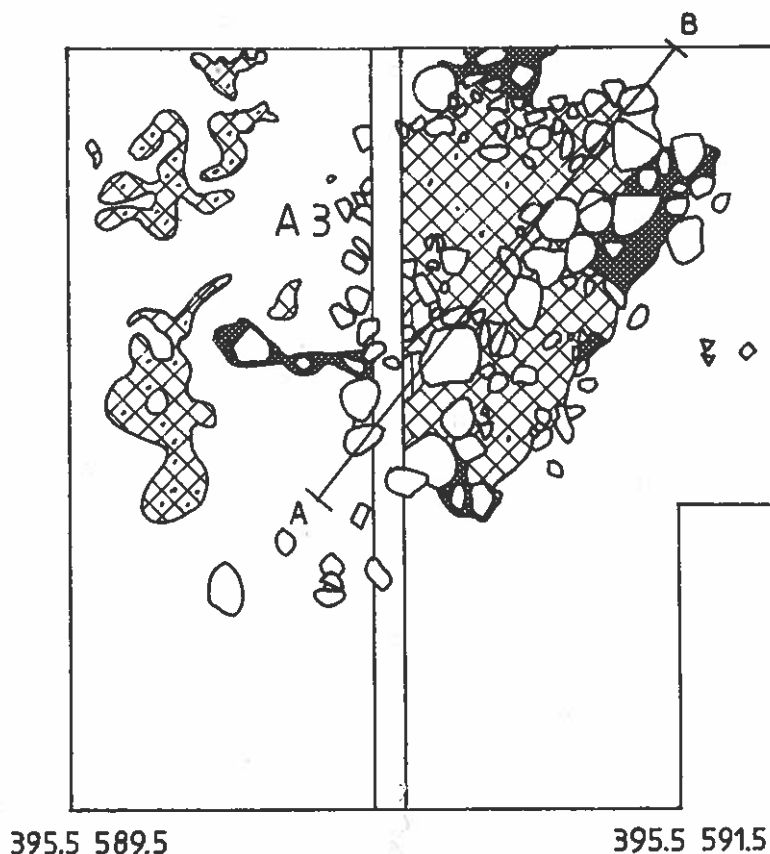

Fig. 11a-b SMA 1988:3.

Vid rensning av Rn 1 (= 0.05 m) framträdde sotfärgningar i den upptagna ytans V del, däremot ej i dess Ö del. Härden begränsades i NÖ av c:a 0.1 m st stenar vilka endast i mindre grad var skörbrända. I eldstadens mitt fanns en brunfärgad jordfyllning med inslag av större, delvis brända och skörbrända stenar.

Vid nedgrävning av anl SÖ del framkom ett tunt kollager och gamla markytor under härdfyllningen. Härdfyllningen var endast 0.03-0.05 m tj. Under härdfyllningen i centrum av anl var ett intill 0.1 m tj lager av starkt rödbränd jord. I profilens SV del framkom ytterligare ett lager brunfärgad härdfyllning under rödfärgningen. I profilen framträdde slutligen ett kraftigt blekjordslager, 0.05-0.1 m tj. I härdfyllningen framkom sparsamt med br ben samt en ten av brons (F 2).

Utgrävningar av SMA 1988:4, härd

Anl var belägen längst i NV c:a 4 m NÖ om erosiohak i strandkanten.

Beskrivning före avtorvning

Anl syntes före avtorvning som en oval, c:a 1.3x1.0 m st (NÖ-SV). Runt om fanns en syn och kännbar skoning av 0.15-0.2 m st stenar. Härduan var belägen 0.05-0.15 m ovanför omgivande markyta. Anl var kraftigt övermossad, i huvudsak beväxt med vitmossa samt blåbär och lingonris.

Utgrävning av härden

I samband med härden utgrävdes 5 m². Efter borttagande av torven och rensning av ytan framkom en svagt trapetsformad, c:a 1.5x1.1-0.9 m st härdanl. Anl bestod av en tät packning av 0.05-0.3 m st (vanl 0.1-0.15 m st), delvis skärviga och skörbrända stenar. Härden saknade en tydlig skoning av större stenar. Mellan stenarna i härdfyllningen var gråbrun-sotbrun jord med inslag av sot och på ngt ställe även små fragment av br ben. I samband med härdens yttre begränsning i NV och SV var en del ytligt kol och sot. Hela ytan utanför anl täcktes av ett blekjordslager.

Vid borttagandet av fyllningen i anl visade det sig att jorden (som var ganska sparsam) bestod av mörkbrunt material med inslag av enstaka kolbitar. I NV delen av anl låg c:a 30 l skärvig och skörbränd sten ovanpå en bottenpackning av 0.1-0.4 m st stenar. Dessa stenar var tämligen opåverkade av eld. Vid framtagandet av hela denna bottenpackning fick anl en närmast rektangulär form. Under bottenpackningen framkom en gammal markyta med blekjord och ställvis förekom relativt mycket kol omedelbart under stenarna (främst i anl SV del). Kolet under stenarna bör härstamma från någon skogsbrand eller också har markytan kolat när anl utnyttjades. Större delen av härdfyllningen vattensållades med durkslag. I anl hittades inga andra fynd än enstaka, mkt små br ben. Efter undersökningen återställdes härden till ursprunglig form.

Sammanfattning.

4 anl, 1 kokgrop och 3 härdar undersöktes i Åsenområdet. Inga fynd framkom i samband med kokgropen. I alla tre härdarna hittades måttligt till rikligt m br ben. I samband med två härdar framkom fynd. Spetsen av skiffer med tvär bas kan allmänt dateras till bronsålder medan bronsblecket och järntenen snarast bör dateras till vikingatid eller senare. Genom härdarnas belägenhet på jämna avstånd ifrån varandra får man ett intryck av att de anlagts och varit i bruk samtidigt. Dateringen av dessa är därför sannolikast yjää-medeltid. Spetsen tolkas därför som en sekundär företeelse i förhållande till A2. Möjligen hör de brända benen under härdytan i A2 samman med spetsen. Definitivt besked i denna fråga erhålles först vid 14C-datering av A2.

De utgrävda fornlämningarna följer således det tidigare kända mönstret med utnyttjande av samma plats under flera olika tidsperioder.

Fyndförteckning SMA 1988:1-4

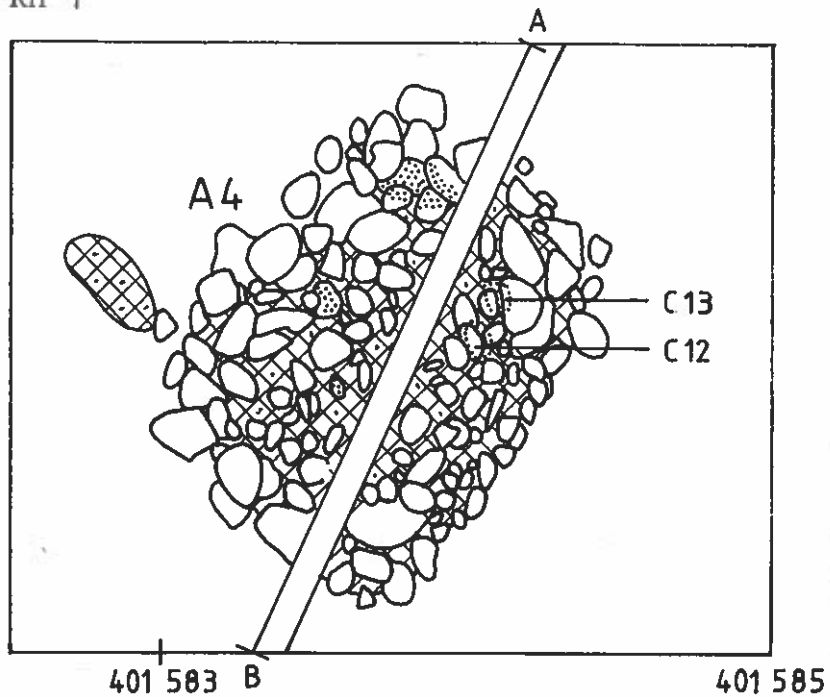
- F1 Slipad skifferspets med tvär bas. Spetsen som är av grå skiffer hittades i N kanten av A2, koord 392.75/596.4, + 127 m. Spetsen låg omedelbart ovanpå en gammal markyta med blekjord, i blekjorden var inslag av kolbitar och sot. Spetsen låg vidare delvis under en av härdstenarna till A2. Spetsen var skadad och c:a 1/8 av det främre partiet saknas, den mäter i nuvarande skick 81x20 mm. Tjockleken varierar mellan 2-4 mm. Den flatsida som låg vänd ned mot markytan, har en brunsvart infärgning, möjligen rester efter harts. Spetsen förefaller vidare eldpåverkad då flera små krakyleringar kan skönjas i dess nedre parti och på ena flatsidan.
- F2 I härdfyllningen till A3 framkom;
 a. 1 remsa av ett klippt bronsbleck, c:a 80 mm l 2-5 mm br och 1 mm tj.
 b. 1 bit av en fyrkantig järnten 16 mm l, 2-2.5 mm tj, trol del av spik.
- F3 Brända ben , från N delen av härdfyllningen till A2. De flesta benen trol från fisk.

14C-prover

C1 Kolprov från A1, se fig 7.

C2 Kolprov från A1, se plan över förkolnade stockar fig 6.

Rn 1

Rn 2

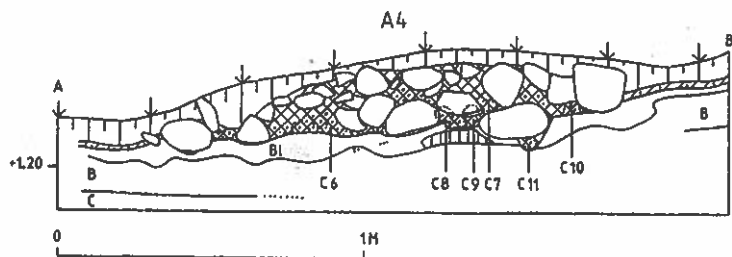
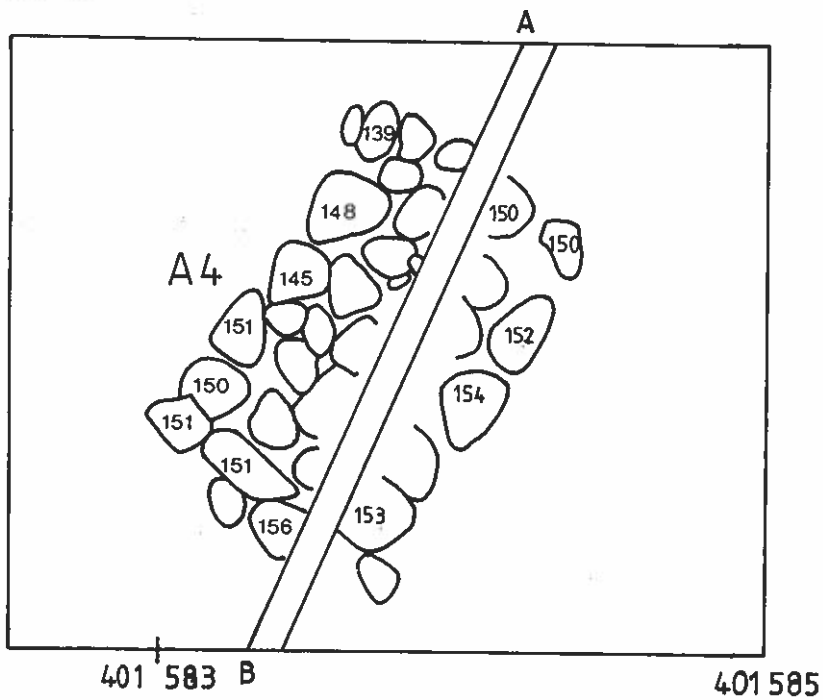

Fig. 12a-c SMA 1988:4.

- C3 Kolprov från A1, se profil, fig 7.
- C4 Kolprov från A2, kolad stock i N kanten av anl, se fig 10 .
- C5 Kolprov från A2, kol under sten, se fig 10.
- C6 Kolprov från A4, kol från gammal markyta, se profil.
- C7 Kolprov från A4, kol från härdfyllning, se profil.
- C8 Kolprov från A4, kol från härdfyllning, se profil.
- C9 Kolprov från A4, se profil.
- C10 Kolprov från A4, från gammal markyta, se profil.
- C11 Kolprov från A4, gammal markyta, se profil.
- C12 Kolprov från A4, SÖ delen av härdfyllningen.
- C13 Kolprov från A4, SÖ delen av anl, kol från gammal markyta under härdfyllningen.
- C14 Kolprov från A2, se profil.
- C15 Kolprov från A2, se profil.
- C16 Kolprov från A2, se plan.

Materialprover

- M1 Vedprov från A1, se plan.
- M2 Vedprov från A1, se plan.

Vattensållad härdfyllning

I dessa påsar förekommer mtrl som vattensållats m durkslag. I påsarna finns bla varierande mängder br ben. Pga tidsbrist har inte benfragmenten plockats från påsarna.

1. C:a 1 l mtrl från A2, S delen av härdfyllning.
2. C:a 1 l mtrl från A2, S delen av härdfyllningen.
3. C:a 0.75 l mtrl från A2, NV delen av härdfyllningen.
- 4 C:a 0.5 l mtrl från A2, NV delen av härdfyllningen.
5. C:a 0.75 l mtrl från A3, härdfyllning.
6. "
7. "

8. C:a 0.5 l mtrl från A3, härdfyllning.
9. C:a 1 l mtrl från A4, NV delen av härdfyllningen.
10. C:a 0.75 l mtrl från A4, NV delen av härdfyllningen.
11. C:a 0.5 l mtrl från A4, SÖ delen av härdfyllningen.

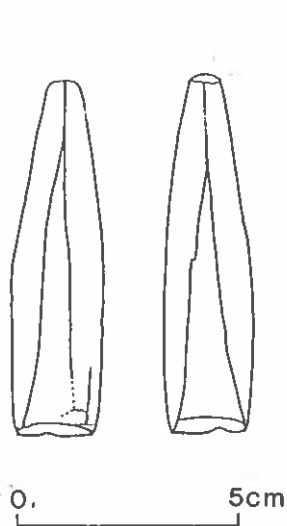

Fig. 13 Slipad skifferspets, F1 SMA 1988:2.

RAPPORTER

- Norrman, J. 1969. Rapport över arkeologisk undersökning av boplatserna Raä nr 585 (45), 600 (58) och 538 (64) samt arkeologisk inventering vid sjön Kakel, Hornavan, Skellefteå älv, Arjeplog s sn, Lappland.
- Walukiewicz, U. 1974. Fornlämning 410, Stenvallholmen, Hornavan, Arjeplog sn, Lappland. Rapport: Riksantikvarieämbetet.
- Iregren, E. 1976. Osteologisk analys från La, Arjeplog sn, Stenvallholmen 1:1, grävt 1971. Rapport: Riksantikvarieämbetet, ATA dnr 1789/76.

TECKENFÖRKLARINGAR

	Markyta		Fyndplats
	Torvskikt		Kolprov
	Rot		Materialprov
	Svag färgning		Schaktskada
	Kraftig färgning		Kraftigt skörbrända stenar
	Sotblandad jord		Delvis utbildad skenhälla
	Kolbitar		Osäker eller otydlig begr
	Kollager		Fördjupning
	Stark rödfärgning		Begränsning för schaktskac
	Svag rödfärgning		
	Begränsning för prov och för underliggande stenar		
	B-horisont=anrikningsskikt		
	C-horisont=opåverkad jord		
	Blekjordsbildning		

Bild 1. A1, kokgrop strandparti, fr VNV. Foto: Lars Liedgren.

Bild 2. SMA 1988 2:2-4, härdar, översikt, fr VNV. Foto: Lars Liedgren.

Bild 3. SMA 1988:2-4, rastplats vid anl 4, fr NV. Foto: Lars Liedgren.

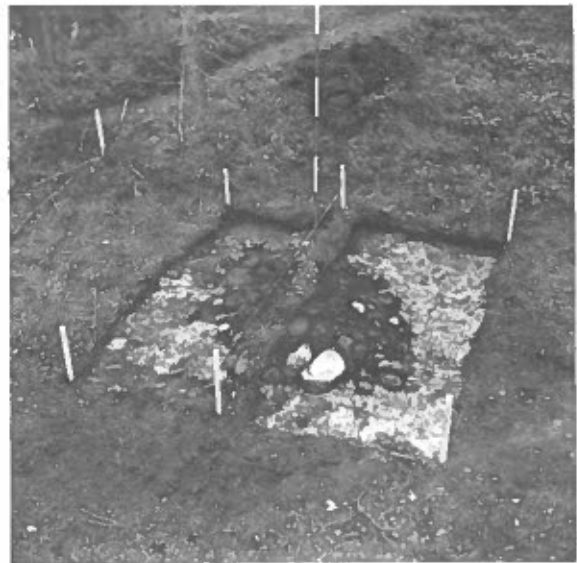

Bild 4. Anl 2, härd, Rn 1, fr Ö. Foto: Lars Liedgren.

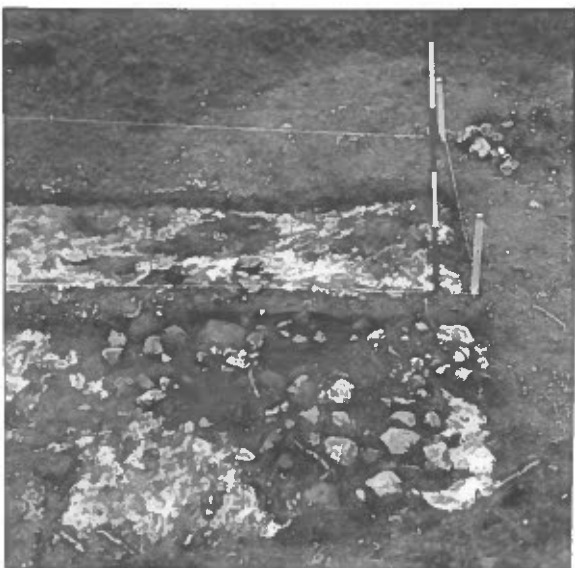

Bild 5. Anl 3, härd, Rn 1,
fr Ö. Foto: Lars Lied-
gren.

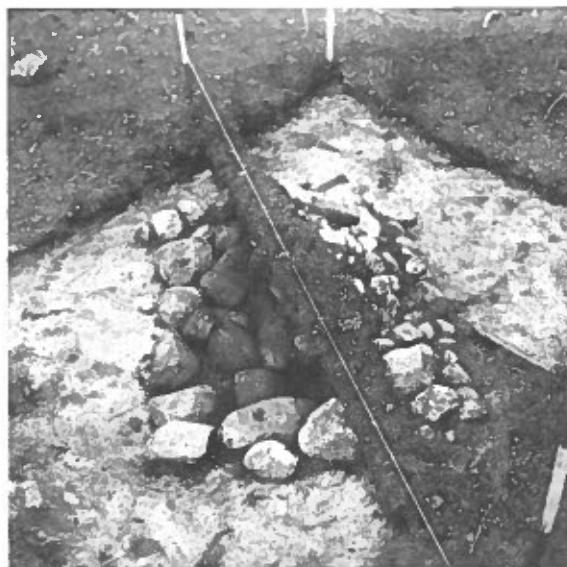

Bild 6. Anl 4, härd, Rn 1
och Rn 2, fr SV. Foto:
Lars Liedgren

Bild 7. SMA 1988:2-4, över-
sikt, fr SV. Foto:
Lars Liedgren

Bild 8. Anl 3, arbetsbild,
fr NV. Foto: Lars
Liedgren.

ANTI-KVARISKA BESIKTNINGAR 1988

Enligt uppgift från Sten Westerlund, Arjeplog, fanns vid Laisaure, NNO från byn Jutis, ett antal oregistrerade fångstgropar. Den 18/7 1988 besiktigades lokalen tillsammans med uppgiftslämnaren varvid 9 fångstgropar samt en hyddbotten registrerades. Vid samma tillfälle förevisade Sten Westerlund även en kokgrop belägen vid sjön Gruttur.

Laisaure, anläggningsbeskrivning:

På en långsmal och flack landremsa vilken i öst-västlig riktning sträcker sig genom ett större myrområde vid sjön Laisares nordvästra del, påträffades tre fångstgropar, samt ytterligare en grop av osäker funktion.

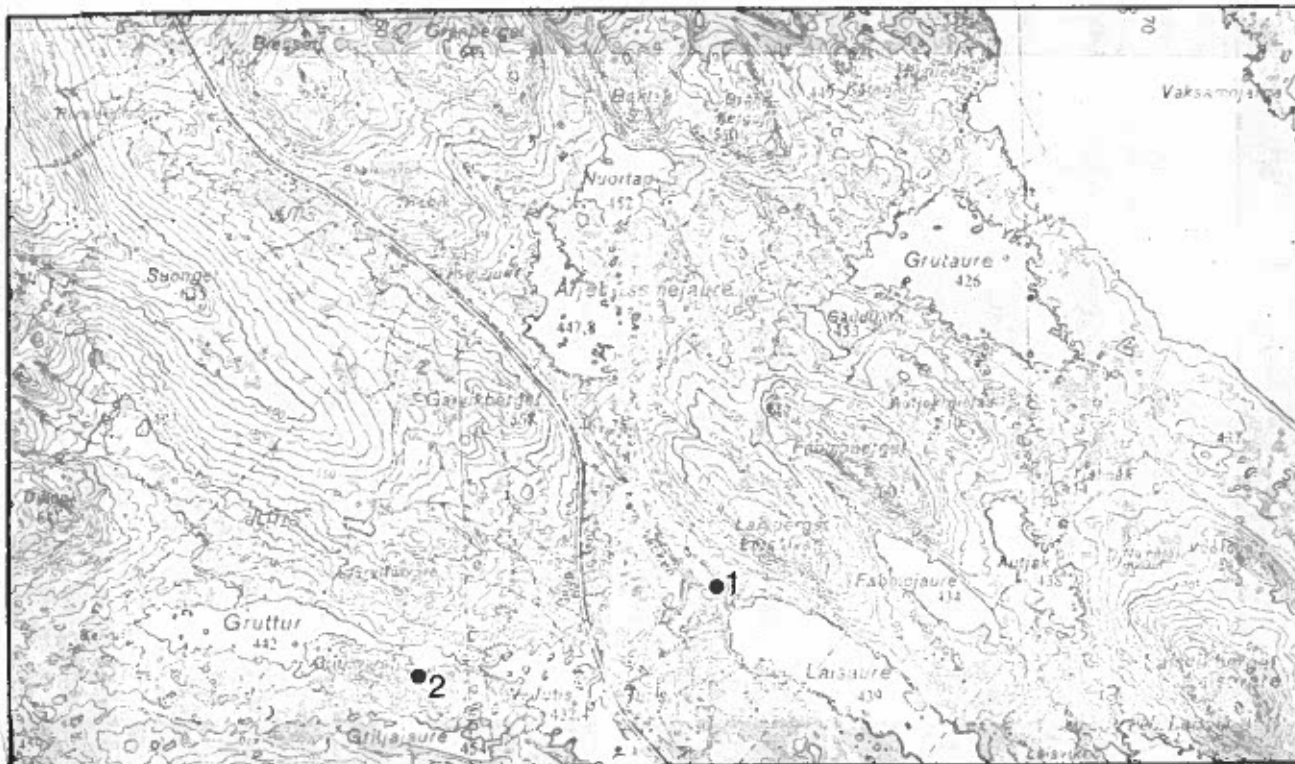
- Laisaure 1. Fångstgrop belägen ca. 30 m S från myrkant. Innermått: 2.0 x 1.5 m och 0.7 m djup. Konisk till rektangulär botten, orienterad i NNO-SSV. Antydning till vall mot S och NO.
- Laisaure 2. Fångstgrop belägen ca. 15 m SO från anl. nr 1. Innermått: 3.0 x 4.0 m och 1.3 m djup. Rektangulär botten orienterad i NNV-SSO. Markerad vall runt hela anläggningen.
- Laisaure 3. Grop, belägen 2 m norr om landremsans södra myrkant och 4 m söder om anläggning nr 2. Anläggningen utgörs av en nedgrävd yta med innermåtten 3.0 x 3.5 m och 3-4 dm djup. Nedgrävningen ligger i nivå med myrkanten och är helt plan. Antydning till vall i anläggningens norra del. Möjligen hyddbotten.
- Laisaure 4. Fångstgrop belägen ca. 150 m V från anläggning nr 3 och 4-5 m norr om landremsans södra myrkant. Innermått: 3.0 x 3.5 m och 1.3 m djup. Rektangulärt bottenplan orienterat i SSO-NNV. Vall runt hela anläggningen.
- Laisaure 5. Kåta/hyddbotten, belägen ca. 70 m öster om Esmebäcken, vid åkrok. Anläggningen framträder med en kraftigt markerad vall av oval form. Innermått: 3.0 x 3.0 m. Vallens bredd är 1 meter och 2-3 dm hög. Ingen synlig ingång.
- Laisaure 6. Fångstgrop, belägen ca. 40 m nordost om anl. nr 5. Innermått: 3.0 x 5.0 m och 1.0 m djup. rektangulärt bottenplan, 1.0 x 2.0 m. Anläggningen omges av en 2 dm hög och 1 m bred vall.
- Laisaure 7. Fångstgrop, belägen ca. 100 m N från anl. nr 6. Innermått: 3.0 x 5.0 m och 1.0 m djup. Rektangulärt bottenplan, orienterat i N-S. Omgivande vall, 2 dm hög och 1 - 1.5 m bred.

- Laisaure 8. Fångstgrop, belägen ca. 15 m O från anl. nr 7. Innermått: 4.0 x 4.0 m och 1.7 m djup. Koniskt till rektangulärt bottenplan orienterat i N-S. Omgivande vall, 2 dm hög och 1.0 - 1.5 m bred.
- Laisaure 9. Fångstgrop, belägen ca. 30 m N om anl. nr 8. Innermått: 3.0 x 4.0 m och 0.7 m djup. Rektangulärt bottenplan orienterat i NV-SO. Omgivande vall 1.0 - 1.5 m bred och 1-2 dm hög.
- Laisaure 10. Fångstgrop, belägen ca. 35 m NNO från anl. nr 9. Innermått: 5.0 x 5.0 m och 1.5 m djup. Rund botten, ej konisk. Markerad vall runt om 2-3 dm hög.
- Laisaure 11. Fångstgrop, belägen ca. 50 m NNO från anl. nr. 10. Innermått: 5.0 x 7.0 m och 1.0 - 1.3 m djup. Runt bottenplan. Omgivande vall ca. 1 meter bred och 2-4 dm hög.
- Gruttur 12. Jordugn/kokgrop belägen ca. 20 m S från strandkant på en moränplatå. Anläggningens mått uppskattades till 2.0 x 3.0 m i diam och 0.3 m djup. Gropen är till stora delar förstörd genom grävning. I grävningsschaktets kant iaktogs kraftiga kollager med större skörbrända stenar i riklig mängd. Enligt Sten Westerlund har en sten med slip-skåra påträffats invid anläggningen.

Blomnäs, anläggningsbeskrivning:

Enligt uppgift från Nils Ruong, Arjeplog, fanns vid fjälllägenheten Blomnäs, NV Labbas, ett antal fångstgropar vilka tidigare ej registrerats. Den 1/8 1988 besiktigades lokalen tillsammans med uppgiftslämnaren varvid tre fångstgropar samt en härd påträffades.

- Blomnäs 1. Fångstgrop, belägen 20 m 70° NO från uthus och vid gräns för uppodlad mark. Innermått: 2.0 - 2.5 m och 0.4 m djup. Rektangulärt bottenplan orienterat i NO-SV. Vall i anläggningens södra del, ca. 1 meter bred. Sondering med jordsond påvisade ej spår av fossila markytor under vallen.
- Blomnäs 2. Fångstgrop, belägen 30 m NNV från anl.nr 1. Innermått: 2.0 x 2.5 m och 0.8 m djup. Rektangulärt bottenplan orienterat i O-V. Anläggningen omges av en tydlig vall, 2-4 dm hög och 0.5 - 1.0 m bred.
- Blomnäs 3. Fångstgrop, belägen 5 m O från stig och ca. 250 m NNO om Blomnäs, vid Vuoleb Harroks syd-

1. Fångstgropar, Laisaure. 2. Kokgropp, Gruttur.
Topografiskt kartblad, 26-H Jäkkvik, skala 1:100 000

3. Fångstgropar (3 st) samt härdanläggning.
Topografiskt kartblad, 26H Jäkkvik, skala 1:100 000

östligaste vik. Innermått: 1.5 x 2.5 m och 0.4 m djup. Rektangulärt bottenplan, 2.0 x 0.3 m, orienterat i NO-SV. I bottenplanets östra resp. västra del befanns stenar - möjligen spår efterstensatt sparkkista. Anläggningen omges av en svagt markerad vall, ca. 1.5 m bred och tydligast framträdande mot Ö.

Blomnäs 4. Hård, belägen 8 m V från tjärn och 5 m Ö från den gångstig vilken löper från Blomnäs norrut mot Vuoleb Harrok. Anläggningen är oval, 0.8 x 1.3 m, och orienterad i Ö-V. Heltstensatt samt med en markerad kant av större stenar. I dess östra del befinns en 2.5 - 4 dm stor och flat sten och i den västra delen ytterligare en flat, 3 x 4 dm stor sten.

Arjeplog 5/5 1989

Ingela Bergman

FYNDLOKALER , LÖSFYND, 1988

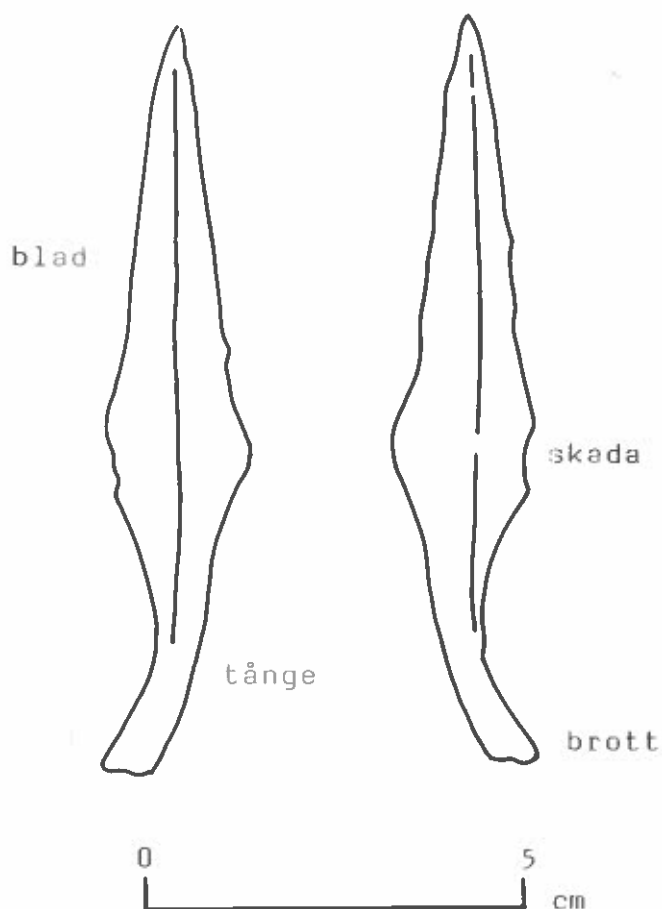
Fynd av pilspets, Laisvallby.

Fyndet påträffades av Gunnar och Tua Lestander på udde vid Västra Laisvall, västra sidan Laisan. I samband med utjämning av markområde framkom pilspetsen i fyllnads- materialet.

Föremålsbeskrivning:

Pilspets av järn med lancettformat blad. Delar av tången saknas. Spetsen mäter 10 cm i längd ,varav bladet utgör ca. 7 cm. Bladets bredd uppgår till 1.8 cm, men har ursprungligen sannolikt mätt 2 cm. Tjockleken uppgår till 5 mm. Spetsbladet är ryggat, mittåsen fortsätter från yttersta spetsen ned till det parti där tången vidtar. Bladet är delvis mycket trubbigt och är sannolikt inte fullständigt utsmitt. Spetsen är i sin helhet tämligen välbevarad utan tecken på allvarliga rostskador.

Fyndet förvaras hos upphittarna.

- ★ Fyndplats för pilspets i järn.
 Topografiskt kartblad, fjällkarta Arjeplog 25 H,
 skala 1:100 000.